



**9-12 YAŞ GRUBU MÜLTECİ ÇOCUKLARIN
KAYGI VE RUHSAL UYUM DÜZEYLERİNİN
BELİRLENMESİ: KARABÜK İLİ ÖRNEĞİ**

Tuğba ERGENEKON

**2022
YÜKSEK LİSANS
HEMŞİRELİK BİLİMİ**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Özlem ÖZTÜRK ŞAHİN**

**9-12 YAŞ GRUBU MÜLTECİ ÇOCUKLARIN KAYGI VE RUHSAL UYUM
DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ: KARABÜK İLİ ÖRNEĞİ**

Tuğba ERGENEKON

**T.C
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Hemşirelik Bilimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Özlem ÖZTÜRK ŞAHİN**

**KARABÜK
Nisan 2022**

Tuğba ERGENEKON tarafından hazırlanan “9-12 YAŞ GRUBU MÜLTECİ ÇOCUKLARIN KAYGI VE RUHSAL UYUM DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ: KARABÜK İLİ ÖRNEĞİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Özlem ÖZTÜRK ŞAHİN
Tez Danışmanı, Hemşirelik Bilimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Hemşirelik Bilimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 20/04/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

Başkan: Doç. Dr. Nevin ONAN (KBÜ)

Üye: Doç. Dr. Özlem ÖZTÜRK ŞAHİN (KBÜ)

Üye: Doç. Dr. Aysel TOPAN (BEÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

“Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.”

Tuğba ERGENEKON

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimin her evresinde değerli bilgi ve deneyimleri ile bana her zaman yol gösteren, tezimin her aşamasında bana olan yaklaşımı, sevgi, saygı ve sabrı ile destek veren hem ünvan olarak hem de kişisel olarak kendisini örnek almaktan gurur duyduğum değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Özlem ÖZTÜRK ŞAHİN' e sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Çalışmalarımı gerçekleştirdiğim Karabük ili genelinde bulunan bütün Karabük ilkokul ve ortaokullarında tanışma imkânı bulduğum değerli okul yönetimine ve öğretmenlere, Çalışmaya katılmayı kabul eden bütün ailelere ve çocuklara,

Okul hayatımın her evresinde hep arkamda olan anneme,

Hayatımın her döneminde yanımda olan, yardım ve desteklerini her zaman hissettiğim eşime,

Hayatıma yeni katılan minik oğlumun varlığına,

En içten duygularıyla sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xiii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
BÖLÜM 2	5
GENEL BİLGİLER	5
2.1. GÖÇ KAVRAMININ TANIMI.....	5
2.2. MÜLTECİ KAVRAMININ TANIMI.....	6
2.3. MÜLTECİLERİN GÖÇ ETME SEBEPLERİ	7
2.4. DÜNYADA VE TÜRKİYEDE MÜLTECİLERİN DURUMU	8
2.4.1. Dünyada Mülteciler ve Çocuklar.....	8
2.4.2. Türkiye’de Mülteciler ve Çocuklar	10
2.5. MÜLTECİ ÇOCUKLARIN YAŞADIKLARI SORUNLAR	10
2.5.1. Mülteci Çocuklarda Fiziksel Sağlık	14
2.5.2. Mülteci Çocuklarda Psikolojik Sağlık.....	15
2.5.3. Mülteci Çocuklarda Aşılama	20
2.5.4. Mülteci Çocuklarda İstismar	22
2.5.5. Mülteci Çocuklarda Eğitim	24
2.6. MÜLTECİ ÇOCUKLARDA KAYGI VE RUHSAL UYUM.....	29
2.6.1. Uyum Kavramının Tanımı.....	29
2.6.1.1. Ruhsal Uyum Kavramının Tanımı.....	32

	<u>Sayfa</u>
2.6.1.2. Mülteci Çocuklarda Uyum.....	33
2.6.2. Kaygı Kavramının Tanımı.....	35
2.6.2.1. Durumluk ve Sürekli Kaygı Kavramının Tanımı	36
2.6.2.2. Mülteci Çocuklarda Kaygı.....	36
2.7. MÜLTECİ ÇOCUKLARDA KAYGI VE RUHSAL UYUM YÖNETİMİNDE HEMŞİRENİN ROLÜ	38
BÖLÜM 3	42
GEREÇ VE YÖNTEM	42
3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ.....	42
3.2. ARAŞTIRMANIN YERİ VE TARİHİ	42
3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	42
3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	43
3.4.1. Katılımcı Anket Formu.....	43
3.4.2. Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği	43
3.4.3. Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri	44
3.5. VERİLERİN TOPLANMASI	45
3.6. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER	45
3.7. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ.....	47
3.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR	47
BÖLÜM 4	49
BULGULAR.....	49
4.1. ÇOCUKLARIN VE AİLELERİN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE GÖÇ OLGUSUNA YÖNELİK TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ.....	49
4.2. ÇOCUKLARIN OKUL YAŞANTISINA AİT TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ	55
4.3. ÇOCUKLARIN KAYGI VE RUHSAL UYUM ÖLÇEK PUAN ORTALAMALARI VE PUAN ORTALAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	56
4.4. ÇOCUKLARIN KAYGI DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN ETMENLER.....	57
4.5. ÇOCUKLARIN RUHSAL UYUM DÜZEYİNİ ETKİLEYEN ETMENLER.....	61

	<u>Sayfa</u>
BÖLÜM 5	69
TARTIŞMA	69
5.1. ÇOCUKLARIN KAYGI VE RUHSAL UYUM ÖLÇEK PUANLARININ TARTIŞILMASI	69
5.2. ÇOCUKLARIN DURUMLUK SÜREKLİ KAYGI VE RUHSAL UYUM DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN ETMENLERİN TARTIŞILMASI.....	71
5.2.1. Cinsiyet ve Sınıf Seviyelerinin Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi.....	71
5.2.2. Gelir Durumunun Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi...	73
5.2.3. Yeni Bir Yerde Yaşama Süresinin Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi.....	74
5.2.4. Yaşanılan Yerden Memnuniyet ve Yabancı Ülkede Yaşamaktan Zorlanmanın Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi	75
5.2.5. Arkadaşlık ilişkisinin Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi.....	76
5.2.6. Ayrımcılığa Maruziyet ve Okulu Sevmenin Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi.....	77
5.2.7. Okul Başarısının Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi.....	77
BÖLÜM 6	79
SONUÇ VE ÖNERİLER	79
6.1. SONUÇ	79
6.2. ÖNERİLER	83
KAYNAKLAR	86
EK AÇIKLAMALAR A. KATILIMCI ANKET FORMU	107
EK AÇIKLAMALAR B. HACETTEPE RUHSAL UYUM ÖLÇEĞİ	113
EK AÇIKLAMALAR C. DURUMLUK SÜREKLİ KAYGI ENVANTERİ	115
EK AÇIKLAMALAR D. ETİK KURUL ONAYI	118
EK AÇIKLAMALAR E. KURUM İZİNİ.....	121
EK AÇIKLAMALAR F. KATILIMCI(VELİ) ONAM FORMU	124
EK AÇIKLAMALAR G. HACETTEPE RUHSAL UYUM ÖLÇEĞİ KULLANIM İZİNİ	126
EK AÇIKLAMALAR H. ÇOCUKLAR İÇİN DURUMLUK SÜREKLİ KAYGI ENVANTERİ KULLANIM İZİNİ	128

	<u>Sayfa</u>
ÖZGEÇMİŞ	130

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 3.1.	Durumluluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum puanlarının dağılım parametreleri.....	46
Çizelge 4.1.	Çocukların tanımlayıcı özellikleri.....	50
Çizelge 4.2.	Ailelerinin tanımlayıcı özellikleri.	51
Çizelge 4.3.	Çocukların menşe ülke ile ilgili özellikleri ve düşünceleri.	52
Çizelge 4.4.	Çocukların göç ettikleri türkiye ile ilgili özellikler ve düşünceleri.....	53
Çizelge 4.5.	Çocukların eğitim aldıkları mevcut okul hakkındaki görüşleri.....	55
Çizelge 4.6.	Çocukların arkadaşlık ilişkileri hakkındaki görüşleri.	56
Çizelge 4.7.	Durumluk ve sürekli kaygı ile ruhsal uyum ölçek puan ortalamaları ve puan ortalamaları arasındaki ilişki.	57
Çizelge 4.8.	Demografik değişkenler ile kaygı ölçek puanlarının karşılaştırılması.	58
Çizelge 4.9.	Yaşanılan yer ile kaygı ölçek puanlarının karşılaştırılması.	60
Çizelge 4.10.	Çocukların okul hakkındaki görüşleri ile kaygı ölçek puanlarının karşılaştırılması.	61
Çizelge 4.11.	Demografik değişkenler ile ruhsal uyum ölçek puanlarının karşılaştırılması.	62
Çizelge 4.12.	Yaşanılan yer ile ruhsal uyum ölçek puanlarının karşılaştırılması.	64
Çizelge 4.13.	Çocukların okul hakkındaki görüşleri ile ruhsal uyum ölçek puanlarının karşılaştırılması.	65
Çizelge 4.14.	Ruhsal uyum ölçeğine göre diğer davranış sorunlarının incelenmesi.	66
Çizelge 4.15.	Ruhsal uyum ölçeğine göre öğretmenlerin öğrenci hakkındaki görüşleri.....	66
Çizelge 4.16.	Çocuklarda demografik değişkenlerin uyumlu ve uyumsuzluk durumuna göre karşılaştırılması.....	68

KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASM	: Aile Sağlığı Merkezi
GEM	: Geçici Eğitim Merkezi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
SAMER	: Suç Araştırmaları ve Kriminoloji Araştırma Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSS	: Travma Sonrası Stres
TTB	: Türk Tabipler Birliği
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNİCEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

9-12 YAŞ GRUBU MÜLTECİ ÇOCUKLARIN KAYGI VE RUHSAL UYUM DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ: KARABÜK İLİ ÖRNEĞİ

Tuğba ERGENEKON

**Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Hemşirelik Anabilim Dalı**

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Özlem ÖZTÜRK ŞAHİN

Nisan 2020, 130 sayfa

Araştırma Karabük iline bağlı okullarda okuyan 9-12 yaş aralığındaki mülteci çocuklarda kaygı ve ruhsal uyum durumunu araştırmak amaçlı tanımlayıcı, kesitsel ve ilişkisel bir araştırma olarak gerçekleştirildi. Araştırma toplam 229 Türkçe bilen mülteci çocuklar üzerinde gerçekleştirildi. Verilerin toplanmasında Katılımcı Anket Formu, Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmıştır. Araştırmaya dahil edilen çocuklara bir rehber öğretmen ve araştırmacı eşliğinde Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri uygulanmıştır. Aynı gün içinde sınıf öğretmenlerine çocuklar ile ilgili sorulardan oluşan Ruhsal Uyum Ölçeği uygulanmıştır. Veriler IBM SPSS Statistics 23 programına aktarılmıştır. Araştırma verileri değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımı (sayı, yüzde), sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma) verilmiştir. Ayrıca ölçek güvenilirliği için cronbach alfa değerinden yararlanılarak sonuçlar Çizelgeler halinde verilmiştir. Verilerin analizinde, Bağımsız örneklem T testi,

ANOVA, Levene, Bonferroni ve Tahane's T2, Pearson korelasyon testleri kullanıldı. Araştırmaya 229 mülteci çocuk katılmış olup, yaş ortalaması $11,17 \pm 1,07$ 'dir. Araştırmaya katılan çocukların %44,1'i kız, %55,9'u erkeklerden oluşmaktadır. Çocuklardan %80,7'si aile üyeleriyle birlikte aynı ülkede yaşamaktadırlar. Çocukların %86,9'u ailelerinin göç etme nedenlerini ülkelerindeki savaş olarak belirtmişlerdir. Çocukların ortalama olarak menşe ülkelerinden ayrılma yaşları $8,24 \pm 2,00$ ve Türkiye'de yaşama süreleri ortalama olarak $31,47 \pm 18,55$ ay olarak belirlenmiştir. Türkiye'deki şartlardan memnun olmayan çocukların %39,2'sinin ekonomik sorunlar sebebiyle memnuniyetsiz oldukları belirlenmiştir. Yabancı bir ülkede yaşamaktan dolayı zorluk yaşayan çocukların %43,3'ü dil farklılıklarından, %28,4'ü ise ekonomik sorunlardan dolayı zorluk yaşadıklarını belirtmiştir.

Çocukların durumluk ve sürekli kaygı ortalamalarının okul ders başarısı, yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanma, okulunu sevmeye ve arkadaşlık ilişkisi kurma durumlarından etkilendiği aralarında anlamlı derecede ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Durumluk kaygı ortalamalarının ise Türkiye'deki şartlardan memnun olma ve yaşadığı yerde kendini güvende hissetme durumundan etkilendiği aralarında anlamlı derecede ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Hacettepe Ruhsal Uyum ölçeğine göre ise çocukların %17,5' u uyumsuz iken % 82,5'u uyumlu olarak belirlenmiştir. Ruhsal uyum ölçeğinin okul ders başarısı ve Türkiye'de ay olarak kalma sürelerinden etkilendiği aralarında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Uygulanan korelasyon analizleri sonucunda ruhsal uyum ölçek ortalaması ile durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı derecede ilişki bulunmaktadır. Bu sonuçlar ışığında dezavantajlı grup olan mülteci çocuklarla iletişim kurmak adına okul, toplum ve hastanelerde pediatri hemşirelerine büyük roller düşmektedir.

Anahtar Sözcükler : Mülteci çocuk, Kaygı, Ruhsal uyum, Hemşirelik

Bilim Kodu : 1032.08

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

DETERMINING THE ANXIETY AND MENTAL ADAPTATION LEVELS OF REFUGEE CHILDREN AGED 9-12: CASE OF KARABUK

Tugba ERGENEKON

**Karabük University
Institute of Graduate Programs
Department of Nursing**

Thesis Advisor:

Assoc. Prof. Dr. Ozlem OZTURK SAHİN

April 2020, 130 pages

The research was carried out as a descriptive, cross-sectional and relational study to investigate the anxiety and mental adjustment status of refugee children aged 9-12, studying in schools in Karabuk. The research was conducted on 229 refugee children who speak and understand Turkish. Participant Questionnaire Form, Hacettepe Mental Adjustment Scale and State-Trait Anxiety Inventory were used to collect data. The State-Trait Anxiety Inventory was administered to the children included in the study in the presence of a counselor and researcher. On the same day, the Mental Adjustment Scale, consisting of questions about children, was applied to the classroom teachers. The data were transferred to the IBM SPSS Statistics 23 program. While evaluating the research data, frequency distribution (number, percentage) for categorical variables and descriptive statistics (mean, standard deviation) for numerical variables are given. In addition, the results are given in tables by using the Cronbach's alpha value for scale reliability. Independent sample T test, ANOVA, Levene, Bonferroni and Tahane's T2,

Pearson correlation tests were used in the analysis of the data. 229 refugee children participated in the study, and the mean age of participating in the study was 11.17 ± 1.07 . 44.1% of the children participating in the study are girls and 55.9% are boys. 80.7% of children live in the same country with their family members. 86.9% of the children stated that the reason for their families' migration was the war in their country. The average age of the children to leave their country of origin was 8.24 ± 2.00 and the average life expectancy in Turkey was 31.47 ± 18.55 months. It has been determined that 39.2% of the children who are not satisfied with the conditions in Turkey are dissatisfied due to economic problems. 43.3% of the children who had difficulties due to living in a foreign country stated that they had difficulties due to language differences and 28.4% of them due to economic problems.

It was determined that the state and trait anxiety averages of 229 refugee children living in Karabük and participating in the research were affected by their success in school, having difficulties due to living in a foreign country, liking their school and establishing friendship relations ($p < 0.05$). On the other hand, it was determined that the state anxiety averages were affected by being satisfied with the conditions in Turkey and feeling safe in the place where they lived, and there was a significant relationship between them ($p < 0.05$). According to the Hacettepe Mental Adjustment Scale, 17.5% of the children were found to be incompatible, while 82.5% of them were found to be compatible. It was determined that the psychological adjustment scale was affected by the school course success and the length of stay in Turkey in months, and there was a significant relationship between them. As a result of the applied correlation analysis, there is a significant positive correlation between the mean of the mental adjustment scale and the state and trait anxiety averages. In the light of these results, pediatric nurses have a great role to play in schools, communities and hospitals in order to communicate with refugee children, who are disadvantaged groups.

Keywords : Refugee child, Anxiety, Mental adjustment, Nursing

Science Code : 1032.08

BÖLÜM 1

GİRİŞ VE AMAÇ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Yaşamın başlamasıyla eş değer zamana denk gelen, insanların yaşamlarını kalıcı veya bir süreliğine geçirmek üzere çeşitli sebepler neticesiyle bir iskân ünitesinden başka bir yere yaptıkları coğrafi yer değiştirmeye göç denir (Demir 1996).

İnsanların bazıları daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için göç ederken, bazıları doğal afet, terör, savaş, ülkenin siyasi yapısında oluşan değişim, güvensiz hissetme gibi nedenlere bağlı olarak geçmişlerini geride bırakıp göç etmek mecburiyetinde kalırlar. Suriye’de yaşanan ikinci dünya savaşından sonra en büyük mülteci sorunu oluşmaya başlamıştır (Başar vd. 2018).

Mülteci; ülkesinde gördüğü ya da görmekten korktuğu savaş ve zulümden uzaklaşmak için ülkesini terk etmek zorunda kalan ve geri dönme imkânı bulunmayan kişilere denir (Honkanen 2016). Mülteciler yaşamış oldukları olaylar tehlikeli ve katlanılması zor olması sebebiyle güvenlikleri için ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Evlerine dönmek onlar için tehlikeler barındırmaktadır. Göçmen ve mülteci terimi genellikle birbirini yerine kullanılmakta olsa da bu birbirine karıştırma doğru değildir. Göçmen daha iyi ekonomik koşullara sahip olmak için kendi isteğiyle ülkesini değiştirir ve ölümcül bir tehlike altında bulunmaz. Ancak mülteciler için durum hiçte böyle değildir (UNHCR 2016).

Dünyada en çok yerinden edilmiş kişilere ev sahipliği yapan ülkelerden %85’i gelişmekte olan ülkelerdir. Diğer ülkelere göre daha yoksul olan ülkeler zorla yer değiştiren kişilere kucak açıyorlar. Türkiye 2020 verileri ile dünyada 3,7 milyon mülteci ile en çok sayıda mülteciyi barındıran ülke olmuştur (UNHCR 2020a).

Türkiye’de 3,6 milyondan fazla kayıtlı Suriyeli ve 365.000’den fazla diğer uyruklardan mülteci bulunmaktadır (UNHCR 2019a).

Yaşadıkları ülkede şahit oldukları şiddet, beslenme ve barınma yetersizlikleri, yoksulluk, ailelerinden ve arkadaşlarından ayrılmak zorunda kalma, şiddetin birçok çeşidine maruz kalma, çoklu travmalar yaşama gibi birçok durumla bir arada başa çıkmaya çalışan mülteci çocuklar dezavantajlı grubu oluştururlar. Literatürde yapılan birçok çalışmada çocukların temel ihtiyaçlardan yoksun kaldığı, hijyen, aşılama, eğitimden yoksun kalma ve istismara maruz kalma gibi birçok alanda yaşadıkları zorluklardan bahsedilmektedir. Çocukların maruz kaldıkları bu olumsuz deneyimler fiziksel, ruhsal, sosyal birçok alanda olumsuz izler bırakabilmektedir (Williams et al 2016, Şirin and Rogers-Şirin 2015, Aydın 2017, Kızmaz ve Bilgin 2010, Harunoğulları 2016, UNİCEF 2018b, UNİCEF 2018a, Şeker ve Aslan 2013). Bu olumsuz deneyimler sebebiyle çocuklarda yüksek oranda kaygı sorunu görüldüğü, yaşanan kaygı sebebiyle akademik başarısızlık, aile ve arkadaş ilişkilerinde sorunlara yol açabildiği belirtilmektedir (Gormez et all 2018, Karakaya ve Öztop 2013). Bu çocuklarda güvensizlik duygusu oluşabilmekte ve davranış, uyum problemlerine rastlanabilmektedir (MEB 2014). Mülteci çocuklar yetişkinlerin dikkatini çekmek için hırçın ve agresif tavırlar sergileyebilmekte ve bir süre sonra bu davranışlar uyum sorunları haline alabilmektedir (Gönültaş ve Kelebek 2017). Uyum sorunu yaşayan çocuklarda madde kullanma, suça yönelme, anti sosyal davranışlar da gözlenebilir (Gönültaş ve Kelebek 2017). Ağır uyum problemi yaşayan çocuklarda ruhsal sorunlar görülebilir (Yörükoğlu 2011). Uyumsuzluk ve kaygı çocukların hayatını birçok alanda etkileyebildiği için önemsenmesi gereken bir konudur. Mültecilerin yaşadıkları bu gibi sorunlarının göz önüne alınması ve eğitim programları geliştirilmesi ile halkın ve mülteci ailelerinin bilinçlendirilmesi hususunda sağlık profesyonelleri olan pediatri hemşirelerine önemli görevler düşmektedir.

Göçün olumsuz etkilerinin asgari düzeyde atlatılabilmesi için bu olumsuzlukların saptanarak çocuklara yönelik eğitim, sağlık, uyum gibi alanlarda araştırmalar planlanmalıdır. Pediatri hemşireleri savunmasız grup olan çocuklarla yakın temasta bulunabilme avantajına sahipler. Sağlık problemleri yaşayan çocuklarla hastanelerde ve sağlık ocaklarında sıklıkla bir araya gelme imkanını bulmaktadırlar. Mülteci

çocuklarla birebir temas halinde olmaları onların sorunlarını saptamada yardımcı olacaktır. Çocuklara ve ailelerine doğru yönlendirme yapabilmek için öncelikle sorunları belirlemek adına bu araştırma yol gösterici olacaktır. Dezavantajlı çocukların sorunlarını belirlemek bir pediatri hemşiresinin önemli sorumluluklarından biridir. Temel sağlık hizmetlerinin yetersizliği bebek ve çocuk ölüm oranlarını artırması sebebiyle hemşirelerin mülteci ailelerin ve çocukların sağlık hizmetine ulaşmalarına yardımcı olmaları önemlidir (Aydın vd 2017). Pediatri hemşireleri çocukların bedensel taramalarında ve bağışıklamalarında görev alarak çocuk sağlığını korumakta önemli görevlere sahiptirler. Bu bağlamda dezavantajlı grup olan mülteci çocukların rutin kontrollerinin yapmak ve temel haklarını savunmak için öncülük etmeleri önemlidir (Sümengen vd 2019, Aydın vd 2017). Mülteci çocuklara daha iyi bir hizmet sağlayabilmeleri için evrensel bir model edinmeleri yarar sağlayabilir (Sümengen vd 2019). Lisan yetersizliği sebebiyle sağlık bakımına ulaşma ve sağlık hizmetinin etkin olmaması sebebiyle hemşirelerin dil eğitimleri de önemli birer etken olabilmektedir (Derince 2019). Hemşirelerin, mültecilerin yaşadıkları fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlar konusunda planlayacakları eğitimler de önem kazanmaktadır (Aydın vd 2017). Bu nedenle mülteci çocuklara karşı alınacak bu önlemlerin çocuklara, mülteci çocuklarla yolu kesişen hemşirelere ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Mülteci çocuklar üzerinde birçok araştırmaya rastlanmıştır. Ancak çocukların kendilerini değerlendirdikleri ve aynı zamanda öğretmenlerin çocukları değerlendirdiği çoklu araştırmaların azlığı sebebiyle bu araştırmanın alandaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma; Karabük ilinde okuyan 9-12 yaş grubuna dahil olan mülteci çocukların ruhsal uyum ve durumluk sürekli kaygı düzeyinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Çocukların ve ailelerinin sosyodemografik özellikleri ve göç olgusuna yönelik tanımlayıcı özellikleri nelerdir?
- Çocukların okul yaşantısına ait tanımlayıcı özellikleri nelerdir?

- Çocukların kaygı ve ruhsal uyum ölçek puan ortalamaları ve puan ortalamaları arasında ilişki var mıdır?
- Çocukların kaygı düzeylerine etkileyen etmenler nelerdir?
- Çocukların ruhsal uyum düzeyine etki eden etmenler nelerdir?

BÖLÜM 2

GENEL BİLGİLER

2.1. GÖÇ KAVRAMININ TANIMI

İnsanlar varoluşundan itibaren birçok nedenle farklı yerler arayışında olmuş ve göç etmişlerdir (Sağlam ve İlksen 2017). İnsanların sürekli olarak yer değiştirmesi ile ortaya çıkan göç kavramı birçok araştırmaların konusu haline almıştır. İnsanların yaşantılarının belli bir dönemini ya da tamamını geçirmek üzere çeşitli sebepler neticesiyle bir iskân ünitesinden başka bir yere yaptıkları coğrafi yer değiştirmeye göç denir (Demir 1996). Göç en kısa tanımı ile “yer değiştirme hareketi” olarak bahsedilebilir. Aynı zamanda toplumu iki yönlü göç eden ve göç alan taraf olarak derinden etkileyen sosyal bir durumdur (Sayın vd 2016).

Göç terimleri sözlüğüne göre göç;

“Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir.” şeklinde tanımlanmaktadır (IOM 2009).

TDK’ a göre göç;

“Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret.” şeklinde tanımlanmıştır (TDK 2021).

Ülke içinde bir yerden bir yere yapılan yer değiştirme hareketi iç göç, uluslararası olarak yapılan değişiklik hareketi ise dış göç olarak tanımlanmaktadır (Çalım vd 2012). Göçler nedenlerine göre sınıflandığında zorunlu ve gönüllü göç, amaçlarına göre çalışma ve sığınma, varmakta kullanılan yola göre yasal ve yasadışı göç olarak sınıflandırılmaktadır (İçduygu ve Sirkeci 1999).

2.2. MÜLTECİ KAVRAMININ TANIMI

İnsanlar tarih boyunca çeşitli sebeplerden ötürü ülkelerinden zoraki olarak ayrılmak durumunda kalmışlardır. Bu durum uluslararası bir sorun halini almış ve mülteci kavramını oluşturmuştur. Mülteci kavramı tarihte çok eski zamanlardan beri yer almıştır. Giderek artan göçlerle mülteci kavramına olan ilgide giderek artmaktadır (Başar vd 2018, Sarvan ve Efe 2020).

20.yy'da yaşanan savaşlar insanların toplu halde göç etmesine sebep olmuştur. 21.yy'da ise bu göçler devam etmiştir (Manap Kırmızıgül 2017). 2011 tarihinde Suriye'de yaşanan kriz dünyanın en büyük göç hareketine sebep olmuştur ve dört milyona yakın insan göç etmek zorunda kalmıştır (Tunç 2015).

UNHCR 2016'a göre mülteci;

“Eziyet, çatışma, saldırı veya toplum huzurunu ciddi şekilde bozan diğer durumlarda, geldikleri ülkelerin dışında bulunan ve bunun sonucu olarak da ‘uluslararası koruma’ talebinde bulunan kişilerdir.” şeklinde tanımlanmıştır (UNHCR 2016).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci;

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyâsî düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen” olarak tanımlanmıştır (Bakır E, 2014).

Mülteci; ülkesinde gördüğü ya da görmekten korktuğu savaş ve zulümden uzaklaşmak için ülkesini terk etmek zorunda kalan ve geri dönme imkânı bulunmayan kişilere denir (Honkanen 2016). Bir başka ifadeye göre bazı sebeplerden kaynaklanan canı ve malı tehlikede olan ve zulme uğramaktan korkması sebebiyle ülkesinden ayrılan ve geri dönmek istemeyen kişilere mülteci denir (Deniz 2014).

Mülteci kavramı sıklıkla sığınmacı ve göçmen kavramı ile karışabilmektedir. Göç terimleri sözlüğüne göre; sığınmacı,

“İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar.” şeklinde tanımlanmıştır (IOM 2009).

Göç terimleri sözlüğüne göre göçmen;

“Kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır.” şeklinde tanımlanmıştır (IOM 2009).

Bir başka tanıma göre ülkesini terk etmiş ancak henüz yetkili kurumlar tarafından mülteci statüsüne alındığı kararı verilmeyen kişilere sığınmacı denir. Bir başka ifadeye göre bulunduğu ülkeyi kendi isteğiyle ve genelde ekonomik sebeplere dayalı olarak çeşitli sebeplerle terk etmiş ve başka ülkeye yasal olarak girmiş ve orada yaşayan kişilere de göçmen denir. (Deniz 2014). Göçmen kişiler ülkelerinden ayrılma konusunda zorunlu değildirler. Keyfi olarak yer değiştirirler. Ancak mülteciler çeşitli sebeplerden ötürü göç etmeye zorunlu kalmaktadırlar. Mülteciler gönüllü olarak göç etmezler, zorlayıcı şartlarla karşı karşıya kalmalarından dolayı daha iyi hayat şartlarına ulaşmak için göç etmek durumunda kalmaktadırlar (Göker ve Keskin 2015).

2.3. MÜLTECİLERİN GÖÇ ETME SEBEPLERİ

Göçe sebep olan birçok faktör bulunmaktadır. Göç eden insanlar ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal birçok durumdan etkilenirler (Gümüş ve Bilgili 2015). Günümüzde yaşanan terör, devletler arası savaş, etnik çatışmalar, baskıcı ve devirici rejimler, ekonomik krizler, doğal felaketler ve çevre sorunları dünyadaki yerinden edilmiş kişi sayılarının artmasına yol açmaktadır (Nurdoğan vd 2016, Türkoğlu 2011). İnsanların bazıları daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için göç ederken, bazıları doğal afet, terör, savaş, ülkenin siyasi yapısında oluşan değişim, güvensiz hissetme gibi nedenlere

bağlı olarak geçmişlerini geride bırakıp göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Suriye’de yaşanan İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra en büyük mülteci sorunu oluşmaya başlamıştır (Başar vd 2018).

Çatışma ve şiddet sebebiyle ülkelerinde yaşanabilir imkanları kalmayan sığınmacılar evlerini terk ederek göç etmişlerdir. Birçoğu göç etmek için ilk sığınma yeri olarak en yakın ülkeyi tercih etmektedirler. Dünya genelinde göç edenlerin kayda değer kısmını ekonomik sebeplerle yapılan göçmenler oluşturmuştur. Bunu sığınmacılar, mülteciler ve yerlerinden edilen kişiler takip etmektedir (Sağlam ve İlksen-Kanbur 2017).

2.4. DÜNYADA VE TÜRKİYEDE MÜLTECİLERİN DURUMU

2.4.1. Dünyada Mülteciler ve Çocuklar

UNHCR’ nin 2020 verilerine göre dünyada çatışma, şiddet ve zulüm sebebiyle 82,4 milyon kişi zorla yerinden edilmektedir. Yine UNHCR’ nin 2020 verilerine göre 26,4 milyon kişi mülteci olarak hayatını sürdürmek durumunda kalmaktadır (UNHCR 2020a). Dünya genelinde zorla yerinden edilen kişinin yarısından fazlasının 18 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların 200 de 1’i kadarını mülteci çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocukların 7,4 milyonu okul çağındadır (UNHCR 2018b).

Dünyada yaklaşık 50 milyon çocuk ülkelerinden göç etmiş ya da mecburen göç etmek durumunda kalmıştır. Bu 50 milyon çocuğun %50 sinden fazlası bombalardan, zulümden, ekonomik zorluklardan, çetelerden ve şiddetten kaçmışlardır. Mülteciliğin getirmiş olduğu olumsuzluklardan bu sebeple en çok etkilenen grupta savunmasız durumda olan çocuklardır. Kaçak yollarla sınırları aşmaya çalışan çocuklar birçok riske maruz kalmaktadırlar. İnsan kaçakçılarıyla muhatap olmak durumunda kaldıklarından kolayca örgütlerin eline düşebilirler. Bu çocukların yolculukları sırasında istismar ve mağduriyetlere uğradıkları da bilinmektedir (UNİCEF 2016). Ülkeler açısından bakıldığında beklenmeyen ve hızlı gelişen göç hareketliliğine ülkelerin hazırlıksız yakalanması ekonomik olarak yüklerini artırmaktadır (Sümengen vd. 2019).

Dünyada en çok yerinden edilmiş kişilere ev sahipliği yapan ülkelerden %86'sı gelişmekte olan ülkelerdir (UNHCR 2020a). Diğer ülkelere göre daha yoksul olan ülkeler, zorla yer değiştiren kişilere kapılarını açmaktadırlar. Coğrafi konumu sebebiyle transit ülke konumunda olan Türkiye göçten en çok etkilenen ülkeler arasında yerini almaktadır (Karasu MA 2018). Türkiye 2016 yılı itibari ile dünyada 2,8 milyon mülteci ile en çok sayıda mülteciyi barındıran ülke olmuştur. Arkasından en çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülkeler Pakistan (1,6 milyon), Lübnan (1milyon) ve İran İslam Cumhuriyeti (978.000), Etiyopya (742.700), Ürdün (691.800), Kenya (523.500), Uganda (512.600), Almanya (478.600) ve Çad (386.100)'dir (UNHRC 2017).

2018 senesinde 32.500 mülteci ve göçmen Türkiye Yunanistan'a deniz yoluyla tehlikeli yolculuk yaptı. Bu tehlikeli yolculuğu yapanların 3'te 1'inin çocuk olduğu düşünülmektedir. Bu çocuklar belki de yaşamları boyunca etkisi altında kalabilecekleri korkulu yolculuklara şahit olmaktadır. 2018 senesinin ilk yedi ayında ise 1.500'den fazla mülteci ve göçmen Akdeniz'i geçmek için uğraşırken hayatını kaybetti. Akdeniz dünyanın en ölümcül deniz yolu olarak kayıtlara geçti. BM Mülteci Örgütü UNHCR' nin yayınladığı "Çaresiz Yolculuklar" raporuna göre her gün ortalama altı kişi Akdeniz'i geçmeye çalışırken hayatını kaybediyor (UNHCR 2018a). Bir diğer mülteci krizi de ABD Meksika sınırında yaşanılmıştır. Aileleri tutuklanan ya da sınır dışına gönderilen çocuklar sığınma merkezlerine gönderilmişlerdir. Yine çocuklar siyasal olayların arasında savrulmuşlar ve çocukların aileleriyle tekrar görüşmelerine de garanti verilmemiştir (Sümengen vd 2019).

Mülteci çocukların okula ulaşma zorluğu küresel verilere oranla beş kat fazladır. İlköğretime ulaşım küresel ortalama %92 iken, mülteci çocukların sadece %61'i ilköğretime ulaşım sağlayabilmektedir. Yaş ilerledikçe okula giden mülteci çocuk oranları düşmektedir. Çocukların küresel ortalamaya bakıldığında okula gitme oranı %84 iken aynı yaş grubu mültecilerde bu oran %23 olarak görülmektedir (UNHCR 2018b). Mülteci çocukların eğitimden yeterli olarak istifade edebilmeleri için UNHCR, Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliği içerisinde çalışarak eğitim ile ilgili imkanları iyileştirmek için çabalamaktadırlar. Akademik başarıda en önemli etkenlerden birisi olan Türkçeyi yeterli öğrenebilmek için UNHCR Bakanlık ile

yaptığı çalışmalarla çocukların Türkçe öğrenmesi için ek yardım almalarını sağlamaktadır (UNHCR 2021).

2.4.2. Türkiye’de Mülteciler ve Çocuklar

Türkiye 1922’den günümüze kadar 2,5 milyondan fazla kişiye ev sahipliği yapmıştır (Kirişçi 2004). Bu sayıya yasal yollarla Türkiye’ye gelen ve çalışma, öğrenim, yerleşme, evlilik gibi nedenlere bağlı olarak Türkiye’de bulunanlar dâhil değildir. Suriye’de yaşanan çatışma ortamı sebebiyle 29 Nisan 2011’de Suriye’den 252 kişilik bir grup sığınmacı Türkiye Hatay Cilve gözü sınır kapısından ilk kitlesel girişi yaptı. Bu grup ile başlayan zorunlu göç hareketinden beri Türkiye yoğun göç almaya devam etmektedir (Akşit vd 2015).

Türkiye’de yaklaşık 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mülteci bulunmaktadır (UNHCR 2019c). Bunun yanı sıra 320.000 diğer uyruklardan mültecilerde barınmaktadır. Bu mültecilerin dağılımı sırasıyla Afganistan kayıtlı (170.000), Irak kayıtlı (142.000), İran kayıtlı (39.000), Somali kayıtlı (5.700) ve diğer tabiiyetlerden (11.700) olarak belirtilmektedir (UNHCR 2019b). En çok mülteci barındıran ülke Türkiye olması sebebiyle en fazla çocuk mülteci barındıran ülke olduğu da söylenebilir (UNİCEF 2016). Türkiye’de ise mültecilerin 1,6 milyon kadarı çocuklardan oluşmaktadır (UNHCR 2019b). Türkiye’de mültecilerin fazlaca yaşadığı şehirlerdeki devlet okullarında yaklaşık 650 bin mülteci çocuk eğitim almaktadır. Önceki okul yılındaki sayıyla kıyaslandığında %5 oranında bu sayıda artış görülmektedir (UNICEF 2018b). Ancak ailelerinden ayrı yalnız göç eden çocuklar ise verilerin tam olarak toplanmasını zorlaştırmaktadır (Aydın vd 2017).

2.5. MÜLTECİ ÇOCUKLARIN YAŞADIKLARI SORUNLAR

Çocukluk çağı dönemleri Piaget, Erikson, Freud, Erik Erikson, Sulliva, Kohlberg gibi birçok bilim insanı tarafından üstüne düşünülmüş ve araştırılmış bir konudur (Törüner ve Büyükgönenç 2012). Gelişim yalnız sayısal hesaplamalarla saptanamayan çoklu ve karmaşık birçok işlevin bütünüdür. Çocuğun gelişim basamakları net ve keskin olarak birbirinden ayrılamaz. Bir önceki gelişim basamağı bir sonraki gelişim basamağıyla

içe içe olabilir ve birbirleriyle etkileşim kurabilir. Biri diğerini olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilir. Bu birbiriyle olan etkileşim çocuklarda kişiliğin gelişmesinin de bir sürecidir. Olumlu kazanımlar olumsuz sonuçlar verebilirken önceki dönemde yaşanan bir durum arkasından takip eden dönemi etkileyebilir. Bununla birlikte bilim insanlarının yaptıkları araştırmalarda belli dönemlerde çocuklarda ortak özellikler görüldüğü belirtilmiştir. Bu özelliklerin bilinmesi çocuklara yaklaşımımızı belirleyebilmemiz ve onları kazanmamız adına önemlidir (Yavuzer 1992).

Sullivan çocuklarda gelişimi dönemlere ayırarak tanımlamıştır. 9-12 yaş çocukluk dönemini preadölesan dönem olarak ele almıştır. Bu dönemde çocukların dışarıya olan ilgileri sebebiyle toplumsal konulara ilgi duyarlar ve normlarla tanışırlar. Duygularını başkalarıyla paylaşırlar ve aile onlar için değerlidir. Kendi cinslerinden arkadaşlarıyla iletişimleri bu dönem çocukları için önemlidir. Bu dönemde anlaşabildiği bir arkadaş edinmeyen çocuklar ileri dönemlerinde iletişim sorunları yaşayabilmektedirler. Yakın arkadaşlara önem verir ve onlarla özel hayatlarını, yaşantılarını kendileri için gizli gördükleri konuları paylaşırlar. Piaget'in bilişsel gelişim döneminde ise 7-12 yaş grubu somut işlemler dönemi olarak ele alınmıştır. Çocuk bu çağda sınıflama, kıyaslama ve dört işlemi öğrenmektedir. Mantık çerçevesinde düşünebilmeyi öğrenir. Bu dönemden okul dönemi olarak da bahsedilmektedir. 9-12 yaş grubu çocuklar geçmiş ve gelecek üzerine düşünür, detaylara takılabilir, öğrenmeye isteklidir, somut düşünebilir, neden sonuç bağlantısı kurabilir ve yaşları bu dönem içinde arttıkça soyut düşünebilirler. Moral ve din hakkında düşünürler ve bu kavramları aile, arkadaşlar ve sosyal medya etkiler. Ölüm kavramı çocuklar için 9 yaşından itibaren anlaşılabilir (Törüner ve Büyükgönenç 2012). Bu dönem mantıklı düşünebilme yeteneği kazanılan soyut düşünce öncesi bir geçiş dönemi olması sebebiyle önem kazanır. Bu dönemde çocukta ergenliğin temelleri oluşurken ilk çocukluk çağını da geride bırakmaya hazırlanırlar (Mutlu ve Çağlayan 2018).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre;

1. maddesinde çocuk; “daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” şeklinde tanımlanmaktadır. 2. maddesinde “hiçbir etnik grup, din, sosyal durum, sağlık durumu gözetilmeksizin ayrımcılık yapılmamasına”, 3. maddesinde “çocuklar için yapılacak bütün faaliyetlerde

çocukların yararının gözetileceği”, 6. maddesinde ise “her çocuk temel yaşama hakkına sahiptir ve çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çaba gösterilecektir”, 22. maddesinde mülteci çocukların korunması ve haklarına vurgu yapar ve göç eden çocukların haklarını güvenceye almayı amaçlar (UNİCEF 1989).

Bu maddelerde çocukların yararından ve yaşama hakkına vurgu yapılarak yaşam hakkı için çaba gösterileceğinden bahsedilmektedir. Yapılan alan çalışmalarında mülteci çocukların zulüm ve şiddete maruz kalmaları, yaşadıkları beslenme sorunları ve eğitim haklarından mahzun kalmaları sebebiyle bu maddelerin geçerliliği tartışılır (Çakırcı ve Sirkeci 2016, Gözübüyük vd 2015, Bilgin 2014, Borlu ve Ener 2016).

Aileler göç kararı verirken çocukların bu kararda etkisiz olması ve gelişim döneminde olmaları sebebiyle uyum güçlüklerine ve ruhsal sorunlara yatkınlıkları artabiliyor (Karakoç-Demirkaya 2020). Özellikle çocuklarda göçün yol açtığı olumsuz durumlar daha fazla görülebilmektedir. Çocuklar fiziksel ve duygusal büyümenin ortasında, ailelerine bağımlı ve savunmasız olmaları, kendi benlik çatışmasının yanında hızlı değişen çevre şartlarıyla birlikte başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar (Aydın vd 2017).

Göç öncesinde ve sırasında uğradıkları şiddet, tehlikeli yolculuklar ve şahit oldukları olaylar, beslenme ve barınma yetersizlikleri, yoksulluk, ailelerinden ve arkadaşlarından ayrılmak zorunda kalma, şiddetin birçok çeşidine maruz kalma, çoklu travmalar yaşama gibi birçok durumla bir arada başa çıkmaya çalışan mülteci çocuklar dezavantajlı grubu oluştururlar. Maruz kaldıkları bu olumsuz deneyimler çocuklarda fiziksel, ruhsal, sosyal birçok alanda olumsuz izler bırakabilmektedir (Şeker ve Aslan 2015, Karakoç Demirkaya 2020). Çocuklar göç yolculuklarını sağlam atlatsalar da yaşadıkları olumsuz deneyimleri ömür boyu sırtlarında taşıyacaklardır. Ülkelerini terk etmelerinin verdiği üzüntüye aile fertlerinin kaybı da eklendiğinde psikolojik sorunları patolojik bir durumda seyredebilmektedir. Psikolojik sorunlar yaşamaları yeni yerleşkelerinde uyum problemlerini de beraberinde getirecektir (Karakoç Demirkaya 2020). Aynı zamanda yaşadıkları olumsuzluklar nedeniyle okullarına ve işlerine gidemez hale gelerek sosyal hayattan kopma durumuna gelebilmektedirler (Özdemir 2015). Literatürdeki çalışmaların birçoğunda bu çocuklarda arkadaşlık ilişkilerinde problemler, davranış sorunları, travma sonrası stres, uyum problemleri, okulda

başarısızlık, madde kullanmaya eğilim, suça ve şiddete eğilim, cinsel olarak uygun olmayan davranışlar, şiddete uğrama ve uygulamaya yatkınlık belirtilmektedir (Alivernini et al 2019).

Göç döneminde yeni bir ev arayışına giren mülteciler insan kaçakçılarıyla muhatap olarak ülkeden kaçmaya çalışabilmekteler. Göçmen teknelerinin alabora olduğu durumlara ve ölümlere şahit olmaları gibi zor şartlar altında yolculuk yapabiliyorlar. Ebeveynler göç esnasında çocuklarının duygusal ihtiyaçlarıyla yeteri kadar ilgilenemeyebilir ve mülteci çocuklar kendilerini savunmasız hissedebilirler. 2015 yılında yine bir mülteci krizi yaşanırken 3 yaşındaki Alan Kurdi isimli bir çocuğun cesedinin kıyıya vurduğu haberleri medyada büyük yankı uyandırmıştı (Parker et al 2018). Bu haber en basitiyle yaşanan yolculuğun tehlikelerini gözler önüne sermektedir. İkamet edilecek yerin belirsizliği, birden çok karmaşık olay yaşanması, işsizlik, sosyal olarak dışlanma ise uyum problemleri ve sağlık sorunu gibi durumları oluşturabilmektedir (Anagnostopoulos et al 2016,).

Yeni bir ülkede daha iyi bir yaşam beklentisi içinde olan mülteciler yeni bir dil, yeni insanlar, yeni bir kültüre uyum sağlamaya çalışacaklardır. Çocukların ailelerinden daha hızlı bir şekilde yeni ülkeye kültürel uyum sağlamaları ve lisan öğrenmeleri ebeveynlerine iletişim konusunda yardımcı olmalarına katkı sağlayabilmektedir. Ancak aynı zamanda çocukların yeni şehir hakkında daha bilgili olması sebebiyle aile arasındaki hiyerarşik düzeni de alt üst edebilmekte ve aile arasında çatışmalara da sebebiyet verebilmektedir (Sangalang et al 2017).

Göç sonrası dönemde artık ülkede yaşadıkları durumlar geride kalmış olsa da yaşadıkları travmalar ailelerde ve çocuklarda önemli sorunları beraberinde getirebilmektedir. Ailelerin savaş ve göç sebebiyle travma sonrası stres bozuklukları yaşamalarına sebep olarak çocuklarıyla olan iletişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Aile bağları olumsuz yönde etkilenen çocuklarda ruh sağlığının olumsuz yönde etkilendiği ve çocuklarda uyum sorunlarına yol açabildiği bildirilmiştir. Güneydoğu Asya'da mülteci çocuklar üzerindeki yapılan çalışmalarda çocuklarda psikolojik sorunlar görülmekte, düşük benlik saygısı, uyum problemleri, yüksek depresyon belirtileri gösterdikleri belirtilmiştir (Sangalang et al 2017).

2.5.1. Mülteci Çocuklarda Fiziksel Sağlık

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 24'te “*Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.*” şeklinde çocukların sağlık hizmetlerine ulaşmalarının ve iyi sağlık şartlarına kavuşturulmalarının öneminden bahsedilmiştir (UNİCEF 1989). Madde de hiçbir çocuk vurgusuyla bahsedildiği gibi devletler çocukların mülteci olsun olmasın sağlık imkanlarını sağlamak zorundadırlar.

Mültecilerde maddi imkansızlıklar ve sigortalarının olmaması, kendilerini ifade etmekteki zorlukları, ailenin kalabalık olması ve beslenmenin kısıtlı olması, temiz suya ulaşımında yaşanan sorunlar, yaşadıkları travmalar neticesinde oluşan psikolojik sorunlar ve göç alan yerlerde sağlık kurumlarının yetersizliği sağlık durumlarını olumsuz olarak etkilemektedir (Aydoğan ve Metintaş 2017). AFAD raporunda mültecilerin yalnız %27’lik kısmının sağlıklı suya erişiminin olduğu söylenmiştir (AFAD 2017). Oysa ki temiz suya erişimin yetersizliği pek çok hastalığın görülme oranını da artırabilmektedir (Borlu ve Ener 2017).

Mültecilik kavramıyla yakın ilişkili olan yoksulluk; hastalık, sakat kalma ve ölüm oranlarını artırmaktadır (Trani and Cannings 2013). Sağlıksız yaşam koşulları ve akut malnütrisyon mültecilerde önemli morbidite ve mortalite sebeplerindedir (Borlu ve Ener 2017, Gözübüyük vd 2015, TTB 2016). Mültecilerde yeterli ve güvenli besine erişim sıkıntısı bulunmaktadır (Borlu ve Ener 2017). Malnütrisyon bulaşıcı hastalıkların yaygın olarak görülmesinde de önemli sebeplerden sayılabilir (Aydoğan ve Metintaş 2017). Malnütrisyon sebebiyle çocuklarda gelişme gerilikleri, vitamin eksikliği, anemi görüldüğü aktarılmaktadır (Gümüş 2015, TTB 2016). Görülen vitamin eksikliklerine bağlı olarak sağlıklı çocuklar yetiştirme amacıyla TC. Sağlık Bakanlığı tarafından mülteci bebek ve çocuklara D vitamini ve demir içeren ilaçlar ücretsiz olarak temin edilmektedir (TBMM 2018). Kamplarda kalan çocukların temel ihtiyaçları daha rahat kontrol altına alınarak desteklenebilmektedir. Kamp dışında yaşayan ve özellikle kayıt dışı çocukların varlığı sebebiyle bu çocuklara ulaşımında

sorunlar yaşanmaktadır (Derince 2019). Kayıt dışı çocukların sağlık ihtiyaçlarında aksamalar yaşanmaktadır. Buda ciddi sorunlara sebebiyet verebilmektedir (Gültaç ve Balçık 2018).

Malnütrisyon fiziksel ve zihinsel gelişimi de olumsuz olarak etkiler ve bu çocuklar engellilik, kronik hastalıklar, gelişme geriliği, kaygı ve depresyon gibi sorunlarla daha çok karşılaşır. Yine yoksulluk ve buna bağlı malnütrisyon görülen ailelerde tip 2 diyabet, obezite ve yüksek enerjili ancak düşük besin değeri olan gıdalarla beslenme yaygındır (Anthony et al 2011, Durgun 2011). Ayrıca malnütrisyon görülen çocuklarda derslere odaklanamama sorunları yaşanabilmektedir. Bu çocuklar okuldan istenilen malzemeleri alma sıkıntısı çekebilmekte ve sık hastalanabilmektedirler. Bu gibi sebeplerle okulu bırakma oranları artabilmekte ve okul başarılarında düşmeler yaşanabilmektedir (Şener ve Ocakçı 2014).

Mültecilerin yaşadığı kamplarda ve göç sırasında kalabalık ve yetersiz sağlık koşullarına maruz kalmaları nedeniyle ölüm ve solunum yolu enfeksiyonları, sıtma, ishal, yetersiz beslenme, kızamık gibi bulaşıcı hastalıklara maruziyet riski altındadırlar. Mülteci kamplarında Tüberküloz ve HIV vakalarını kontrol altına almak için yapılan çalışmalar sık sık sekteye uğrayabilir. Veriler mülteci kamplarında tüberküloz vakalarının yüksek oranda olduğunu söylemektedir (Williams et al 2016).

2.5.2. Mülteci Çocuklarda Psikolojik Sağlık

Mülteci çocukların birçoğu savaş, kayıp, işkence ve yoksulluk travmalarını yaşamışlardır (Bozdağ 2020, Vatansever 2018). Mülteci çocuklar şahit oldukları savaş, travmalar, şiddet görme ve şahit olma, aile üyelerinin kaybı, bazı çocukların zoraki evlendirilmesi, özellikle kız çocuklarda cinsiyet sebebiyle yaşanan şiddet ya da özellikle erkek çocuklardaki mecburi askerlik gibi durumlar sebebiyle göçe maruz kalmakta ve bu durumlar karşısında psikiyatrik bozukluklara daha yatkın hale gelmektedirler (Arnetz et al 2013, Sezgin 2019, Vatansever 2018). Bu ve bunun gibi travmalardan kaçmak için göç etmek durumunda kalmışlarsa da bu kez tehlikeli göç yolculuğunda belki de hayatları boyunca içlerinde taşıyabilecekleri travmalar onları beklemektedir.

Türkiye’de mülteci kampında kalan çocuklarda ilk alan çalışması 2012 yılında Bahçeşehir üniversitesinin desteğiyle yapılmıştır. Anket sonuçlarında çocukların %79’u ailesinden birinin öldüğü, %60’ından fazlasının stresli bir olay yaşadığı görülmüştür. Yaklaşık %60 çocuk birisinin vurulduğuna veya yaralandığına şahit olduğunu söylemiş, yaklaşık %30 çocuk tekmelenerek şiddet gördüğünü, yaralandığını söylemiştir. Bu çocukların %44’ü bu gibi stresli olayların beş veya daha fazlasıyla karşı karşıya gelmiş ve %19’u yedi ve daha fazla stresli olay yaşamıştır. Yine başka bir çalışma da çocuklardan bir kişiyi çizmeleri istendiğinde %9 kadar çocuk travma belirtisi olan kan, gözyaşı, silah gibi nesnelere içeren resimler yaptılar. Bu çalışmada erkekler kızlara göre daha çok göz yaşı çizmişler ve daha agresif resimler yapmışlardı. Yapılan çalışmada kızların erkeklere göre daha çok depresyonla ilgili belirtiler gösterdiği görülmüştür (Sirin and Rogers-Sirin 2015).

Mülteciler göç öncesi, göç sırasında ve sonrasında zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bazı çocuklar bu zorlu göç yolculuğa yalnız çıkmak durumunda kalabilmektedir (Sezgin 2019). Bu gibi refakatsiz çocukların insan kaçakçıları, zararlı madde, cinsel şiddet, organ mafyası gibi riskli durumlarla karşı karşıya kalabileceği göz ardı edilmemelidir. Çocukların insan kaçakçılarına vermek zorunda kalacağı yüksek miktardaki paraları karşılayamaması sömürüye maruz kalmalarına da sebebiyet verebilmektedir (Sezgin 2019, Vatansever 2018). 21 yaşında Somalili bir mülteci çocuk insan kaçakçılarının eline düştüğünde ailelerinden para istemeye zorlandıklarını ve alamayan çocukların yaşadıkları şiddeti, aç bırakıldıklarını anlatmaktadır. 18 yaşındaki Afganistanlı bir mülteci çocuk zorlu göç yolculuğu sırasında aralarındaki bir kız çocuğunun tecavüze uğradığını ve değerli eşyalarının gasp edildiğini ifade etmektedir (Sezgin 2019).

Savaş mülteci çocuklarda hasarlar bırakabilmektedir. Mülteci kamplarında çocuklarda korku düzeyi %62, kaygı ve çekilme %49, duygusal problemler %45, davranış problemleri %38 ve hiperaktivite %20 olarak belirlenmiştir. Yine Suriyeli mülteci çocuklarda akıl sağlığı bozukluğunda ortaya çıkabilen baş, mide gibi çeşitli bölgelerdeki ağrılar şeklinde fiziksel belirtilerde görülmektedir (Sirin and Rogers-Şirin 2015). Ayrıca çocuklarda şiddetle karşılaşma durumunda ayrılma ve birleşme korkusu görülebileceği bilinmektedir (Turan ve Özyurt 2019).

İsviçre’de yapılan bir çalışmada ise mülteci çocuk ve ergenlerde uyku, konsantrasyon sorunları, duygusal dalgalanmalar, iştah azalması ve intihar gibi ruhsal sağlık belirtileri bulunuyordu (Muslin et al 2019). Psikiyatrik hastalıkların yanı sıra mülteci çocuklarda sosyal izolasyon, özgüven kaybı, korkular, yeme, enurezis, uyku gibi problemlerde gözlenmektedir (Çeri vd 2018). 182 mülteci 12-13 yaş arası ergen çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada %54’ünün bedensel hastalık, depresyon, dikkat sorunları, sosyal geri çekilme ve kaygı problemleri yaşadığı belirlenmiştir (Williams et al 2016).

Aileden birinin ölümü, savaş ortamı, istismar gibi travmatik durumlar hem ruhsal olarak kişiyi etkileyebilir hem de bazı tepkiler vermesine yol açabilir. Ölümle karşı karşıya kalmak onların kaygılarını artıracak ve stres tepkileri, uyum bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu ile karşı karşıya getirebilecektir. Literatürdeki çalışmalar travmatik olaya maruz kalan mülteci çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu, kaygı, depresyon gibi ciddi ruhsal sorunlar yaşandığını kanıtlamaktadır (Soykoek et all 2017, Muslin et all 2019, Jensen et all 2019, Lincoln et all 2016, Müller et all 2019a). Yine bunu destekler çalışmalarda da mülteci çocuklarda benlik gelişiminde sorunlar ile depresyon ve kaygı belirtileri, travmatik yas tutma, davranış problemleri, kaygı, uyum sorunları olduğu söylenmektedir (Lee et al 2012, Betancourt et al 2012, Hasanovic 2012, Turan ve Özyurt 2019, Nasıroglu and Ceri 2016). Bunları destekler nitelikli başka bir çalışmada çocukların yaklaşık %45’i TSS belirtileri yaşamış ve bu oran dünyadaki çocuklarda gözlenen oranın 10 katından fazladır (Sirin and Rogers-Sirin 2015).

Göç öncesinde, sırasında ve göç sonrasında travmatik durumlarla karşılaşabilen mülteci çocuklar bu durumlar sebebiyle psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Okul mülteci çocukların psikolojik sorunlarını saptamada ve ilgili tedaviye yönlendirmede köprü aracılığı görmektedir. Aynı zamanda okul yeni yaşantılarına uyum sürecinde çocuklara destektir. Mülteci çocuklar yeni yaşantılarında okuldaki arkadaşları ve öğretmenleri, taşındıkları toplumdaki kültürel yapı ile iletişim halindedir. Bu ilişkilerde sorunlar yaşayan çocuklarda anti sosyal davranış, akademik başarıda düşme gibi problemlerle karşılaşılabilir (Gümüşt en 2017). Literatürdeki çalışmalarda okuldaki mülteci çocukların ruh sağlığına yönelik yapılan

programların çocuklarda umut etme, dayanma, olumlu sosyal davranışlar ve benlik saygısında artışa; ruhsal ve davranışsallar sorunları olan çocuklarda olumlu gelişmelere katkı sağladığı belirtilmektedir (Beauregard 2014).

Okul çağındaki mülteci çocuklarda davranış problemleri nedeniyle akranları tarafından dışlanabilmekte ve bu durum benlik saygılarının gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (Demirli-Yıldız 2016). Çocuklar akranlarından ayrımcılık gördüklerinde olumsuz kişisel belirtiler görülürken öğretmenlerinden ayrımcılık gördüklerinde akademik etkiler görülebilmektedir. Çocuklar için yaşlılarından gördükleri ayrımcılık; endişe, depresif belirtiler, daha düşük benlik saygısı gibi daha önemli etkilere sebep olduğu görülmüştür (Brown 2015). Ayrıca göç eden çocuklarda ayrımcılığa maruz kalmaları sebebiyle uyum sorunları yaşanabilmektedir. Bu çocuklara olan ön yargıya bağlı olarak çocuklarda suça eğilimde artışa sebebiyet verebilirken yakın iletişimin çocukları suçluluktan koruduğu görülmektedir (Korkmaz ve Erden 2010).

Literatürde sokakta yaşayan çocukların kayda değer bir bölümü geçmişte göç eden ailelerin çocukları olduğu ve sokakta yaşamakla göç arasında bir ilişki bulunduğu düşünülmektedir. Göç ve sokak ilişkisi sebebiyle çocuklarda anti-sosyal kişilik bozukluğu, zararlı madde kullanma, suç oranlarında yükselme görülebilmektedir (Kızmaz ve Bilgin 2010).

UNİCEF Çocuk Hakları Sözleşmesinin 38. Maddesinde;

“Taraflar Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.” şeklinde çocukların çatışmalardan uzak tutulması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ancak mülteci çocuklar yaşanan ortamlarda çatışmaya doğrudan katılmasalar bile çatışmaları yaşamak ve görmek zorunda kalmaktadırlar. Yine aynı sözleşmenin 39. Maddesinde kaybedilen ruhsal veya fiziksel çocuk sağlığının iyileştirilmesinden “Taraflar Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.” şeklinde bahsetmişlerdir (UNİCEF 1989).

Mültecilerin sağlığı yzyılın halk sağlığı krizi olmuştur. Krizlerde cevap aranması gereken konu ise öncelikli olarak sağlık hizmetleri bulunmaktadır (Hodes et al 2018). Mülteci çocuklarda bulaşıcı hastalıklara yeterli önem verilirken psikiyatrik hastalıklara bu denli öncelik verilmemektedir (Syed and Mobayed 2017). Mülteci çocuklarda psikiyatrik yardım alma ve sağlık hizmetlerine katılıp katılamama durumları hakkında yetersiz bilgi olduğu bildirilmiştir. Bu yüzden uluslararası faaliyetlerin ivedilikle başlatılması gerektiği belirtilmiştir (Çeri vd 2018).

Ortaya çıkan zihinsel sağlık sorunları uzun vadede olumsuz sonuçlara yol açabilir ve erken saptanması için kamplarda yeterli olanaklar yoktur. Bu zihinsel sağlık sorunları ileride topluma olan maliyeti artırmaktadır. Yetişkinlik dönemlerinde işsiz kalma oranları da artar (Brent and Michael 2013). Ayrıca akıl sağlığı sorunları devam eden mülteciler savaş bitip eve döndükleri zaman kendilerini toparlayamadıkları için ülkelerinin toparlanması da zor olacaktır. Mültecilere empatik ve geliştirici bir tutum ile yaklaşıp, sağlık, barınma ve eğitim gereksinimleri karşılanırsa onlarda güven duygusu geliştirecektir. Mülteciler yerlerinde kalırsa bu durum gelecekte ülkeye verimli olarak adapte olmaları ve kültür çeşitliliği olarak geri dönecek, kendi ülkelerine dönerlerse yenide ülkelerini kurmalarına ve istikrarlı olmalarına imkân tanıyacaktır (Anagnostopoulos et al 2016)

Bu çocuklarda yoğun olarak psikiyatrik sorunların görülmesi sebebiyle destek almalarına imkân sağlamanın önemi tartışılmazdır (Turan S ve Özyurt G 2019). Ancak bu çocuk ve ailelerinde dil sorunları, ülke yabancılığı sebebiyle randevu almakta yaşanan zorluklar, sağlık çalışanlarının yaklaşımları ve ön yargılara maruz kalmaları tıbbi bakım almalarında aksaklıklara yol açtığı bilinmektedir (Çeri vd 2018).

Mülteci çocuklara yönelik yapılabilecek olumlu yatırımlar neticesinde olumlu dönütler alınabilir. Çocuklar kendi etnik kökenleri ve kültürleri hakkında ne kadar olumlu düşünürlerse akademik başarıları iyi yönde etkilenmekte ve olası maruz kalacakları ayrımcılığın olumsuz etkilerine karşı kendilerini koruyabilecekleri söylenmektedir. Ayrıca yeni kültüre alışıarak asimile olan mülteci çocukların iki kültürlü bir kişiliğe sahip olarak ayrımcılığın olumsuz yönlerinden kendilerini koruyabilecekleri, duygusal birleşmeyi daha kolay sağlayacakları söylenmektedir

(Brown 2015). Mülteci çocuklar yaşadıkları travmayı kabullendiklerinde ve eğitimcilerde çocukların bu deneyimlerini göz önüne aldıklarında çocukların okulda daha verimli çalıştıkları gözlemlenmiştir (Sirin and Rogers Sirin 2015).

Mülteci gençler çok ciddi sorunlarına rağmen adete hayata tutunma örneği olarak oldukça dayanıklı ve becerikli oldukları söylenebilir. Yaşadıkları ruhsal sağlık sorunlarına rağmen adaptasyon sürecini kolay geçirmeleri için özel programlar ve tedavi etmeye yönelik fikirler hazırlanan çocuklarda iletişim becerilerinde, benlik saygılarında artma ve duygusal, davranışsal problemlerde ise azalma görülmüştür (Gümüştan 2017, Beauregard 2014, Rowe et al 2016, Rousseu et al 2014). Son yıllarda mülteci çocukların yaşadıkları zorluklara rağmen oldukça uyum sağlamada başarı sergiledikleri görülmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda olumsuz sonuçlar yerine dikkatin olumlu konulara verilmesi tercih edilmektedir. Çalışmacılar mültecilerin içsel psikolojik sağlamlıklarını desteklemek için neler yapılacağı konusuna odaklanmayı daha doğru bulmaktadırlar (Bozdağ 2020).

2.5.3. Mülteci Çocuklarda Aşılama

Her ülkenin kendine özgül mikroorganizmaları ve iklim koşulları vardır. Mülteci çocukların ülkeleri sebebiyle taşıdıkları flora yeni geldikleri ülkenin florasını değiştirerek hastalıklar oluşmasına yol açabilir. Ayrıca sağlık kontrolünden geçmeden Türkiye'ye girmeleri sorun oluşturabilir (Türkoğlu 2019).

Mültecilerin yaşam şartlarının yeterli hijyen koşullarında olmaması ve toplu yaşamaları sebebiyle enfeksiyon hastalıklarına sıklıkla yakalanmalarına zemin hazırlamaktadır. Türkiye'de sağlık merkezlerine en fazla ishal ve ateş şikayetleriyle başvurdukları görülmektedir (Korkmaz 2014). Buradan mülteci çocuklarda enfeksiyon hastalıkları üzerinde durulması gereken önemli bir konu olduğu çıkarımı yapılabilir.

Mülteci çocukların yalnız %8,5 kadar kısmının aşı kartı olduğunu belirtilmiştir (Derince 2019) Aşı kartları olmaması ve aşılama durumlarıyla ilgili veri eksikliği olan çocukların aşılamaları yapılamamaktadır (Türkay 2016). Bu eksiklik geçmişte aşı ile

önlenerek önü alınmış bazı hastalıkların tekrarlamasına sebep olabilir (Korkmaz 2014). Sağlık uzmanları da benzer düşünceyle geçmişte görülen hastalıkların tekrarlayabileceği ve Türkiye'nin 30 senelik aşı takviminin bozulduğunu iletmişlerdir. Uzmanlar verem ve kızamık vakalarına tekrar rastlayabileceğimizin altını çizmişlerdir. Savaş senelerdir önü alınmaya çalışılan çocuk felci ve kızamıkla ilgili çalışmaları felce uğratmıştır (TTB 2014). Çocuk felci aşısı Suriye'deki savaş şartlarından dolayı yeni doğan çok sayıda bebeğe yapılamamıştır (Gözübüyük 2015). Savaş başladığında bebek olan veya yeni doğanlarda hiçbir aşılama yapılmadığı belirtilmektedir. Ayrıca WHO tarafından Ürdün, Lübnan, Irak ve Türkiye'de bulunan kamplarda çeşitli bulaşıcı hastalıkların görüldüğü bildirilmektedir (Aydın 2017).

Göçe maruz kalan çocuklarda temel sağlık hizmeti olan aşılanmanın yeteri kadar yapılamamasından dolayı göç ettikleri ülkelerde salgın hastalıklara yol açabilmektedirler (Aydın vd 2017). Bu hizmetlerin eksikliği veya yetersizliği ülkemizde sıklığı azalmış hastalık ve salgınların tekrar etmesine yol açmıştır (Şener ve Ocakçı 2014). Bu çocukların topluma karışmasıyla da bazı hastalıkların tekrardan görülebileceği düşünülmektedir. Nitekim öyle de olmuştur. Yerli ve mülteci çocuklar hastalıkların tekrarlamasına maruz kalmaya başlamışlardır (Şener ve Ocakçı 2014).

Türkiye'de göçlerin arkasından kızamık görülme oranının 20 kat kadar yükseldiği bilinmektedir (Korkmaz 2014). Ayrıca kamplardaki Suriyelilerde şark çıbanı da görülmüştür (Türkoğlu 2019). Ayrıca bu çocuklarda suçiçeği, kabakulak, tetanoz, boğmaca gibi hastalıklar tekrardan görülmektedir (Balçık ve Gültaç 2018). Türkiye sınır illerinde, olmayan hastalıkların görülmesi ve Gaziantep kızamık vakasının 2013'te en çok görüldüğü il olması göze çarpan başka bir detaydır (Orhan ve Gündoğar 2015). İşin ciddiyetine vurgu yapmak isteyen TTB;

“Emperyalist müdahale ile kışkırtılan Suriye'deki savaş sadece silahlarla ölümlere, yaralanmalara yol açmıyor. Gün geçtikçe artan bulaşıcı hastalıklarla da acı yüzünü gösteriyor. Kızamık, şark çıbanı, sıtma, kuduz, ishaller ile gündeme gelen bulaşıcı hastalıklara bir yenisini daha ekledi: ÇOCUK FELCİ. Tarihin tozlu sayfalarında yerini almak üzere olan, yirmi beş yıldır Türkiye'de görülmeyen ÇOCUK FELCİ, savaşa bağlı temel sağlık hizmetlerinin çökmesi ile yeniden kapımızda, hem de büyük bir salgınla...” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (TTB 2013).

WHO'a göre göçmenlere öncelikle aşılama sonrasında tarama yapılması gerekmektedir (Aydoğan ve Metintaş 2017). Görülen sebepler nedeniyle kabakulak, DBT (difteri, boğmaca, tetanoz), kızamık, suçiçeği, pnömoni gibi hastalıklarda aşılama yapılması önemlidir (Derince 2019). Ayrıca Suriye'de görülen 20 çocuk felci vakasıyla birlikte Sağlık bakanlığı tarafından kamp ve tüm illerde Mopp-up (kapı kapı dolaşarak aşı yapılması) uygulaması faaliyete geçirildi (TTB 2014). Kamp ve dışındaki illerde oral polio, KKK (kızamık, kabakulak, kızamıkçık) aşıları başlıca olarak bütün aşıların tamamlanma faaliyetlerine geçilmiştir (Aydoğan ve Metintaş 2017).

2018 itibariyle 5 yaşından küçük 150.000 çocuğun aşılanması planlanmış ancak bu sayının yalnızca %45,75'lik kısmına ulaşılmıştır. Ulaşılması planlanan Suriyeli çocuk sayısı ile ulaşılabilen Suriyeli çocuk sayısındaki ciddi fark mülteci çocuklara erişim sorunlarının olduğunu ortaya koymaktadır. Bu aşılama eksikliği yalnız onlar için değil yerleştikleri toplum içinde ciddi sorunlara sebebiyet verebilir (Derince 2019).

2.5.4. Mülteci Çocuklarda İstismar

UNİCEF 2004 Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 31'de çocukların oyun oynama hakkından;

“1-Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.2-Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler” şeklinde bahsedilmiştir (UNİCEF 2004). Çocuklar oyun oynama hakkından maruz kaldıklarında ruhsal sorunlarla karşı karşıya kalabilirler (Aydın vd 2017). Ancak mülteci çocuklar için oyun bir lüks haline gelmiştir.

Mülteci ailelerin yoksulluğu kızlarını para karşılığında evlendirmelerine sebep olabilmektedir. Evlendirme bu aileler için çıkar ilişkisine dönüşmüş durumdadır. Hem ailelerin başlık parası alması hem de kızlarının hayatlarının kurtulduğunu düşünmesi sebebiyle bu evlilikler görülebilmektedir (Orhan ve Gündoğar 2015). Yapılan çalışmalarda Suriyeli çocukların evlenme yaşının 11-12' e kadar düştüğü ve dini nikah

ile evlenmelerinin yaygınlaştığı belirtilmektedir (SAMER 2015). Yine başka bir raporda evlendirilenler arasında çocuk yaş grubunda kişilerin bulunduğu belirtilmektedir (Orhan ve Gündoğar 2015). Çocuklara nikah adı altında çocuk ticareti ve fuhuş yaptırıldığı ve zorla çalıştırıldığı belirtilmektedir (SAMER 2015). Fuhuşa zorlanan çocuklarda cinsel yollarla bulaşan hastalıklar görülebilmekte ve bu durum çocuk ölüm oranlarının artmasına yol açmaktadır (Gözübüyük vd 2015). Çocuk evliliklerini önlemek adına mültecilere eğitimler planlanmış ve hakları anlatılmıştır (TBMM 2018). Çocuk evliliklerinin dini nikah ile yapılması resmi veriler elde edilmesini zorlaştırmakta bu sebeple gerçek sayıları bilmek mümkün olamamaktadır. Ancak 15-18 yaş mülteci kız çocuklarının yaklaşık %15'inin evli olduğu düşünülmektedir (AFAD 2017).

Çocuklar ders çalışması, oyunlar oynaması gereken yaşlarda savaşın içine çekilerek öldürülmekte, tecavüze uğramakta, ailelerinden ayrılmaya zorlanmakta ve savaşın merkezinde "çocuk asker" olarak kullanılabilirler (Çakırer ve Sirkeci 2016, Gözübüyük vd 2015, Bilgin 2014). Günümüzde 250.000'den fazla çocuğun silah altında olarak çatışmalara katıldıkları bilinmektedir. Bu çocukların %40'ı kızlardan oluşmakta ve bu kızlar cinsel istismara maruz kalmakta, suikast ve intihar işlerinde kullanılmaktadırlar (Kekevi S ve Kılıçoğlu G 2016).

Uluslararası Ceza Kanunu;

"15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılmasını" savaş suçu olarak belirtmiştir (Aydın 2006). Ancak hala çocuklar çatışmaların tam ortasında yer almaktadır (UNICEF 2018a, Deveci 2014).

Yoksulluk ve savaş arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü savaş bütün ülkeyi derinden etkileyerek ekonomik anlamda gerilemeye sürükleyerek yoksul ailelerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır (Şener ve Ocağcı 2014). Yapılan açıklamaya göre %12 Suriyeli mülteci aşırı yoksulluk içinde hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Aileler maddiyat sıkıntıları sebebiyle çocuklarına eğitim aldırarak yerine bu maddi yetersizliklerle başa çıkabilmek adına çocuk işçiliği ve çocuk evliliklerine yönelebilmektedirler (UNICEF 2018b). Ayrıca yoksulluğun madde bağımlılığı, erken

yaşta hamile kalma, suça itilme, okul başarısında düşme gibi durumlarla bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Anthony vd 2011).

ILO 'a göre çocuk işçiliği;

“Çoğu kez çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı işler” şeklinde tanımlanmıştır (ILO 2021).

Yoksulluk mülteci çocukların ucuz iş gücüyle çalışmalarına sebep olabilmektedir. Bu çocuklar sigortasız çalıştırılmakta ve işverenler tarafından suiistimal edilebilmektedirler (Atasü-Topcuoğlu 2015). Çocuk işçilerin tekstil, inşaat, tarım, hizmet sektörlerinde çalıştırıldığı görülmektedir. Çocuk işçiler iş kazalarına, şiddete ve suça yönelmeye giden durumlarla karşılaşabilmekte (Aydın vd 2017). Tekstil firmalarında aylık 300-400 TL gibi çok düşük ücretlerle çalıştırılan mülteci çocuklar olduğu bildirilmektedir. Bu çocuklarda ağır şartlar ve uzun sürelerde çalışmaya bağlı bedensel ve zihinsel sorunlar görülmüştür (TTB 2014).

Çocuklarda iş hayatı beslenme ve eğitimlerini sekteye uğratmanın yanı sıra sağlıklarını da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Mülteci çocuklarda işçilik göz önünde olan bir konudur. Çocuk işçiliği onların kazalarla karşı karşıya kalmalarına, yetersiz beslenmelerine, şiddete, sokağa ve suça itilmelerine kadar birçok riski içinde barındırmaktadır (Bulut 2015). Literatürde sokakta çalışan çocukların yüksek oranlarda mülteci çocuklar olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur (Kızmaz ve Bilgin 2010, Harunoğulları 2016). Sokak ile suçluluk, madde kullanımı ve ruhsal sorunlar arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Mülteci çocukların sokakta çalışma oranları düşünüldüğünde madde kullanımının mülteci çocuklarda yüksek seviyelerde görülebileceği düşünülebilir (Kızmaz ve Bilgin 2010).

2.5.5. Mülteci Çocuklarda Eğitim

UNİCEF Çocuk Hakları Sözleşmesinin 28. ve 29. Maddesinde devletler çocukların eğitim hakkını sağlamakla ve sürdürmekle yükümlü olduklarını açıkça belirtmektedirler (UNİCEF 2020). Türkiye’de 5-17 yaşları arasındaki çocuklar okul

çağındaki çocuklar olarak kabul edilir. Türkiye 2019 ekim ayı itibariyle yaklaşık 4 milyon mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Bu sayının 3,7 milyona yakını geçici koruma altındaki Suriyelerden oluşmaktadır. Bu Suriyeli mültecilerin ise yaklaşık 1,6 milyonu çocuklardır. Türkiye’de ayrıca 360.000 civarında Afganistan, Irak ve İran’dan gelen mültecilerde yer almaktadır. Bu mültecilerin ise 180.000 kadarı çocuklardır (UNİCEF 2019). MEB çocukları eğitime dahil etmek için yoğun çaba harcamaktadır. 2019 verilerinde Suriyeli çocuklarda okullaşma %63,23’e çıkartılmıştır. GEM eğitim gören çocuklar 2014’ten bu yana okullara dahil edilmeye çalışılmaktadır. Ancak eğitim dışında kalan çocukların sayısı hala daha kayda değer seviyededir (Tunga ve Çağıltay 2020). MEB verilerine göre Türkiye de 684.428 çocuk 2019-2020 senesinde örgün eğitime kaydolmuştur. Tahminlere göre 400.000’i aşkın çocuk hala eğitim sisteminin dışında kalmaktadır. Eğitimden uzaklaşan çocukların zaman geçtikçe eğitime dönmelerinin de zorlaştığı ifade edilmektedir. Brüt okullaşma oranının en yüksek olduğu iller sırasıyla Afyonkarahisar, Elâzığ, Bingöl ve Uşak ile %90 üzerinde bir oran belirtilmektedir. Bu illerde okul çağındaki çocuk sayısının diğer illere göre daha az olduğu ve eğitime uyumlarının kolaylaştırabileceği ifade edilmiştir. Şanlıurfa’da okullaşma oranı %43,3 Hatay’da %50,7 şeklindedir. MEB mülteci çocukları eğitime dahil ederek onların iyi bir geleceğe sahip olması ve kayıp bir nesil haline gelmemeleri için çabalamaktadır (UNİCEF 2019).

Eğitimden mahrum kalan çocukların yapılan çalışmalara göre daha fazla istismar ve şiddetle karşı karşıya kaldıkları, çocukların fiziksel ve ruhsal gelişmelerinde gerilemeler olduğu görülmektedir (Polat 2007). Bu çocukların yaşadıkları stresli olayların üstesinden gelebilmeleri ancak eğitimle mümkün olabilir. Çünkü eğitim sosyalleşmenin bir şekli demektir. Yaşıtlarıyla bir arada vakit geçirebilmek onların topluma uyumunu kolaylaştırır (Derince 2019). Öyle ki eğitim geleceğe umutla bakabilmelerini ve planlar yapabilmelerini sağlar. Çünkü umut her insanın psikolojisine iyi gelen bir duygudur (Şeker ve Aslan 2015).

Türkiye’deki mülteci çocukların ailesi eğitim ve çocuk koruma alanlarında savunmasız kalmaktadırlar. Yaklaşık 400.000 Suriyeli mülteci çocuk okul dışında kalmakta ve bulunan hizmetlerden haberdar olmamaları, lisan engelleri ve ortaokul seviyesinde okulu bırakma gibi durumlarla karşı karşıya kaldığı düşünülmektedir

(UNİCEF 2018a). Göç eden ailelerin çocukları eğitim alma hakkını kullansalar dahi yeni lisansı konuşmada zorlanmaktadırlar (Aydın vd 2017). Devlet okullarındaki mülteci çocukların öncelikli sorunu lisandır (Akgül vd 2015). Dil çocukların sosyal hayata uyum sağlamasında en önemli araçtır (UNİCEF 2019). Çocuklar yetersiz iletişim sebebiyle öğretmenleri ve arkadaşları ile problemler yaşamaktadır (Emin 2016, Er ve Bayındır 2015, Uzun ve Bütün 2016). Sığınmacıların eğitiminde yaşanan eksiklikler ileride toplumsal olarak birçok risk faktörünü de beraberinde getirecektir (Orhan ve Gündoğar 2015).

Hayat şartları mülteci çocukların eğitim almaları sınırlanmakta ve eksik yönlerini ortaya koymaktadır (Şeker ve Aslan 2015). Mülteci çocukların ailelerinin yaşadıkları ekonomik sorunlar nedeniyle çocukların okul masraflarını karşılayamamaktadırlar. Ailelerine destek amacıyla çocuklar çalıştırılmakta veya kız çocukları evlendirilmektedir (Emin 2016). Yetişkinler kendi kökenlerinden olan kişilerin yanlarına yerleşerek kendileri için güvenli çevre oluşturabilirler. Ancak çocuklar bunu yapamazlar. Çünkü okudukları okulda farklı kültüre, dile ve yaşantılara sahip birçok çocuk bulunmaktadır. Bu yüzden çocuklar okula uyum sağlamak için daha fazla çabalarlar (Şeker ve Aslan 2015).

Mülteci çocuklarda öncelikle hayati önemi olması sebebiyle beslenme ve ev sorunları çözülmektedir. Ancak yabancı bir ülkenin dilini konuşamamaları ve savaş şartları sebebiyle eğitimden uzak kalmaları göz ardı edilmektedir (Başar vd 2018). Okul çocuğun sosyalleşebildiği, iletişim kurarak kendini ifade edebildiği, geleceğe umut ışığı olan alanıdır (Kandemir 2018, Mahamid ve Berte 2020). Çocukların okula uyumunu etkileyen bir diğer önemli etmen dil sorunudur (Uzman ve Kösten 2016, Uzun ve Bütün 2016, Kiremit vd 2018, Erdoğan 2014, Emin 2016, Erdem 2017, Başar vd 2018). Müfredattan geri kalan veya tamamen okuluna gidemeyen çocukların eğitim eksikliği ilerleyen dönemlerde daha ciddi sorunlar olarak önlerine çıkabilir (Er ve Bayındır 2015). Yaşanılan dil sorunları dersleri anlamada zorlanmalarına yol açabilmekte ve okula devam konusunda engel teşkil etmektedir. (Börü ve Boyacı 2016, Tatlıcıoğlu 2019). Arkadaşlarıyla dil yetersizliği sebebiyle doğru iletişim kuramamak çocuklarda okul başarısını da olumsuz etkilemektedir. (Dinler ve Hacıfazlıoğlu 2020). Göçün çocuklar üzerinde sebep olduğu olumsuzluklar ruhsal,

davranışsal birçok soruna neden olabilir. Bu sorunlar çocukların eğitime ve sosyal hayata adapte olmasını olumsuz etkilemektedir (Karoly and Gonzalez 2011). Bu durum çocuklarda okula uyumu zorlaştırabilmekte ve çocukların içe kapanarak kendilerini soyutlamalarına, yalnız kalmalarına ve uyumsuz davranışlar göstermelerine yol açabilmektedir (Yohani 2010, Başar vd 2018).

GEM, devlet okulları gibi kurumlarda mülteci çocuklara gereken eğitim verilmesi için çaba gösterilse dahi ailelerin çocuklarının çalışmasını ve ekonomilerine katkı sağlamasını istemesi veya çocukların uzun süre ara vermelerinden dolayı okula dönmek istememesi gibi sebeplerle büyük oranda mülteci çocuk eğitimden mahrum kalmaktadır (Erdoğan 2015). Okula giden çocukların ise dil sorunu, öğretmenlerin olumsuz yaklaşımları gibi sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. (Emin 2016, Sakız 2016). Okul idarecilerinin yaşanan göç sebebiyle okullara kayıt olan mülteci çocukların okul düzenini bozduğunu düşündüklerini belirten çalışmalar bulunmaktadır (Sakız 2016). Bazı çocukların aileleri çocuklarının mülteci çocuklarla aynı ortamda bulunmasından hoşlanmadıkları, mülteci çocukların sınıfta dışlandıkları, öğretmenler tarafından benimsenemedikleri gibi sorunlarla karşılaştıkları belirtilmektedir (Mercan Uzun ve Bütün 2016). Ülkelerinde yaşadıkları travmaların üstüne birde göç ettikleri şehirde maruz kaldıkları bu gibi travmatik deneyimler çocukların eğitime uyumunu olumsuz yönde etkilemektedir.

Bütün bu zorlu hayat şartları neticesinde çocuklarda konsantrasyon eksikliği, dil öğrenmede zorluk, yaşlılarıyla iletişim sorunları, özgüven problemleri, kaygı, hiperaktivite gibi sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir (Karaağaç ve Güvenç 2019). Yaşadıkları travmalar ve arkadaşları tarafından kabul görülmemesi sebebiyle çocuklar kendilerini bir yere ait hissetmeyebilirler. Kendini bir yere ait hissedememe çevresiyle yeterli sosyal ilişki kurmasına engel olabilir. Yapılan çalışmalarda mülteci çocukların en çok okul ortamında ayrımcılıkla karşılaştıkları görülmektedir. Çocuklar okulda haksızlığa uğradıklarını, dışlandıklarını ve sözlü hakaretlere maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Yaşlıları tarafından ayrımcılığa maruz kalan çocuklarda güvensizlik, problemler, davranışlar, kaygı duyma, saldırganlık ve umutsuzluk belirtileri gösterme oranları daha fazla görülmektedir (Brown 2015). Öyle ki güçsüz sosyal ilişkilerle HIV gibi cinsel yollarla bulaşan hastalıklar arasında bile bir bağlantı bulunduğu

görülmektedir (Akıncı vd 2015). Birçok alanda sorunlarla karşılaşan mülteci çocuklar savunmasız kaldıklarında akran zorbalığıyla da karşılaşabilmektedirler (Şeker ve Aslan 2015). Mülteciler çocuklarla yapılan bir çalışmada çocuklar okulda zorbalık ve şiddete maruz kaldıklarını kendileri ifade etmişlerdir. Yerli çocukların ebeveynleri çocuklarına mültecilerle oturmamalarını söyledikleri ve onların temiz olmadığına ve bulaşıcı hastalık taşıdıklarına inandıkları söylemişlerdir. Artan şiddet sebebiyle mülteci çocukların aileleri çocuklarını okula gönderme konusunda şüpheye düşmektedirler (Sirin and Rogers-Sirin 2015). Göçmen Türklerin çocuklarında yapılan bir çalışmada ise okulda dışlanan, ırkçılığa ve ön yargıya maruz kalan çocuklarda okul başarısında düşme görüldüğü ifade edilmektedir (Gelekçi 2010).

Mülteci çocukların genelde yine mülteci çocuklarla arkadaşlık kurdukları belirtilmektedir (Eslek ve Irmak 2018). Mülteci çocukların yaşadıkları yere uyumları, travma sonrası stres düzeyleri, davranışsal ve ruhsal sorunlarını azaltmada okula olan yakınlıkları önemli rol oynar. Okul ve çocukların ruhsal sorunları arasında bir ilişki vardır (Shoshani vd 2016). Avustralyada okul faaliyetlerine katılan mülteci çocukların akran zorbalığına uğramadığı ve iyi arkadaşlık ilişkileri kurduğu görülmüştür (Samara et all 2020).

Amerika'da yapılan bir çalışmada kültüre duyarlı öğretimin öneminden bahsedilmektedir. Kültüre duyarlı öğretim yabancı çocukların kültürlerine yönelik eğitim verilmesi şeklinde tanımlanabilir. Kültüre duyarlı öğretim de farklı kültürlere ve dillere sahip çocukların görmezden gelinmemesi gerektiği, sınıfa bir renk kattıklarını ve müfredata zenginlik getirebileceklerini aynı zamanda bu çocukların köklü bilgi kaynaklarına da sahip olduklarını ifade etmektedir. Gerekli duyarlılıkta ve uygun stratejilerle mülteci çocuklara yaklaşıldığında bu çocuklarda akademik başarılarının arttığı görülmektedir (Farinde et all 2017, Yuan and Jing 2018). Başka açıdan ifade etmek gerekirse çocukların ev ve okul kültürleri arasında fark olması akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir (Sever 2015). Bu bilgiler eşliğinde çocukların örgün eğitime alınmadan önce hazırlık eğitimi alarak kültürler arasındaki farkın anlatılması, dil sorunlarının çözülmesi üzerinde durulmalıdır (Soylu vd 2020).

Yaşadıkları sıkıntılara rağmen mülteci çocuklar okulu ve öğrenmeyi sevdiğini, eğitime olumlu baktıklarını belirtmişlerdir (Peterson vd 2017). Okullarını seven ve öğrenmeye istekli olan mülteci çocukların yaşadıkları sorunları görmezden gelmek yerine çözümler bulmaya çalışmak ve onların eğitime uyumu için çalışmalar yapmak onların eğitime olan olumlu bakışı sebebiyle yeterince değerlidir.

2.6. MÜLTECİ ÇOCUKLARDA KAYGI VE RUHSAL UYUM

2.6.1. Uyum Kavramının Tanımı

Bireylerin hayatlarını yeniden düzene koyması ve daha iyi hayat şartlarına sahip olmak için uğraşması uyum olarak tanımlanabilir (Saygın ve Hasta 2018).

TDK' a göre uyum;

“Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk ve toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak, entegrasyon” şeklinde tanımlamıştır (TDK 2021).

Uyum kavramının açıklanmasında temel kuramlar, stres başa çıkma ve kültürel öğrenme kuramları olarak ayırmıştır. Stres başa çıkma kuramında uyumu stresle baş edebilme olarak tanımlarken diğer kültürel öğrenme kuramında kültürel öğrenme olarak tanımlar (Şeker vd 2015).

Uyumu etkileyen birçok sebep vardır. Bunlardan bazıları göç eden kişinin cinsiyeti, medeni durumu, bireysel özellikleri, düşünce tarzı, göç alan ülkenin özellikleri, yaşadıkları stres vb. sebeplerdir (Saygın ve Hasta 2018).

Kişinin uyumu psikolojik uyum ve sosyokültürel uyum olarak ikiye ayrılmıştır (Saygın ve Hasta 2018). Psikolojik uyum hayatta mutlu olabilmek olarak tanımlanmaktadır. Bu uyum çeşidi kaygı, depresyon gibi ruhsal hisleri kapsar. Mültecinin psikolojik olarak uyum sağlayabilmesi için destek alması önemlidir. Yabancı bir ülkede ihtiyaçlarını karşılayamamak bireyi strese sokabilir. Bu sebeple

ülkenin tanıtılması, kişinin haklarını bilmesi konusunda eğitimler planlanması gerekebilir (Karasu 2017). Sosyokültürel uyum çeşidinde ise kişinin günlük hayatını devam ettirebilmesi olarak tanımlanmıştır. Bu uyum çeşidi ise akademik başarı, davranış sorunları gibi durumları kapsar (Şeker ve Akman 2016). Sosyokültürel uyum sağlayabilmesi öncelikle o ülkenin kültürünü tanınması ve ayrımcılık korkusu yaşamadan o kültüre ait olması ya da hissetmesi ile bağlantılıdır. Yeni sosyal çevrede işe girme, komşuluk ilişkileri kurma, dostlar edinme gibi işaretler kişinin sosyokültürel uyum sağladığının belirteçlerindedir (Karasu 2017). Yeni bir uyum çeşidi olarak ekonomik uyumdan da son çalışmalarda bahsedilmektedir. Ekonomik uyum kişilerin yeterli istihdam sağlayabilmesi olarak tanımlanabilir. Yapılan çalışmalar bir işte çalışmanın bireylerin sosyalleşmesine katkı sağladığını göstermektedir (Saygın ve Hasta 2018).

Uyum sorununun bir diğer önemli odağı ise hukuki kısmıdır. Uyum sürecince belki de hukuki süreç mülteciler için en değerli olan kısım olabilir. Kişi yaşadığı ülkenin vatandaşı olarak kabul edilirse tam olarak o ülkenin bireyi olarak görülmüş denilebilir. Mülteci kişi o ülkede artık haklara sahiptir ve korunma altında demektir. Bireylerin yasal olmayan yollarla göç ettiği bilinen bir gerçektir. Hukuki koruma yöntemleriyle bu yolların önü kapanmalıdır ve insan ticaretine karşı önlemler alınmalıdır. Bu konuda mültecilerin bilgilendirilmesi önemlidir. Çünkü haklarını bilen bir mülteci kendini ve ailesini güvende hisseder. Uyum sürecinin ne kadar başarılı olacağı bu aşamalara çözümler bulunmasıyla eş değerdir (Karasu 2017).

Mültecilerin uyumunu kolaylaştırmak adına; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda Uyum,

“Madde 96 - (1) Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir. (2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir. (3) Kamusal ve özel

mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır” şeklinde konu edilmiştir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2013).

Göç eden mültecilerin ülkeleri ile Türkiye arasında önemli sosyal ve kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Ancak mültecilerin ihtiyaçlarında daha çok barınma ve sosyal gereklilikler göz önünde tutulmuş ve uyum sorunu üzerinde yeterli olarak durulmamıştır (Karasu 2017). Mültecilerde uyum, ötekileştirmeyi azaltıp yerli halkla birlikte ortak faydalanmayı artırmaktadır. Uyum sürecinde belli bir harcama yapıldığı doğru ama uyum sağlanamadığı durumlarda bu maliyet fazlasıyla artacaktır. Uyum sayesinde göç bir krizden çıkartılarak avantaja çevrilebilir. Böylece hem yerli halk hem de göçmen kazanır denilebilir (AFAD 2017 Göç ve Uyum Raporu).

Göç hareketleri yeni bir uyum ve hayat düzeni demektir. Göç eden kişi uzun süreli bir süreç olan uyum sürecine girmiş demektir. Çünkü mülteci vatanını, sevdiklerini, evini, arabasını, evcil hayvanını, yaşadığı anılarını her şeyi geride bırakarak kafasında soru işaretleriyle bir yere doğru yola çıkar. Kişi başına gelecek olumlu ya da olumsuzluklardan habersiz yola çıkmaktadır. Bu kişi 1 aylık bir bebek, 12 yaşındaki bir çocuk ya da bir yetişkin olabilir. Savaşın ve travmanın bu kişilerde bırakacağı izlerde farklı olabilir. Yaşanan olaylar normal psikolojiye sahip birini bile depresyona çekebilecek trajedide olaylardır. Kişi vatanında bir kişiliğe, statüye, bir yere aitken artık kimliğini kaybetmiştir. Yeni bir ülkeye gidip oraya uyum sağlayarak yeniden bir yere ait olmak ve bir kimliğe sahip olmak durumundadır. Yerleşilen ülke mülteciyi kabul görene kadar uyum sorunu yaşanabilir. Literatür çalışmalarında mültecilerin uyumsuzlukları ve yaşadıkları ruhsal sorunlar sıklıkla ele alınmaktadır (Tuzcu ve Bademli 2014, Mercan Uzun ve Bütün 2016, Aydın 2017, Gönültaş ve Kelebek 2017). İşte burada uyum sürecinin değerini anlıyoruz (Karasu 2017). Uyum sürecine giren kişi yalnızca mülteci de değildir. Aynı zamanda göç alan ülkedeki yerli halktır (Akıncı vd 2015). Bu süreç bu yüzden iki taraflıdır (Saygın ve Hasta 2018). Mültecilik kavramıyla birlikte farklı kültürdeki kişiler bir arada yaşamak durumunda kalacaklar, aralarında ilişkiler kurulacak ve kültürler arası uyum sağlanmaya

çalışılacaktır (Aksoy 2012). Mülteciler halk tarafından kabul görülmezlerse dışlanmaya maruz kalabilirler (Karasu 2017).

Mülteciler Türkiye'deki olumsuz algıdan dolayı dışlanmaya maruz kalabilmektedirler (Bakioğlu vd 2018, Özdemir 2017). Mülteciler ve toplumun en çok etkileşimde olduğu alanlardan birisi de okullardır. Okullar toplumun kùltürünü yansıtan en önemli alanlardır. Ayrıca en çok sosyal iletişiminde yaşandığı alanlardır. İletişimin çok olduğu okullarda bahsedilen dışlanmaya mülteci çocuklar fazlasıyla maruz kalabilmektedirler (Soylu vd 2020).

Devletler mültecilerin ve yerli halkın yapısını olumsuz etkileyebilecek durumları göz önünde bulundurarak planlar yapmalı ve politikalar geliştirmelidir. Devletler göçten etkilenmeyi en az düzeye indirmekle sorumludurlar (Akıncı vd 2015). Çünkü mülteciler uyum sürecinde başarısız olurlar ise ellerine geçen fırsatta tekrar yer değiştirmeyi düşüneceklerdir (Çakır 2011).

2.6.1.1. Ruhsal Uyum Kavramının Tanımı

Uyum kavramının psikolojik (ruhsal) uyum, sosyokùltürel uyum, ekonomik uyum, hukuki uyum olarak ayrıldığından bahsetmiştik (Saygın ve Hasta 2018). Bu tezde üzerinde durulan kısım ise mültecilerin ruhsal uyumları olmuştur.

Ruhsal uyum;

“Bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliğiyle içinde bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bu ilişkiyi sürdürebilmesi” olarak tanımlanmıştır (Kozak vd 2019).

Kendi istekleriyle göç edenlerde bile uyum problemleri görülüyorken göç kararında bir yetkisi olmayan çocukların risk altında olması ve çocuklarda ruhsal problemlere yol açmaları görülebilmektedir. Ruh sağlığında önemli olan çocukların kendilerini güvende hissetmeleri ve insanlarla hoşgörü içinde ilişkiler kurabilmelerine dayanır. Bu ilişkilerde aksama çocuklarda geri dönüşü mümkün olmayan ruhsal sorunlara yol

açabilir. Olumlu ruhsal gelişim sayesinde ileride oluşabilecek sorunların önüne geçilebilir (Polat 2007).

2.6.1.2. Mülteci Çocuklarda Uyum

Uyum sosyal, duygusal, ekonomik ve kültürel olarak çok boyutlu bir süreçtir (Cengiz 2018). Kişinin uyumu yaşadıkları toplumun kurallarına uyum sağlayabilmesiyle eş değerdir. Mülteciler göç ettikleri bölgeye sosyal, ruhsal, ekonomik ve kültürel olarak uyum sağlamaya çabalarlar (Şeker vd 2015). Göç edilen toplumun değer yargılarına ve kültürel yaşamlarına ne derece uyum sağlanabildiği uyum sürecinin önemli kurallarındandır (Tunç 2015). Çocuklar göç sürecinde söz hakkına sahip olmamaları ve korunmasız olmaları nedeniyle göçten ciddi anlamda etkilenen gruptur (Hacıhasanoğlu Aşlar ve Yıldırım 2018). Mülteci çocuklar ülkelerinde yaşadıkları travmalardan sonra yerleştikleri bölgede yaşanan dışlanma, ırkçılık gibi olumsuz yaşantılara maruz kalabilmektedirler (Şeker ve Aslan 2015)

UNİCEF sözleşmesine göre çocukların 4 temel hakları bulunmaktadır. Bunlar; yaşama, korunma, katılım ve gelişimdir (UNİCEF 1989). Göç başlı başına düzensizlikleriyle çocukların sağlık, eğitim gibi temel hizmetlerden uzak kalmalarına ve hak ihlallerine daha açık hale gelmelerine neden olabilmektedir (Topçuoğlu 2012). Temel ihtiyaçları doğru zaman ve miktarda karşılanamayan çocuklarda güvensizlik duygusu oluşmaktadır. Güvensizlik yaşayan çocuklarda davranış ve uyum problemleri görülmesi kaçınılmazdır (MEB 2014).

Uyumlu çocuk; yaşının ve kendi özelliklerinin gerektirdiği bedensel, zihinsel, cinsel, duygusal ve toplumsal davranışları gerçekleştirebilen çocuktur. Her yaşın ve dönemin ayrı gelişim gereksinimleri bulunmaktadır. Çocuk, döllemeden başlayarak gelişim görevlerini başarıyla gerçekleştirince hem yaşından beklenen uyumu sağlamış hem de bir sonraki dönemin gelişimi için gerekli olgunluğa ulaşmış olmaktadır. Uyumsuz çocuklar yaşadıkları sorunlarını davranış olarak yansıtabilirler. Toplumla iletişiminde problemler yaşar, sinirlidir ve toplum kurallarına uymayan davranışlar sergilerler (İlhan vd 2011).

Çocukluğun erken dönemlerinde kendi yaşlılarıyla ilişki kurmaları sosyal uyumlarını artırmaktadır (Özdemir 2016). Doğru yönetilen bir uyum programı ile ailelerinin desteği olmayan çocuklarda uyum gelişimi okul tarafından karşılanabilmektedir (Öztürk 2017). Okul mülteci çocukların sosyal yaşama uyum sürecinde önemli etkiye sahiptir. Okulda uyumun sağlanmasında öğretmenlerin yaklaşımı önem kazanmaktadır. Bu yüzden öğretmenlerin süreci iyi yönetebilmesi, sorunları tanımlayabilmesi ve değerlendirmeler sonucunda gereken planlamaları doğru yapabilmesi önemlidir (Soylu vd 2020).

Çocukların yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmeleri de uyumu hızlandıran bir süreçtir. Öğretmenler mülteci çocukların dili yeterli bilmemeleri ve kültürel olarak yabancı olmaları sebebiyle eğitime uyumda sorunlar olduğunu ve akademik süreçlerinin olumsuz etkilendiği belirtmektedir. Öğretmenler bu sorunun okul öncesi çocukların uyum eğitimine tabi tutulması ve sonradan okula dahil edilmelerinin uygun olduğu görüşünü belirtmişlerdir (Soylu vd 2020).

Mülteci çocukların ailelerinin eğitime katılımında eksiklikler bulunmaktadır. Ailelerin eğitime destek olmaları okul ve evde düşük seviyelerde olduğu söylenmektedir (Soylu 2020). Ailelerin çocuklarını desteklememesi durumunda çocuklarda karmaşık duygular, kendine ve çevresine güvensizlik gelişebilir. Bu çocuklarda yetişkinlerin dikkatini çekmek için agresif ve hırçın tavırlar sergileme, yalan söyleme görülebilmekte ve bu davranışlar bir süre sonra çocuklarda uyum sorunlarına yol açabilmektedir (Öztürk 2017). Yine uyum sorunu yaşamaları madde kullanma, suça eğilim, örgütlere üye olma, antisosyal davranış sorunlarına yol açabilmektedir (Gönültaş ve Kelebek 2017).

Her davranış problemini uyumsuzluk olarak düşünmekte doğru değildir. Gösterilen sorunları değerlendirmede çocuğun gelişim dönemleri göz önüne alınmalıdır. Bazı problemler yaşa özel olabilir. Önemli olan davranış problemlerinin sıklığı, şiddeti ve süresidir. Çevresel sebeplerden kaynaklanabilen problemler sonradan kayboluyorsa uyumsuzluk olarak tanımlamak doğru değildir. Çocuklarda 4 grup uyumsuzluktan bahsedilebilir. Bunlar davranış bozuklukları, duygusal sorunlar, alışkanlık bozuklukları ve ağır ruhsal bozukluklardır. Davranış sorunları olan çocuklarda

sinirlilik, akranlarıyla iletişim sorunları, normlara uymama gibi belirtiler görülür. Bu sorunlar çocuktan ziyade çevredekileri rahatsız eder. Duygusal uyum sorunları yaşayan çocukta uyku, konuşma, takıntı ve korku sorunları görülebilir. Alışkanlık bozukluğu olan çocuklarda tırnak yeme, parmak emme, enürezis, mastürbasyon gibi belirtiler görülebilir. En ağır uyum problemi ise ağır ruhsal bozukluklardır. Psikoz bu ruhsal sorunlardan bir tanesidir (Yörükoğlu 2011).

Yapılan bir çalışmada çocukların yaşadıkları kültürel ve sosyal uyum sorunlarına rağmen daha az dışsal ve içsel sorunlar bildirdiği görülmüştür. Bu yüzden yaşanan dışlanma, uyum sorunları her zaman mülteci çocuklarda olumsuz etkilere sebebiyet vermeyebilir (Mood et al 2016). Trabzon’da yapılan bir çalışmada mülteci çocukların uyum sorunları yaşamadıkları ancak dil sebebiyle öğrenmekte zorlandıkları belirlenmiştir (Gözübüyük 2017). Mülteci çocuklar yaşadıkları sosyal ve ekonomik sorunlar, okul, davranış sağlıklarıyla ilgili karşılaştıkları güçlükler nedeniyle akranlarına göre iki kat daha fazla intihar girişim ve düşüncesine yatkındırlar. (Chau et al 2016).

2.6.2. Kaygı Kavramının Tanımı

Kaygı geçmişten beri tanımlanmaya çalışılmış kavramlardandır. Kaygının Yunancaya göre adlandırılışı ‘ ‘anxietas’ ’ şeklindedir (Köknel 1989). Kierkegaard ise kaygıyı tanımlarken ölene kadar devam eden bir hastalıktır ibaresini kullanmıştır (Şahin 2019).

TDK’ a göre kaygı;

“Genellikle kötü bir şey olacaktı düşünmesiyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK 2021).

Kaygının tanımı ilk yapan bilimcilerden olan Freud’a göre ise kaygı; id, ego ve süper ego arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır. Freud’a göre kaygı 3’e ayrılmaktadır. Bunlar gerçeklik kaygısı, nevrotik kaygı ve ahlaki kaygıdır. Gerçeklik kaygısında kaygıya yol açan yaşanan ya da yaşanma ihtimali olan bir durum söz konusuken diğer iki kaygı türünde sebebi belirsizdir (Nazlıoğlu 2019). Sullivan’a göre kaygı

gerçek ya da zihinde canlanan herhangi bir sebebe bağlı ortaya çıkan endişe hali ve acı veren duygudur. Davranış bilimcilere göre ise sonradan kazanılan öğrenilmiş duygu şeklinde ifade edilir (Güngör ve Buluş 2016). Kaygıyı günlük hayatında birçok insan yaşayabilir ama önemli olan mantık çerçevesinde yaşamaktır.

Kaygı hisseden insanlar diğerleri için normal olaylarda dahi kaygı duyabilirler. Genel olarak yolunda giden hayatlarının içinde bile kaygı hissedebilecekleri olayları cımbızla içinden çekebilirler. Kaygı durumunda kişilerde sosyalleşmeden uzaklaşma görülebilir. Sürekli hissettikleri gerginlik nedeniyle yorgun hissedebilirler ve gerçek başarılarını yansıtamazlar (Şahin 2019).

Kaygı bireyde olumsuz belirtiler ortaya çıkarmasına karşın patolojik derece olmadığı takdirde olumlu katkıları da olabilir. Kişi başarısız olmaktan kaygılanarak daha çok çalışır ve motive olabilir, kötü bir olay karşısında hazırlıklı olmasıyla kaygı sayesinde önceden uyarılmış olur ve tedbir alarak yaşadığı süreci daha rahat ve az hasarla atlatabilir (Duman 2008).

2.6.2.1. Durumluk ve Sürekli Kaygı Kavramının Tanımı

Durumluk ve sürekli kaygı olarak kaygı ikiye ayrılmıştır. Durumluk kaygı belli bir stres karşısında o anlık yaşanan ve stres kaynağı ortadan kalkınca kaybolan bireyin hissettiği akut kaygı durumudur (Öner ve Le Compte 1983, Palti 2012, Çolak vd 2017, Gürsoy 2017). Sürekli kaygı ise bireyin herhangi bir stres kaynağı olmadan da sanki kendisini tehdit eden bir durum varmış gibi hissederek kaygılanması, kronik kaygı hissetmesidir (Palti 2012, Çolak vd 2017, Gürsoy 2017).

2.6.2.2. Mülteci Çocuklarda Kaygı

Literatür çalışmalarına bakıldığında erken çocukluk döneminin çocuğun bütün alanlarındaki gelişimi için kritik bir dönem olduğu görülmektedir (Güngör ve Buluş 2016). Horney; çocukluk çağındaki bütün kaygılar bu döneme ait olmamakla beraber kaygıların temelini atıldığını söylemektedir (Duman 2008). Bu bağlamda anne babaların ve öğretmenlerin çocuğa olan tutumu ile kaygılı kişilik durumu bağlantılıdır

(Güngör ve Buluş 2016). Tallis, çocukların yetişkinlerle benzer şekilde kaygılara sahip olduğunu aktarmaktadır. Bazı araştırmacılar ise çocuklar ve yetişkinlerde kaygıya farklı olarak yaklaşılması gerektiğini savunurlar (Güngör ve Buluş 2016). Ayrıca çalışmalarda çocuklarına karşı destekleyici yaklaşımları az olan daha çok çocukların olumsuz olaylarına tepki veren annelerin çocuklarının kaygıları olduğu görülmüştür. (Çolak vd 2017).

Savaş ortamında işkencelere maruz kalma ya da görme, yaralıları görme gibi olumsuz deneyimler kaygı düzeyi ile bağlantılı görülmektedir (Gormez et all 2018, Vatansever ve Erden 2018). Mülteci çocukların yaşadıkları olumsuz deneyimler hakkında konuşmaktan kaçındıkları, yaşadıkları stresli olayları görmezden geldikleri ya da unutmaya çalıştıkları belirtilmiştir (Özer ve Şirin 2012). Maruz kaldıkları olumsuz deneyimler sebebiyle mülteci çocuklarda TSS, depresyon ve kaygı problemleriyle sık karşılaşmaktadır (Vatansever ve Erden 2018). Yine mülteci çocuklar üzerine yapılan bir çalışmada %69 gibi yüksek bir oranla kaygı sorunu yaşadıkları belirtilmektedir (Gormez et all 2018). Bu dönemde çocukların maruz kaldıkları kaygıları akademik başarılarına, aile ve arkadaş ilişkilerine olumsuzluk olarak çocuğa geri dönmektedir. Çocuklarda tırnak yeme, parmak emme, uyku sorunları, okulda başarısızlık gibi sorunlarla karşılaşılabilir (Karakaya ve Öztop 2013). Literatürdeki çalışmalara bakıldığında mülteci çocukların kaygılarına odaklanan çalışmalar yeterli olarak görülmemektedir (Gürsoy vd 2017).

Çocuklarda kaygının artmasına yol açan göç sürecinde; ekonomik, barınma, eğitim, akran ilişkileri, göç edilen ülkede ne kadar kalacakları gibi soru işaretleri mülteci çocuklarda kaygıyı tetiklemektedir. Yeni bir hayata adapte olmanın zorluğu sebebiyle mülteci çocuklar farklı sorunlarla karşılaşabilmekte ve bu sorunlar kaygı seviyelerinde artışa yol açmaktadır (Kaştan 2015). Çocuklukta açığa çıkan kaygılar çocukların toplumsal iletişimine ve akademik başarılarına olumsuz olarak yansır ve şiddetli kaygı durumunda gelecek yaşantısında ciddi hasarlara sebep verebilir (Gürsoy vd 2017).

2.7. MÜLTECİ ÇOCUKLARDA KAYGI VE RUHSAL UYUM YÖNETİMİNDE HEMŞİRENİN ROLÜ

Hemşirelik yönetmeliğine göre pediatri hemşiresi;

“Evrensel çocuk hakları ve profesyonel hemşirelik rolleri doğrultusunda 0-18 yaş arasındaki çocukların aile ve toplum içinde fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal yönden sağlıklı büyüme ve gelişmesi, hastalıklardan korunması ve sağlığının en üst düzeyine çıkarılması; hastalandığında hasta çocuğunun tedavisi, bakımı ve rehabilitasyonundan sorumlu hemşiredir” şeklinde tanımlanmıştır (Hemşirelik Yönetmeliği 2010).

Hemşireler sağlığı korumak, sürdürmek ve hastalık durumunda iyileşmeyi sağlamakla görevlidirler. Çocuk sağlığında da önemli sorumlulukları olan görevli kişilerdir. Bu yüzden göçe maruz kalan ve olumsuz yaşam şartlarına sahip çocukların sağlığının takibinde ve devamlılığında rol oynarlar. Temel sağlık hizmetlerinin olumsuz etkilenmesi bebek ve çocukların ölüm oranlarında artmaya neden olabilmektedir (Aydın vd 2017). Pediatri hemşireleri hem bağışıklamada hem de rutin taramaların yapılmasında görev almaktadırlar. Mülteci çocukların aşılınmaları hem yerli halkın hem de mülteci çocukların sağlığını korumakta önem taşımaktadır. Sağlık taramalarının yapılması ile düzenli boy, kilo takibi ile çocukların beslenmelerinin düzenli takibi açısından önem taşımaktadır (Sümengen vd 2019). Ailelerin ve çocukların eğitilmeleri ve sağlık hizmetlerine rahat ulaşmalarının sağlanması önemlidir. Bu anlamda hemşirelerin temizlik, bağışıklama, bulaşıcı ve kronik hastalıklar gibi alanlarda bu gruplara eğitimler planlayarak hayata geçirmeleri önemlidir (Aydın vd 2017). Bunları yapabilmeleri için ise bu çocukların ailelerinin kültürel yapılarını model alarak onlara evrensel hizmet sunmayı bilmeleri gerekmektedir (Sümengen vd 2019). Bu yüzden hemşirelerin mültecilerin kültürlerine yönelik eğitimler planlanması bakımın kalitesini de artıracaktır (Tanrıverdi 2015).

Mültecilerin sağlık hizmetine ulaşma sorunları olduğu görülmektedir (Vatansever 2016). Mülteci ailesinin lisan eksikliği, kadınların eşlerinden izin alamaması, sağlık sistemini bilmemeleri gibi sebepler nedeniyle sağlık hizmetinden eksik yararlanması ya da etkin olarak hizmet alamamalarına sebep olabilir (Derince 2019, Beşer ve Tekkaş 2017). Hemşireler, mültecilerin hayatlarına dokunabilmek ve sorunlarını görmek için doğru iletişim kurabilmeleri ve onları anlayabilmeleri oldukça önemlidir.

Hemşireler saptanan sorunların topluma, sağlık çalışanlarına ve okul yönetimine aktarımında bir köprü görevi görmelidirler. Bu yüzden sağlık personellerinin dil eğitimlerine önem verilmelidir (TTB 2016, Oğuzöncül 2014).

Mülteciler hastaneye geldiklerinde hastalıklarını anlatmakta zorlanmaktadırlar. Kendilerini anlatabilmeleri için fiziksel olarak ifade etmekle uğraşırlar ancak bu yeterli olmamaktadır. Bazen bir tercüman ya da çocukları aracılığıyla hastalar kendilerini ifade etmekle uğraşırlar ve bu yanlış yorumlamalara da sebep olmaktadır. Ruh sağlığı açısından riskli grupta olan mülteciler kendilerinin anlaşılacaklarını düşünerek psikiyatrik tedavi almaktan kaçınmaktadırlar. Çünkü psikiyatrik tedavide en çok kullanılan iletişim aracı dildir (Demirbaş ve Bekaroğlu 2013). Yine burada sağlık personelleri ve mültecilerin yolları kesişmekte ve sağlık personellerine önemli görevler düşmektedir.

Halk sağlığı hemşireliğinin bir alt birimi okul sağlığı hemşireleridir. Çocuklarla temasta okul hemşirelerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hemşireler görevli oldukları kurumdaki sağlık sorunlarını saptayarak idareyle iletişime geçer. Sağlık risklerini erken tanımlar ve gereken girişimleri idareyle beraber planlar. Çocuklara düzenli olarak fiziksel olarak değerlendirir ve kayıt altına alır. Okulun çevre sağlığıyla (okul çevresi, oyun alanı, su sağlanması, çöplerin yok edilmesi, tuvaletler, ısıtma ve havalandırma, aydınlatma, kazalara neden olabilecek durumlar, sınıfların büyüklüğü vb.) ilgilenir. Okulda çocuklara olumlu davranışların kazandırılması amacıyla Sağlık eğitim (temizliğin önemi, kazalar ve hastalıklardan korunma, ilkyardım, sigara ve alkolün zararları ve cinsel eğitim vs.) faaliyetleri planlar ve yürütür. Okulda yapılan ruh sağlığı çalışmaları (madde bağımlılığı, yeme bozukluğu, dikkat bozukluğu, depresyon, kaygı, antisosyal davranışlar vs.) sonucunda sorun saptanan çocuk, öğretmen ve ailesi arasında iş birliğini sağlar ve ilgili durumda sağlık danışmanlığını yürütür. Çocukların fiziksel ve psikolojik potansiyellerini fark edip ortaya koymalarını sağlamak, özgüvenlerini geliştirmek amacı ile okulda görev alan öğretmenlerle çocuk ve aile arasında koordinasyonu sağlar. Bulaşıcı hastalıkların önlenmesinde çocuklar, aileleri ve öğretmenleri arasında koordinasyonu sağlar ve sağlık danışmanlığını yürütür (Hemşirelik Yönetmeliği 2010). Bu alanda da görüldüğü gibi hemşireler çocuklarla en yakın iletişim halinde bulunan meslek gruplarından. Ancak

ülkemizde okullarda sürekli olarak görev yapan hemşireler yeterli düzeyde bulunmamaktadır. Sürekli okulda hemşire olmaması sebebiyle detaylı olarak çocukları yakından gözlemlene ve sık eğitimler planlama şansları olmamaktadır. Türkiye de özel okul dışında verilen psikolojik hizmet rehber öğretmenler tarafından verilmektedir. Ancak bu yeterli görülmemektedir. Doktor, hemşire ve öğretmenlerden oluşan çok yönlü bir ekibe ihtiyaç duyulmaktadır (Adana ve Arslantaş 2011).

İsveç'te okul hemşireleri 6-19 yaş arasındaki çocuk ve ergenlerle sağlık ve yaşam tarzını tartışmak, sağlık kontrollerini yapmak, aşılama yapmak için okulları ziyaret ederler. Bu okullardaki hemşireler halk sağlığı veya çocuk hemşireliği alanında yüksek lisans derecesine sahiptir. İsveç'teki okul hemşireleri, mülteci çocuk ve ergenlerde en ciddi sağlık sorunu olarak ruh sağlığını tanımlamışlardır. Bu yüzden okul hemşirelerinin birincil kaygılanması gereken durum ruh sağlığı sorunudur (Muslin et al 2019).

Mültecilerin yaşadıkları travmatik durumları anlayabilme ve ihtiyaçlarına karşılık verme konusunda öğretmenler eğitim almamışlardır (Demirtaş ve Bekaroğlu 2013). Mülteci çocuklar okullarda ayrımcılık, şiddet gibi eylemler bildirmektedirler (Sirin and Rogers-Sirin 2015). Öğretmenlerin mülteci çocukların göç etmeden ve göç esnasında yaşadıkları zorlukları, göç sonrası verdikleri stres tepkilerini, okulda ve çevrelerinde yaşadıkları sorunları saptayıp nasıl yaklaşımları gerektiğini anlayabilmesi adına hemşireler, okul yöneticileri de dahil olmak üzere öğretmenlere bilgilendirme amaçlı eğitimler planlayarak farkındalık oluşturabilirler. Göç sonrasında yaşadıkları stres belirtilerinden olan uyum, dil, kültür, ayrımcılık, gibi sorunlarına farkındalık oluşturulmalıdır. Yönetici ve öğretmenler savaştan etkilenen mültecilerin farklı düzeylerde travmatik olaylar yaşadıklarını bilmeli ve o şekilde iletişim kurmalıdırlar. Çocuklarda fazla tepki gösterme, unutkanlık, ödevlerini yapmama, her şeye ağlama, kendilerine güvensizlik, ani duygusal tepkiler gösterme, sebebi olmayan baş ve karın ağrısı, uykusuzluk, odaklanma sorunu gibi durumlar görebilirler (Mert ve Çıplak 2017). Bu durumların travma belirtileri olduğunu bilmelidirler. Böylece göç öncesi olmasa bile göç sonrası stres faktörleri azaltılabilir. Çünkü yapılan çalışmalarda mültecilerin ruhsal durumlarını göç öncesinden daha çok göç sonrası yaşadıkları stres durumlarının olumsuz etkilediği bildirilmektedir (Demirbaş ve

Bekaroğlu 2013). Uyum dediğimizde sadece mültecilerin yeni bir ülkeye uyum sağlaması değil aynı zamanda mültecilerle temasta bulunan toplumdaki bireylerinde uyum sağlaması önemlidir (Tüzün 2017). Bu anlamda hemşirelerin temas halinde oldukları mültecilere, ailelerine ve eğitimci grup olan öğretmenlere eğitimler planlaması bu süreci hızlandırmada etkili olabilir.

Mültecilere ulaşımın en kolay yollarından biride yaşam alanlarına ulaşabilmek olacaktır. Burada karşımıza ASM'de görevli hekim ve hemşireler çıkmaktadır. Mültecilere kendi dillerinden anlayan personellerin istihdam edilmesi iletişimi zerek dil problemini ortadan kaldırmaya yönelik yapılmaktadır (TBMM 2018). Mülteci aileler ve çocuklarını yaşam alanlarında gözlemleyebilmek ve ihtiyaçlarını belirleyebilmek adına ASM hemşireleri etkin bir grup olarak görev yapabilmelidir (Derince 2019). Görülen o ki hemşirelerin mülteci çocuklarla birçok alanda iletişim kurabilme imkânı bulunmaktadır. Bu sebeple mülteci çocukların sorunlarını görebilmek ve harekete geçebilmek adına okul, toplum ve hastanelerde pediatri hemşirelerine büyük roller düşmektedir.

BÖLÜM 3

GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ

Araştırma Karabük İlinde 9-12 yaş mülteci çocuklarda, ruhsal uyum ve durumluk-sürekli kaygının belirlenmesi amacıyla yapılmış olup kesitsel, tanımlayıcı ve ilişkisel bir araştırmadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN YERİ VE TARİHİ

Karabük İl Merkezi Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı toplam sayısı 38 olan ilk ve orta okullarda 17 Eylül 2018-14 Haziran 2019 tarihleri arasında aşağıda belirtilen okullarda yapılmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini, çalışmanın yürütüldüğü tarihler arasında toplam sayısı 39 olan İlk ve orta okullarda 17 Eylül 2018-14 Haziran 2019 tarihleri arasında eğitim almakta olan 9-12 yaş grubunda araştırma kriterlerine dahil olan tüm mülteci çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini, çalışmanın gerçekleştiği dönemdeki mülteci çocuklar (N=417) oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemine dahil edilecek hasta sayısı (n), evren sayısı bilinen mülteci çocuk sayısına göre (n) basit rastgele örneklem formülünden yararlanılarak 200 olarak bulunmuştur. Bu sayı örnekleme alınacak minimum mülteci çocuk sayısını belirtmektedir. Veri kaybı göz önüne alınarak 229 mülteci çocuğa ulaşılmıştır.

Kullanılan formül;

N: Evrendeki mülteci çocuk sayısı

n: Örneklem alınacak mülteci çocuk sayısı

p: İncelenecek olayın görülüş sıklığı

q: İncelenecek olayın görülmemiş sıklığı

t: Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t Çizelge değeri (1,96)

d: Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen sapma (0,05)

α : Saptanan yanılma düzeyi

Araştırmaya dahil edilme kriterleri;

- 9-12 yaş grubuna ait mülteci çocuk olması,
- Türkçe biliyor olması,
- Ailelerinin sözlü ve yazılı onayının olması.

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.4.1. Katılımcı Anket Formu

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturmuş olan çocukların kişisel bilgilerinin sorgulandığı 32 soruluk Anket Formu kullanılmıştır (Ek 5). Anket formunda çocukların yaşı, sınıf seviyeleri, anne babanın yaşı ve eğitim durumu, ailenin gelir durumu, menşei ülkeleri, ülkelerini terk etme sebepleri, yaşadıkları yerden memnun olma durumları ve karşılaştıkları zorluklar, okul ve arkadaşlık ilişki durumları gibi sorular bulunmaktadır.

3.4.2. Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği

Çocukların ruh sağlığını değerlendirebilmek amacıyla Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı Anabilim Dalı tarafından bu amaçla kullanılabilen çeşitli ölçeklerden yararlanılarak uygun görülen sorular seçilip geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış bir ölçektir (Gökler ve Öktem 1985).

Ölçek 32 maddeden oluşmaktadır. İlk 24 maddede çocuğun ruhsal uyumu ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Bu maddelere ek olarak kekemelik, tik, tırnak yeme, parmak emme, enurezis, enkoprezis ve okul başarısızlığı sorgulanmaktadır ve en son 2 adet açık uçlu soruya yer verilmiştir. Bu açık uçlu sorularda çocuğun en kaygı verici sorunu ve olumlu özelliği varsa belirtilmesi istenmektedir. Bu sorular öğretmenler ya da anne babalar tarafından doldurulabilir. Ölçekte sorulan her madde için “Yok”, “Biraz”, “Çok” seçenekleri bulunmaktadır. Puanlamada bu seçeneklere sırasıyla 0,1,2 puanlar karşılık gelmektedir. İlk 24 maddeyle ilgili olan puanların toplamı 13 ve üzerinde olan çocuklar uyumsuz olarak değerlendirilir. Toplam puanı ağırlıklı olarak tek sayılı maddeleri içeriyorsa çocukta nevrotik bir uyum bozukluğu, çift sayılı maddeler oluşturuyorsa davranış sorunu var şeklinde yorumlanmaktadır. Nevrotik sorunlar için 12 soru sorulmuştur. Davranış bozukluğu için 12 soru sorulmuştur (Güneri 2017).

Ölçeğin cronbach’s alpha (α) sayısı incelenmiş ve katsayı 0,87 olarak bulunmuştur. Ölçekte istatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak saptanmıştır. Çalışmamıza ait cronbach’s alfa değeri de incelenmiş ve 0,895 olarak bulunmuştur. Bu değerler genelde kabul edilebilir değer olan 0,70’ten (Nunnally, 1978: 245-6) yüksektir (Gökler ve Öktem 1985).

3.4.3. Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri

Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri Spielberger ve arkadaşları tarafından 1970 yılında geliştirilen ve Öner ve Le Compte tarafından 1985 yılında Türkçeye uyarlanan bir ölçektir (Spielberger 1973).

9-12 yaş arası çocukların durumluk ve sürekli kaygılarını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçek bireysel veya grup olarak uygulanabilmektedir. İki ayrı ölçek 20’şer maddeden oluşmaktadır. Sürekli kaygı ölçeğinde çocuk genel olarak kendisini nasıl hissettiğini “hemen hemen hiç”, “bazen”, ve “sık sık” seçenekleriyle tanımlar. Ölçekten en düşük 20 en yüksek 60 puan alınabilmektedir. Puandaki artış kaygı seviyesindeki artışa eş değerdir. Durumluk kaygı ölçeğinde ise çocuk çok mutlu hissediyorum, mutlu hissediyorum ve mutlu hissetmiyorum gibi ifadelerden en

uygununu kendisi için seçer. Yine alınacak en düşük puan 20 en yüksek puan 60 tır. Bu ölçek başlangıçta yetişkinler için geliştirilse de sonraki çalışmalarda lise çocuklarında psikolojik rahatsızlık ve fiziksel hastalık tanımlama için uygun olduğunu göstermiştir. Daha sonra psikologlar çalışmanın tüm gençlere ve yetişkinlere uygun olduğunu söylemiştir.

Özusta 1995 yılında geçerlik ve güvenilirliğini yapmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında cronbach's alfa sayısı durumluk kaygı ölçeği için .82 ve sürekli kaygı ölçeği için .81 ve test-tekrar test güvenilirlik sayısı durumluk kaygı ölçeği için .60 ve sürekli kaygı ölçeği için .65 olarak saptanmıştır (Özusta 1993). Çalışmamıza ait cronbach's alfa değeri de incelenmiş ve durumluk kaygı ölçeğine ait cronbach's alfa 0,811 ve sürekli kaygı ölçeğine ait cronbach's alfa 0,857 olarak bulunmuştur. Bu değerler genelde kabul edilebilir değer olan 0,70'ten (Nunnally, 1978: 245-6) yüksektir.

3.5. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Anket, çocuklara rehberlik öğretmeni ve araştırmacı eşliğinde sessiz bir ortamda açıklanarak en uygun gelen seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Uygulanacak olan ölçeklerden Hacettepe ruhsal uyum ölçeği çocukların sınıf öğretmenleri tarafından çocuklara yönelik gözlemleri sorgulanarak doldurulmuştur. Diğer ölçek Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri ise araştırmacı tarafından çocuklara sessiz bir ortamda açıklanarak en uygun gelen seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

3.6. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Araştırma 229 mülteci çocuk üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veriler IBM SPSS Statistics 23 programına aktarılarak tamamlanmıştır. Araştırma verileri değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımı (sayı, yüzde), sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma) verilmiştir. Hipotez testlerinin uygulanmasında normal dağılım varsayımları dikkate alınmıştır.

Değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği belirlenmiştir. Ruhsal uyum ölçeği değerlendirilirken sayısal değişkenler, Büyük Sayılar Yasası'na göre $n \rightarrow \infty$ için, örneklem ortalamasının dağılımı normal dağılıma yaklaşıyor (İnal ve Günay, 2002: 264) teoremine bağlı olarak parametrik testler ile değerlendirilmiştir. Sürekli ve durumluk verileri değerlendirilirken ölçek skorlarının normal dağılıma uygunluğu için Kolmogorov-Smirnov testine bakılmış, uygun olmayan parametrelerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 sınırları içinde 0'a yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının kendi standart hatalarına bölünmesi ile hesaplanan çarpıklık ve basıklık indekslerinin $\pm 1,96$ sınırları içinde 0'a yakın olması sebebiyle normal dağılımın uygunluğu kanıt olarak değerlendirilerek parametrik testlerden yararlanılmıştır. (Nunnally 1978, Tabachnick ve Fidell 2013; McKillup 2012; Wilcox 2012; Howitt ve Cramer, 2011; Lind, vd. 2006, İnal ve Günay 2002).

Çizelge 3.1. Durumluluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum puanlarının dağılım parametreleri.

		Statistic	Std. Hata	Oran	Kolmogorov-Smirnov
Sürekli	Skewness	0,447	0,161	2,776	0,075
	Kurtosis	0,206	0,320	0,644	
Durumluk	Skewness	0,011	0,161	0,068	0,001
	Kurtosis	-0,705	0,320	-2,203	
Ruhsal uyum ölçeği	Skewness	1,809	0,161	11,236	0,000

İki grup arasında fark olup olmadığına bağımsız örneklem t testi ile, ikiden fazla grup arasında fark olup olmadığına tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile bakılmıştır. "Tek yönlü varyans analizi" (ANOVA) sonucunda öncelikle varyans homojenliği için Levene testine, ardından farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığı "çoklu karşılaştırma testi" (Bonferroni ya da Tamhane's T2) ile kontrol edilmiştir. Varyans homojenliğini sağlayan değişkenlerde gruplar arasındaki fark incelemesi için Bonferroni, varyans homojenliğini sağlamayan değişkenlerde gruplar arasında fark incelemesi için Tamhane's T2 testine bakılmıştır. İki sayısal değişken arasındaki ilişkinin incelenmesinde pearson korelasyon testinden yararlanılmıştır. Ayrıca ölçek güvenilirliği için cronbach alfa değerinden yararlanılarak sonuçlar Çizelgeler halinde verilmiştir.

3.7. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırmanın etik açıdan uygun olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurul'una yazılı izin başvurusu yapılmış ve 5/14 numaralı kararıyla gerekli izin alınmıştır (Ek 4).

Araştırmanın Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilköğretim okullarında yapılması için Karabük Milli Eğitim Müdürlüğüne yazılı izin başvurusu yapılmış ve 15096253 sayılı komisyon kararı ile gerekli izin alınmıştır (Ek 5).

Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcıların velilerinden sözlü ve yazılı onamları alınmıştır (Ek 6). Katılımcılara kendilerinden istenilenler açıklanarak, anketleri doldurmaları istenmiş ve gönüllülük ilkesi ön planda tutulmuştur.

Araştırmada uygulanan Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği kullanım izni Ferhunde Öktem'den e-posta yoluyla alınmıştır (Ek 7).

Araştırmada uygulanan Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterinin kullanım izni Şeniz Özusta'dan e-posta yoluyla alınmıştır (Ek 8).

3.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Araştırmanın sınırlılıklarının araştırmaya dahil edilme kriterlerinin olması ve Karabük ili ile sınırlanan okullara gidilebiliyor olması oluşturmaktadır. Kriterlere uygun olmayan çocuklar araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu kriterler arasında en çok çocukların Türkçe konuşamama ve anlamama problemi sebebiyle araştırma dışı bırakılmalarına neden olmuştur. Ayrıca çocukların okul devamsızlığı sebebiyle okulda sıklıkla bulunamaması da bir başka araştırma dışı kalmalarına sebeptir. Okul saatlerinin en fazla 15:00 a kadar olması ve hafta içi araştırma yapılabiliyor olması da en çok sorun teşkil eden konulardan bir tanesiydi. Ayrıca Karabük ilinde fazla miktarda ilkök ve ortaokul bulunmaktadır ve mesafe olarak birbirlerinden uzaktadırlar. Bu yüzden okullara ulaşımında sorunlar yaşanmıştır ve kısıtlı saatlerde yapılabilmesi nedeniyle her gün bir okulda araştırma yapılabilmiştir. Çocukların

yabancı uyruklu olması ve bazen soruları anlamamaları nedeniyle çocuklara soruları açıklarken uzun vakitler harcanmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde “ 9-12 yaş grubu mülteci çocukların kaygı ve ruhsal uyum düzeylerinin belirlenmesi” amacıyla yapılmış olup tanımlayıcı yolla gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen veriler istatistiksel analizleri yapılarak Çizelgeler halinde sunulmuştur.

Araştırmanın bulguları;

- Çocukların ve ailelerinin sosyodemografik özellikleri ve göç olgusuna yönelik tanımlayıcı özellikleri
- Çocukların okul yaşantısına ait tanımlayıcı özellikleri
- Çocukların kaygı ve ruhsal uyum ölçek puan ortalamaları ve puan ortalamaları arasındaki ilişki
- Çocukların kaygı düzeylerini etkileyen etmenler
- Çocukların ruhsal uyum düzeyine etki eden etmenler

4.1. ÇOCUKLARIN VE AİLELERİN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE GÖÇ OLGUSUNA YÖNELİK TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde çocuklara ait tanımlayıcı özellikler Çizelgeler halinde gösterilmiştir. Araştırmaya 229 çocuk katılmış olup, çocukların yaş ortalaması $11,17 \pm 1,07$ 'dir. Araştırmaya katılan çocukların %44,1 i kız, %55,9 u erkeklerden oluşmaktadır. Tüm çocukların %33,2'si 6.sınıfta okumaktadır (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Çocukların tanımlayıcı özellikleri.

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kız	101	44,1
Erkek	128	55,9
Yaş		
9	22	9,6
10	32	14,0
11	52	22,7
12	123	53,7
Kaçıncı sınıf		
3	15	6,6
4	52	22,7
5	44	19,2
6	76	33,2
7	42	18,3

Araştırmaya katılan çocukların ortalama kardeş sayısı $4,06 \pm 2,12$ 'dir. Annelerinin yaş ortalaması $35,86 \pm 10,67$, babalarının yaş ortalaması $39,77 \pm 12,67$ olarak saptanmıştır. Çocukların %77,7'sinin anne-babasının sağ ve birlikte yaşadığı, %14,5'inin(n=35) anne veya babasından birinin ya da her ikisinin öldüğü, %7,9'unun anne ve babasının boşandığı belirlenmiştir. Çocukların annelerinin %26,2'sinin okur yazar olmadığı, babalarının ise %19,7'sinin sadece okur yazar olduğu belirlenmiştir. Çalışan annelerin %61,9'u serbest meslek, çalışan babaların ise %49,6'sının işçi olarak çalıştığı belirlenmiştir. Ailelerin gelir durumları %60,3 oranla gelir giderden az olarak saptanmıştır (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Ailelerinin tanımlayıcı özellikleri.

Değişkenler	Ort±SS	
Çocukların ortalama kardeş sayısı	4,06±2,12	
Anne yaş ortalaması	35,86±10,67	
Baba yaş ortalaması	39,77±12,67	
	n	%
Çocukların Aile Yapısına Ait Özellikler (n=242) *		**
Anne-baba sağ birlikte yaşıyor	188	77,7
Anne-baba boşanmış	19	7,9
Anne ölmüş	12	5,0
Baba ölmüş veya kayıp	18	7,4
Anne ve Baba ölmüş	5	2,1
Anne eğitimi (n=229)		
Okur yazar değil	60	26,2
Sadece okuryazar	35	15,3
İlkokul	41	17,9
Ortaokul	42	18,3
Lise	18	7,9
Üniversitesi ve üzeri	33	14,4
Baba eğitimi (n=229)		
Okur yazar değil	35	15,3
Sadece okuryazar	45	19,7
İlkokul	38	16,6
Ortaokul	41	17,9
Lise	31	13,5
Üniversite ve üzeri	39	17,0
Anne meslek (n=21) ***		****
Serbest meslek	13	61,9
İşçi	8	38,1
Baba meslek (n=127) *****		*****
Serbest meslek	62	48,8
Memur	1	0,8
İşçi	63	49,6
Emekli	1	0,8
Ailenin Gelir Durumu (n=229)		
Gelir giderden az	138	60,3
Gelir gideri karşılıyor	76	33,2
Gelir giderden fazla	15	6,6

*: Birden çok seçenek işaretleyenler bulunmaktadır.

** : % değerleri n=242 üzerinden hesaplanmıştır.

***: Çalışan 21 annenin mesleki dağılımını göstermektedir.

****: % değerleri çalışan anne sayısı n=21 üzerinden hesaplanmıştır.

*****: Çalışan 127 babanın mesleki dağılımını göstermektedir.

*****: % değerleri çalışan baba sayısı n=127 üzerinden hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların ortalama olarak menşe ülkelerinden ayrılma yaşları 8,24±2,00 olarak belirlenmiştir. %49,3'ünün daha önceden Afganistan'da yaşadığı saptanmıştır. Çocukların %86,9'u ailelerinin göç etme nedenlerini ülkelerindeki savaş olarak belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan çocukların %88,2'si kendi ülkelerinde birinci dereceden bir yakınını kaybetmemiş olarak belirlenmiştir. Çocuklardan

%80,7'si aile üyeleriyle birlikte aynı ülkede yaşamaktadırlar. Menşe ülkelerine geri dönmek isteyen %26,6 çocuk bulunmakta olup çocukların %65,2'sinin ülkelerini özlemeleri nedeniyle dönmek istedikleri belirlenmiştir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Çocukların menşe ülke ile ilgili özellikleri ve düşünceleri.

Değişkenler	Ort±SS	
Menşe Ülkelerinden Ayrılma Yaş Ortalaması	8,24±2,00	
	n	%
Türkiye'ye gelmeden önce yaşanılan ülke		
Afganistan	113	49,3
Suriye	1	0,4
Irak	100	43,7
İran	12	5,7
Kuveyt	3	1,3
Ailelerin Göç Etme Nedenleri (n=233) *		**
Ekonomik Sorunlar	12	5,2
Savaş	199	86,9
Eğitim	6	2,6
Sağlık	2	0,9
Kişisel Sorunlar	14	6,1
Menşe Ülkede Birinci Dereceden Akrabasını Kaybetmesi		
Evet	27	11,8
Hayır	202	88,2
Menşe Ülkede Aile Üyelerinden Geriye Kalanlar (n= 207) ****		****
Kimse Kalmadı	167	80,7
Baba	12	5,8
Kardeş	5	2,4
Dede ve Babaanne/Anneanne	11	5,3
Amca-Hala-Dayı	7	3,4
Aile Üyelerinden Bir Kısmı Türkiye'den Başka Ülkede	2	1
Cevaplamak İstemedi	3	1,4
Menşe Ülkeye Geri Dönmek İstemesi		
Evet	61	26,6
Hayır	168	73,4
Menşe Ülkelerine Geri Dönmek İsteme Nedenleri (n=66) *****		*****
Ülkelerini Özleme	43	65,2
Ailesini Özleme	2	3
Akrabalarını Özleme	18	27,3
Arkadaşlarını Özleme	3	4,5

*: Birden çok madde işaretlenmesi bulunmaktadır.
 **: % değeri göç etme sebeplerinin sayısı n=233 üzerinden hesaplanmıştır.
 ***: Anne, baba veya her ikisi de vefat eden 22 çocuk analiz dışı bırakılmıştır.
 ****: % değeri n=207 üzerinden hesaplanmıştır.
 *****: Menşe ülkelerine geri dönmek istemeyen çocuklar analiz dışı bırakılmıştır. Ayrıca birden çok seçenek işaretleyen çocuklar bulunmaktadır.
 *****: % değeri n=66 üzerinden hesaplanmıştır.

Çocukların Türkiye’de yaşama süreleri ortalama olarak $31,47 \pm 18,55$ ay belirlenmiştir. Neden Türkiye’ye göç ettiğini bilen çocuklardan %35,2’si Türkiye’de savaş olmamasından dolayı burayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Türkiye’deki şartlardan %18,8 çocuk memnun olmadığını belirtmiş olup memnun olmayan çocukların %39,2’sinin ekonomik sorunlar sebebiyle memnuniyetsiz oldukları belirlenmiştir. Yabancı bir ülkede yaşamaktan dolayı %49,3 çocuk zorlandığını belirtmiş olup zorlanan çocuklardan %43,3’ü dil farklılığı sebebiyle ve %28,4’ü ekonomik sebeplerle zorlandıkları belirlenmiştir. Çocukların %92,6’sının yaşadıkları il merkezinden memnun olduğu belirlenmiş olup, memnun olmayan çocukların %58,8’inin yapacak bir şey olmaması sebebiyle memnun olmadıkları saptanmıştır. Bu çocukların %89,1’inin yaşadıkları il merkezinde kendilerini güvende hissettikleri belirlenmiştir. Güvende hissetmediğini ifade eden çocukların %44’ünün korkuları nedeniyle güvende hissetmedikleri belirlenmiştir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Çocukların göç ettikleri türkiye ile ilgili özellikler ve düşünceleri.

Değişkenler	Ort±SS	
Türkiye’de ay olarak kalma sürelerinin ortalaması	31,47±18,55	
	n	%
Neden Türkiye’ye Göç Ettiğini Bilmesi		
Evet	101	44,1
Hayır	128	55,9
Türkiye’yi Seçme Nedenleri (n=108) *		
Savaş olmaması	38	35,2
Müslüman olması	17	15,7
Ülkelerine yakın olması	11	10,2
Türkleri sevmeleri	12	11,1
Türkiye’de akrabalarının olması	5	4,6
Türkiye’de eğitim imkanının iyi olması	6	5,6
T.C Devletinin sağladığı imkanlar	19	17,6
Türkiye’deki şartlardan memnuniyeti		
Evet	186	81,2
Hayır	43	18,8
Türkiye’deki Şartlardan Memnun Olmama Nedenleri (n=51) ***		
Yalnızlık Duygusu	13	25,5
Beklentilerinin Gerçekleşmemesi	13	25,5
Ekonomik Sorunlar	20	39,2
Sigorta Yapılmaması	4	7,8
Türk olmamam sebebiyle futbol takımına alınmamam	1	2

Yabancı Ülkede Yaşamaktan Dolayı Zorlanması		
Evet	113	49,3
Hayır	116	50,7
Yabancı Ülkede Yaşamaktan Dolayı Zorlanma Nedenleri (n=194) *****		*****
Dil Farklılığı	84	43,3
Ekonomik	55	28,4
İnsanların tutum ve yaklaşımları	27	13,9
Kültür Farklılığı	24	12,4
Menşe Ülkenin özlemi	4	2,1
Yaşadığı İl Merkezinden Memnun Olması		
Evet	212	92,6
Hayır	17	7,4
Yaşadığı İl Merkezinden Memnun Olmama Nedenleri (n=17) *****		*****
İş imkanının olmaması	3	17,6
Yapılacak bir şey olmaması	10	58,8
Ülkesini özlemesi	2	11,8
Beğenmemesi	2	11,8
Kendini Yaşadığı İl Merkezinde Güvende Hissetmesi		
Evet	204	89,1
Hayır	25	10,9
Güvende Hissetmeme Nedenleri (n=25) *****		*****
Herkesin hayatlarına karışması	1	4
Korkması	11	44
Tanımadığı insanların olması	7	28
Evlerine hırsız girmesi	1	4
Neden belirtmemiş	5	20

*: Türkiye'yi seçme nedenini bilmeyenler analiz dışı bırakılmış olup birden çok seçenek işaretleyenler bulunmaktadır.

** : % değeri n=108 üzerinden hesaplanmıştır.

***: Türkiye'deki şartlardan memnun olanlar analiz dışı bırakılmıştır. Ayrıca birden çok seçenek işaretleyen çocuk bulunmaktadır.

****: % değeri n=51 üzerinden hesaplanmıştır.

*****: Yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanmayan çocuklar analiz dışı bırakılmıştır. Ayrıca birden çok seçenek işaretleyen çocuklar bulunmaktadır.

*****: % değeri n=194 üzerinden hesaplanmıştır.

*****: Yaşadığı il merkezinden memnun olan kişiler analiz dışı bırakılmıştır.

*****: % değeri n=17 üzerinde hesaplanmıştır.

*****: Güvende hissedilen çocuklar analiz dışı bırakılmıştır.

*****: % değeri n=25 üzerinden hesaplanmıştır.

4.2. ÇOCUKLARIN OKUL YAŞANTISINA AİT TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ

Çocukların %96,1'inin okulunu sevdiği belirlenmiştir. Okulunu sevmeyen çocukların %54,5'inin ayrımcılığa uğradıklarını düşündükleri saptanmıştır. Çocuklardan %49,8'i okul başarısını iyi olarak tanımlamıştır. Çocukların %82,1'i okuldaki faaliyetlere katılmakta iken bu faaliyetlerin %59,1'i spor ve %31,4'ü resimdir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Çocukların eğitim aldıkları mevcut okul hakkındaki görüşleri.

Değişkenler	n	%
Okulu Sevme Durumu		
Evet	220	96,1
Hayır	9	3,9
Okulu Sevmeme Nedenleri (n=11) *		
Arkadaşı yok	3	27,3
Ayrımcılık yapılması	6	54,5
Öğretmeninin ilgilenmemesi	1	9,1
Arkadaşlarının kötü davranışları	1	9,1
Çocukların Okul Başarısı Hakkındaki Düşüncesi		
İyi	114	49,8
Orta	98	42,8
Kötü	17	7,4
Okuldaki Faaliyetlere Katılma Durumu		
Evet	188	82,1
Hayır	41	17,9
Okulda Katıldıkları Faaliyetler (n=242) ***		
Resim	76	31,4
Spor	143	59,1
Müzik	1	0,4
Tören-Eğlence	21	8,7
Satranç	1	0,4

*: Okulu seven çocuklar analiz dışı bırakılmış olup birden çok seçenek işaretleyenler bulunmaktadır.

**: % değerleri n=11 üzerinden hesaplanmıştır.

***: etkinliklere katılmayan çocuklar analiz dışı bırakılmış olur birden çok seçenek işaretleyenler bulunmaktadır.

****: % değeri n=242 üzerinden hesaplanmıştır.

Çocukların %59,8'inin arkadaş edinmekte zorlanmadığı, %91,7'sinin arkadaşlarının olduğu ve %74,3'ünün arkadaşlarıyla aralarının iyi olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Çocukların arkadaşlık ilişkileri hakkındaki görüşleri.

Değişkenler	n	%
Arkadaş Edinmekte Zorlanması		
Evet	92	40,2
Hayır	137	59,8
Okulda Arkadaşlarının Olması		
Evet/Var	210	91,7
Hayır/Yok	19	8,3
Okuldaki Arkadaşlık İlişkileri (n=210) *		**
İyi	156	74,3
Orta	49	23,3
Kötü	5	2,4

*: Arkadaşı olmayan 19 çocuk analiz dışı bırakılmıştır. n=210 üzerinden hesaplanmıştır.

** : % değeri n=210 üzerinden hesaplanmıştır.

4.3. ÇOCUKLARIN KAYGI VE RUHSAL UYUM ÖLÇEK PUAN ORTALAMALARI VE PUAN ORTALAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çocukların Sürekli Kaygı Ölçeğinden aldıkları puanlar 20 ile 57 arasında değişmekte olup ortalaması $34,52 \pm 7,10$ 'dur. Durumluk Kaygı Ölçeğinden aldıkları puanlar 20 ile 50 arasında değişmekte olup ortalaması $32,93 \pm 6,54$ 'dür (Çizelge 4.7).

Çocukların Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeğinden aldıkları puanlar 0 ile 44 arasında değişmekte olup ortalaması $6,65 \pm 6,80$ 'dir. Ölçeğe göre araştırmaya katılan çocukların %17,5'u uyumlu iken %82,5'i uyumsuz bulunmuştur (Çizelge 4.7).

Uygulanan pearson korelasyon analizi sonucunda, ruhsal uyum ölçek ortalaması ile sürekli kaygı ve durumluk kaygı arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$) (Çizelge 4.7).

Uygulanan pearson korelasyon analizi sonucunda, sürekli kaygı ortalaması ile durumluk kaygı ortalaması arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$) (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Durumluk ve sürekli kaygı ile ruhsal uyum ölçek puan ortalamaları ve puan ortalamaları arasındaki ilişki.

Kaygı Düzeyleri ile Ruhsal Uyum Ölçek Puanı Arasındaki İlişki	Sürekli kaygı	Durumluk kaygı	Ruhsal uyum ölçeği
Sürekli kaygı	r	1	0,139
	p		0,036
Durumluk kaygı	r	1	0,130
	p		0,050
Ruhsal uyum ölçeği	r		1
	p		
Ort±Sd	34,52±7,10	32,93±6,54	6,65±6;80
Min-Max	20-57	20-50	0-44
			Uyumlu
			189(82,5) *
			Uyumsuz
			40(17,5) *

r:Pearson korelasyon katsayısı, *: kişi sayısı ve yüzdeler verilmiştir.

4.4. ÇOCUKLARIN KAYGI DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN ETMENLER

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, cinsiyet, ebeveynlerinin yanında olması, birinci dereceden birisini kaybetme durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$) (Çizelge 4.8).

Uygulanan One-way ANOVA testi sonucunda sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, gelir durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$) (Çizelge 4.8).

Uygulanan pearson korelasyon analizi sonucunda kardeş sayısı, çocukların, anne ve babanın yaşı ile durumluk sürekli kaygı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$) (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Demografik değişkenler ile kaygı ölçek puanlarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Sürekli Kaygı ort±ss	Durumluk Kaygı ort±ss
Cinsiyet		
Kız	34,81±5,96	32,62±6,66
Erkek	34,28±7,90	33,17±6,45
İstatistiksel analiz (t/p)	0,579/0,563	-0,629/0,530
Kaçıncı sınıf		
3. sınıf	34,00±7,15	31,07±7,52
4. sınıf	34,40±7,45	31,92±6,17
5. sınıf	32,00±5,55	31,57±5,72
6. sınıf	35,95±7,43	33,84±6,88
7. sınıf	34,88±7,06	34,62±6,39
İstatistiksel analiz (F/p)	2,251/0,064	2,208/0,069
Anne eğitim durumu		
Okuryazar değil	34,68±6,90	33,30±5,82
Sadece okuryazar	35,03±8,26	33,89±6,29
İlkokul	35,32±8,17	33,12±7,60
Ortaokul	35,29±7,11	33,74±6,59
Lise	33,11±5,07	30,44±6,39
Üniversite ve üzeri	32,45±5,47	31,33±6,51
İstatistiksel analiz (F/p)	0,942/0,455	1,245/0,289
Baba eğitim durumu		
Okuryazar değil	33,71±5,99	34,34±5,43
Sadece okuryazar	34,53±8,49	33,76±6,10
İlkokul	35,82±7,96	31,74±7,16
Ortaokul	35,54±6,10	34,10±6,70
Lise	34,03±6,76	30,65±6,11
Üniversite ve üzeri	33,26±6,71	32,46±7,09
İstatistiksel analiz (F/p)	0,783/0,563	1,815/0,111
Gelir durumu		
Gelir giderden az	35,00±6,98	32,70±6,04
Karşılıyor	33,25±7,46	33,63±7,24
Gelir giderden fazla	36,47±5,63	31,53±7,31
İstatistiksel analiz (F/p)	2,114/0,123	0,868/0,421
Ebeveynlerinin yanında olması		
Evet	34,44±7,20	32,91±6,50
Hayır	34,83±6,74	33,02±6,77
İstatistiksel analiz (t/p)	-0,321/0,749	-0,103/0,918
Birinci dereceden birisini kaybetmesi		
Evet	34,63±6,67	31,30±6,05
Hayır	34,50±7,17	33,15±6,58
İstatistiksel analiz (t/p)	0,089/0,929	-1,386/0,167

		Sürekli kaygı	Durumluk kaygı
Kardeş sayısı	r	0,023	0,051
	p	0,724	0,444
	n	229	229
Çocukların yaşı	r	0,090	0,129
	p	0,173	0,051
	n	229	229
Anne yaşı	r	0,058	0,091
	p	0,398	0,181
	n	217	217
Baba yaşı	r	0,029	0,089
	p	0,673	0,195
	n	214	214

F: One-way ANOVA testi, t: Bağımsız örneklem t testi, r: Pearson korelasyon katsayısı

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, Türkiye'deki şartlardan memnun olma durumları arasında sürekli kaygı ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamakta ($p>0,05$) iken durumluk kaygı ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, Türkiye'deki şartlardan memnun olmayanların durumluk kaygı ortalaması memnun olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.9).

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanma durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlananların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları zorlanmayanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.9).

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, yaşanan il merkezinde güvende hissetme durumları arasında sürekli kaygı ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamakta ($p>0,05$) iken durumluk kaygı ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, kendini güvende hissetmeyenlerin durumluk kaygı ortalaması kendini güvende hissedenlere göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.9).

Uygulanan pearson korelasyon analizi sonucunda, Türkiye'de ay olarak kalma sürelerinin ortalaması ile durumluk kaygı ortalaması arasında negatif yönde

istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre Türkiyede ne kadar uzun süre kalınırsa durumluk kaygı düzeyinin o kadar düştüğü ifade edilebilir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. Yaşanılan yer ile kaygı ölçek puanlarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Sürekli Kaygı ort±ss	Durumluk Kaygı ort±ss
Türkiye'deki şartlardan memnun olması		
Evet	34,08±6,86	32,24±6,45
Hayır	36,42±7,89	35,91±6,11
İstatistiksel analiz (t/p)	-1,962/0,051	-3,389/0,001
Yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanması		
Evet	36,06±7,13	34,49±6,29
Hayır	33,01±6,78	31,41±6,44
İstatistiksel analiz (t/p)	3,323/0,001	3,652/0,000
Yaşanılan il merkezinde güvende hissetmesi		
Evet	34,20±6,90	32,56±6,50
Hayır	37,12±8,25	35,92±6,20
İstatistiksel analiz (t/p)	-1,955/0,052	-2,450/0,015
Türkiye'de ay olarak kalma sürelerinin ortalaması	r p n	-0,180 0,006 229

t:Bağımsız örneklem t testi, r:Pearson korelasyon katsayısı

Uygulanan One-way ANOVA testi sonucunda, okul başarısı arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, okul başarısı orta olanların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları iyi olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.10).

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, çocukların okullarını sevme durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, okulunu sevmeyenlerin durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları sevenlere göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.10).

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda çocukların okul faaliyetlerine katılma durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$) (Çizelge 4.10).

Uygulanan One-way ANOVA testi sonucunda, çocukların arkadaş ilişkisi durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Buna göre, arkadaşı olmayan ya da arkadaşları ile ilişkisi orta ya da kötü olanların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları arkadaşları ile ilişkisi iyi olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Çocukların okul hakkındaki görüşleri ile kaygı ölçek puanlarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Sürekli Kaygı ort±ss	Durumluk Kaygı ort±ss
Okul başarısı*		
İyi	33,09±6,83	31,79±6,66
Orta	35,71±7,03	33,85±5,97
Kötü	37,18±7,70	35,29±7,68
İstatistiksel analiz (F/p)	5,067/0,007	3,909/0,021
Okulu sevmesi		
Evet	34,24±6,87	32,71±6,49
Hayır	41,33±9,46	38,22±5,67
İstatistiksel analiz (t/p)	-2,989/0,003	-2,507/0,013
Okul faaliyetlerine katılması		
Evet	34,21±6,91	32,62±6,39
Hayır	35,90±7,86	34,34±7,07
İstatistiksel analiz (t/p)	-1,383/0,168	-1,530/0,127
Arkadaşlık ilişkisi*		
Arkadaşım yok	38,89±6,70	36,53±3,99
İyi	33,24±6,68	31,56±6,42
Orta/Kötü	36,67±7,41	35,63±6,35
İstatistiksel analiz (F/p)	9,238/0,000	11,971/0,000

F: One-way ANOVA testi, t: Bağımsız örneklem t testi

*: 3 farklı seçenek arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığına One-way Anova testi ile bakılmıştır.

4.5. ÇOCUKLARIN RUHSAL UYUM DÜZEYİNİ ETKİLEYEN ETMENLER

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, cinsiyet durumları, ebeveynlerinin yanında olması, birinci dereceden birisini kaybetme arasında ruhsal uyum ölçeği ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$) (Çizelge 4.11).

Uygulanan One-way ANOVA testi sonucunda, sınıf durumları, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, gelir durumları arasında ruhsal uyum ölçeği ortalamaları

bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$) (Çizelge 4.11).

Uygulanan pearson korelasyon analizi sonucunda kardeş sayısı, çocuk, anne ve baba yaşı ile ruhsal uyum ölçeği ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir fark bulunmamaktadır (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Demografik değişkenler ile ruhsal uyum ölçek puanlarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Ruhsal Uyum Ölçeği ort±ss
Cinsiyet	
Kız	6,26±6,05
Erkek	6,96±7,34
İstatistiksel analiz (t/p)	-0,777/0,438
Kaçıncı sınıf	
3. sınıf	8,40±9,29
4. sınıf	5,63±5,61
5. sınıf	6,89±8,77
6. sınıf	6,45±6,35
7. sınıf	7,40±5,54
İstatistiksel analiz (F/p)	0,695/0,596
Anne eğitim durumu	
Okuryazar değil	6,85±6,41
Sadece okuryazar	5,77±5,28
İlkokul	8,29±8,04
Ortaokul	6,48±5,13
Lise	4,61±5,78
Üniversite ve üzeri	6,52±9,21
İstatistiksel analiz (F/p)	0,938/0,457
Baba eğitim durumu	
Okuryazar değil	5,83±6,46
Sadece okuryazar	6,96±6,53
İlkokul	6,74±6,80
Ortaokul	6,56±5,18
Lise	5,74±6,02
Üniversite ve üzeri	7,77±9,26
İstatistiksel analiz (F/p)	0,440/0,820
Gelir durumu	
Gelir giderden az	7,12±7,27
Karşılıyor	6,00±6,03
Gelir giderden fazla	5,67±5,84
İstatistiksel analiz (F/p)	0,828/0,438
Ebeveynlerinin yanında olması	
Evet	6,59±6,99
Hayır	6,93±5,94
İstatistiksel analiz (t/p)	-0,293/0,770

Birinci dereceden birisini kaybetmesi		
Evet		6,63±5,94
Hayır		6,65±6,91
İstatistiksel analiz (t/p)		-0,017/0,986
Kardeş sayısı	r	-0,028
	p	0,673
	n	229
Çocukların Yaşı	r	-0,031
	p	0,642
	n	229
Anne yaşı	r	-0,071
	p	0,300
	n	217
Baba yaşı	r	-0,088
	p	0,199
	n	214

F: One-way ANOVA testi, t: Bağımsız örneklem t testi, r: Pearson korelasyon katsayısı

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, Türkiye'deki şartlardan memnun olma, yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanma, yaşanan il merkezinde güvende hissetme durumları arasında ruhsal uyum ölçeği ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$) (Çizelge 4.12).

Uygulanan pearson korelasyon analizi sonucunda, Türkiye'de ay olarak kalma sürelerinin ortalaması ile ruhsal uyum ölçeği ortalaması arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre Türkiye'de ne kadar uzun süre kalırlarsa o kadar uyumsuzluk ortalaması artmaktadır denilebilir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Yaşanılan yer ile ruhsal uyum ölçek puanlarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Ruhsal Uyum Ölçeği ort±ss
Türkiye'deki şartlardan memnun olması	
Evet	6,59±6,42
Hayır	6,91±8,29
İstatistiksel analiz (t/p)	-0,274/0,784
Yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanması	
Evet	6,61±7,38
Hayır	6,69±6,20
İstatistiksel analiz (t/p)	-0,088/0,930
Yaşanılan il merkezinde güvende hissetmesi	
Evet	6,74±6,92
Hayır	5,92±5,70
İstatistiksel analiz (t/p)	0,569/0,570
Türkiye'de ay olarak kalma sürelerinin ortalaması	
r	0,138
p	0,037
n	229

t:Bağımsız örneklem t testi

Uygulanan One-way ANOVA testi sonucunda, okul başarısı ile ruhsal uyum ölçeği ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre, okul başarısı orta olanların ruhsal uyum ölçeği ortalaması iyi olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.13).

Uygulanan One-way ANOVA testi sonucunda, çocukların arkadaş ilişkisi durumları arasında ruhsal uyum ölçeği ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$) (Çizelge 4.13).

Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, çocukların okullarını sevme durumu ve çocukların okul faaliyetlerine katılma durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$) (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Çocukların okul hakkındaki görüşleri ile ruhsal uyum ölçek puanlarının karşılaştırılması.

Değişkenler	Ruhsal Uyum Ölçeği
	ort±ss
Okul başarısı*	
İyi	5,46±5,60
Orta	7,69±7,69
Kötü	8,59±7,58
İstatistiksel Analiz(F/p)	3,665/0,027
Okulu sevmesi	
Evet	6,62±6,85
Hayır	7,33±5,72
İstatistiksel analiz (t/p)	-0,307/0,759
Arkadaşlık ilişkisi	
Arkadaşım Yok	8,53±6,08
İyi	6,03±6,16
Orta/Kötü	7,78±8,45
İstatistiksel analiz (F/p)	2,134/0,121
Okul faaliyetlerine katılımı	
Evet	6,53±6,78
Hayır	7,20±6,94
İstatistiksel analiz (t/p)	-0,565/0,572

F: One-way ANOVA testi, t: Bağımsız örneklem t testi

*: 3 farklı seçenek arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığına One-way Anova testi ile bakılmıştır.

Ruhsal uyum ölçeğinde sorgulanan son 7 maddeye göre öğretmenlerin çocuklar hakkındaki görüşlerinin % olarak hesaplanmasında parmak emme, kaça kaçırma ve yatağa işeme gibi sorunların araştırmaya katılan hiçbir çocukta görülmediğini ifade etmişlerdir. Birçok öğretmende idrar ve kaka kaçırma sorularını yanıtlarken bunu biz bilemeyiz okulda şahit olmadık diye belirtmişlerdir. Geriye kalan %96,5 çocukta kekemelik, %97,8'sinde tik ve %96,1'inde tırnak yeme sorunlarına rastlanmamıştır. Okul başarısızlığı ise %45,4'inde yok, %36,2'sında biraz, %18,3'ünde ise çok şeklinde olarak belirtilmiştir. Ancak küçük bir oranda %3,5'inde kekemelik, %3,1'inde tırnak yeme ve %1,7'sinde tik sorunlarına biraz rastlanmakta şeklinde yanıt alınmıştır (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14. Ruhsal uyum ölçeğine göre diğer davranış sorunlarının incelenmesi.

	Yok		Biraz		Çok	
	n	%	n	%	n	%
Kekemelik	221	96,5	8	3,5	0	0,0
Tik	224	97,8	4	1,7	1	,4
Tırnak Yeme	220	96,1	7	3,1	2	,9
Parmak Emme	229	100,0	0	0,0	0	0,0
Kaka Kaçırma	229	100,0	0	0,0	0	0,0
Yatağa İşeme	229	100,0	0	0,0	0	0,0
Okul başarısızlığı	104	45,4	83	36,2	42	18,3

Ruhsal uyum ölçeğinde açık uçlu olarak bırakılan çocukta gördüğünüz olumlu veya olumsuz özellik diye bahsedilen diğer sorunlar kısmında ise; Olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin %9,2'si çocuğun sessiz ve çekingen olmasından, %6,1'inin kavgacı olmasından, %5,7'sinin derslere karşı ilgisiz olmasından söz etmişlerdir. Olumlu Görüş bildiren öğretmenlerin ise %19,2'si öğrencinin saygılı ve uyumlu olduğundan, %7'si çalışkan olduğundan, %5,2'si ise arkadaşlarıyla iyi anlaşmış olduğundan ve Türkçeyi iyi konuştuğundan söz etmişlerdir (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. Ruhsal uyum ölçeğine göre öğretmenlerin öğrenci hakkındaki görüşleri.

Öğretmen Görüşleri	n	%
Öğretmen Görüşü Olumsuz		
Öğretmen boş bırakmış	103	45
Sorun yok	49	21,4
Sessiz ve Çekingen	21	9,2
Kavgacı	14	6,1
Derslere ilgisiz/Tembel	13	5,7
Algılama/Öğrenme sorunu	8	3,5
Uyumsuz	7	3,1
Söz dinlemez/Yaramaz	5	2,2
Arkadaşlık kuramaz	3	1,3
Sorumluluklarını yerine getirmez	2	0,9
Sınıf seviyesinden geri kalmış	2	0,9
Alıngan/Herşeye ağlar	1	0,4
Etkinliklere katılmayı sevmez	1	0,4
Öğretmen Görüşü Olumlu		
Öğretmen boş bırakmış	106	46,3
Saygılı ve uyumlu	45	19,7
Çalışkan	16	7
Türkçeyi iyi konuşur	12	5,2
Arkadaşlarıyla iyi anlaşır	12	5,2
Sorumluluklarını bilir	9	3,9
Dersleri için çaba gösterir	5	2,2
Sevecen	4	1,7
Öğrenmeyi sever	4	1,7

Neşelidir	4	1,7
Güvenini boşa çıkartmaz	3	1,3
Okula düzenli gelir	2	0,9
Algılaması iyi	2	0,9
Sorunlarını paylaşır	1	0,4
El becerisi çok iyidir	1	0,4
Çok iyi resim yapar	1	0,4
Temiz	1	0,4
Sosyalleşmeyi sever	1	0,4

Çocuklarda ruhsal uyum ölçeğine göre uyumlu ve uyumsuzluk durumları incelenmiş olup araştırmamıza göre kızların %42,5'i, erkeklerin %57,5'i uyumsuz olarak belirlenmiştir. Yaş olarak en yüksek oranla 12 yaş çocuklarda %52,5 oranında uyumsuzluk saptanmıştır. Sınıf olarak en yüksek oran 6. Ve 7. Sınıftaki okuyan öğrencilerde %25 olarak saptanmıştır (Çizelge 4.16).

Uygulanan ki kare testi sonucunda ruhsal uyum durumları ile cinsiyet, yaş, sınıf seviyeleri, anne ve baba eğitimi, gelir durumu, ebeveynlerinin yanında olma durumu, birinci dereceden birisini kaybetme durumu, Türkiye'deki şartlardan memnun olma durumu, yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanma durumu, Yaşadığı il merkezinde güvende hissetme durumu, çocukların okullarını sevme durumu, çocukların arkadaş ilişkisi durumu ve okul faaliyetlerine katılma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ancak okul başarısı arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Buna göre okul başarısını kötü olarak tanımlayan çocuklarda ruhsal uyum sorunları görülme durumu iyi olanlara göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.16. Çocuklarda demografik değişkenlerin uyumlu ve uyumsuzluk durumuna göre karşılaştırılması.

Değişkenler	Uyumlu		Uyumsuz		Ki-kare/p
	n	%	n	%	
Cinsiyet					
Kız	84	44,4	17	42,5	0,051/0,822
Erkek	105	55,6	23	57,5	
Yaş					
9 yaş	16	8,4	6	15,0	2,029/0,566
10 yaş	28	14,8	4	10,0	
11 yaş	43	22,8	9	22,5	
12 yaş	102	54,0	21	52,5	
Kaçıncı sınıf					
3. sınıf	12	6,4	3	7,5	2,646/0,619
4. sınıf	44	23,3	8	20,0	
5. sınıf	35	18,5	9	22,5	
6. sınıf	66	34,9	10	25,0	
7. sınıf	32	16,9	10	25,0	
Ebeveynlerinin yanında olması					
Evet	156	82,5	31	77,5	0,560/0,454
Hayır	33	17,5	9	22,5	
Birinci dereceden birisini kaybetmesi					
Evet	22	11,6	5	12,5	0,023/0,878
Hayır	167	88,4	35	87,5	
Okul başarısı*					
İyi	99	52,4	15	37,5	8,152/0,017
Orta	80	42,3	18	45,0	
Kötü	10	5,3	7	17,5	
Türkiye'deki şartlardan memnun olması					
Evet	153	81,0	33	82,5	0,052/0,820
Hayır	36	19,0	7	17,5	
Yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanması					
Evet	93	49,2	20	50,0	0,008/0,927
Hayır	96	50,8	20	50,0	
Yaşanılan il merkezinde güvende hissetmesi					
Evet	168	88,9	36	90,0	0,042/0,838
Hayır	21	11,1	4	10,0	
Çocukların okullarını sevmesi					
Evet	182	96,3	38	95,0	0,147/0,658
Hayır	7	3,7	2	5,0	
Çocukların arkadaş ilişkisi					
Arkadaşım yok	14	7,4	5	12,5	3,892/0,143
İyi	134	70,9	22	55,0	
Orta-kötü	41	21,7	13	32,5	
Çocukların okul faaliyetlerine katılması					
Evet	158	83,6	30	75,0	1,660/0,198
Hayır	31	16,4	10	25,0	

*: 3 farklı seçenek arasındaki

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Bu bölümde 9-12 yaş grubundaki mülteci çocukların kaygı ve ruhsal uyum düzeylerini araştırmak amacıyla tanımlayıcı çalışmadan elde edilen sonuçlar literatür bilgileri ışığında tartışılmıştır.

Araştırmanın tartışması 2 bölüm ve alt bölümlerden oluşmaktadır.

- Çocukların kaygı ve ruhsal uyum ölçek puanlarının tartışılması
- Çocukların durumluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum düzeylerini etkileyen etmenlerin tartışılması

5.1. ÇOCUKLARIN KAYGI VE RUHSAL UYUM ÖLÇEK PUANLARININ TARTIŞILMASI

Çocukların durumluk kaygı ölçeğinden aldıkları puanlar 20 ile 50 arasında değişmekte olup ortalaması $32,93 \pm 6,54$ 'tür. Sürekli kaygı ölçeğinden aldıkları puanlar 20 ile 57 arasında değişmekte olup ortalaması $34,52 \pm 7,10$ 'dur (Çizelge 4.7). Kaygı ölçeğinden alınabilecek minimum ve maksimum puanların (20-60) ortalaması 40'tır. Bu değerler doğrultusunda çocukların kaygı puanları ortalamasının altında bulunmuştur. Mülteci çocuklarla yapılan çalışmada çalışmamızla benzer olarak kaygı $30,52 \pm 8,31$ ve sürekli kaygı $36,92 \pm 6,96$ puan ortalaması şeklinde bulunmuştur (Ugurlu et al 2016). Farklı olarak Erzincan'da mülteci çocuklarla yapılan bir çalışmada durumluk kaygı $63,88 \pm 10,00$ ve sürekli kaygı puan ortalamaları $47,78 \pm 6,18$ şeklinde bulunmuştur (Gürsoy vd 2017). Mülteci çocuklarla yapılan bir başka çalışmada durumluk kaygı $47,44 \pm 8,09$ ve sürekli kaygı puan ortalamaları $49,08 \pm 7,98$ şeklinde bulunmuştur (Celik et al 2019). Elâzığ depremini yaşayan ilköğretim çocuklarında ise durumluk kaygı $44,88 \pm 8,42$ ve sürekli kaygı puan ortalaması $44,81 \pm 6,34$ şeklinde bulunmuştur

(Sarman vd 2012). Bahsedilen çalışmalarda genel olarak durumluk sürekli kaygı puan ortalamaları çalışmamıza göre yüksek bulunmuştur. Literatür ve çalışmamızdaki kaygı puanlarının farklılık göstermesinin nedeni olarak, çocukların geçmiş deneyimlerinin kaygı düzeylerini farklı yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Korelasyon katsayısı 0,00-0,25 çok zayıf; 0,26-0,49 zayıf; 0,50-0,69 orta; 0,70-0,89 yüksek; 0,90-1,00 çok yüksek ilişki olarak yorumlanmaktadır (Coşansu 2020). Literatüre göre, çalışmamızda durumluk ve sürekli kaygı ölçekleri arasında pozitif yönde zayıf düzeyde ilişki vardır ($r = 0,296$). Bu sonuca göre durumluk kaygı puan ortalamaları arttıkça sürekli kaygı puan ortalamaları da artmaktadır (Çizelge 4.7). Yurtta kalan çocuklarla yapılan bir çalışmada çalışmamızla uyumlu olarak durumluk ve sürekli kaygı puanları arasında pozitif yönde zayıf düzeyde ($r = 0,47$) bir ilişki olduğu bulunmuştur (Tatlı ve Bengisoy 2019). Psikiyatri polikliniğine başvuran çocuklarda yapılan çalışmada benzer şekilde durumluk sürekli kaygı puanları arasında pozitif yönde zayıf düzeyde bir ilişki ($r = 0,48$) bulunmuştur (Tan vd 2020). Çalışmamızdan farklı olarak polikliniğe başvuran çocuklarda yapılan diğer bir çalışmada ise durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamaları arasında ilişki olmadığı bulunmuştur (Özdemir Arslan 2020). Çalışmamızdan aldığımız sonuçlar literatür genelini destekler niteliktedir.

Çalışmamızda çocukların Hacettepe ruhsal uyum ölçeğinden aldıkları puanlar ,00 ile 44 arasında değişmekte olup ortalaması $6,65 \pm 6,80$ 'dir. Kesme noktası 13 olan ölçekte; 13 ve üzerinde puan alan çocuklar uyumsuz olarak kabul edilirken 13 puan altında olanlar uyumlu kabul edilmektedir. Bu sonuç doğrultusunda, ruhsal uyum ölçeği puan ortalamaları düşük yani çocukların çoğunlukla uyumlu oldukları görülmüştür. Ölçeğe göre kesme puanı 13 ve üstü olan %17,5 çocuk uyumsuz iken, 13 puan altında alan %82,5 çocuk uyumlu bulunmuştur (Çizelge 4.7). Literatürde mülteci çocukların ruhsal uyumları üzerine yapılan güncel çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ulaşılan çalışmalardan yola çıkarak; göç yaşamış çocuklarda yapılan bir çalışmada, ruhsal uyum puan ortalaması $9,42 \pm 6,31$ ve uyumsuzluk oranı %28 olarak belirlenmiştir. Bu çocuklarda uyumsuzluk göç öyküsü olmayan çocuklara göre yaklaşık iki kat fazladır (Polat 2007). Yoksul ailelerin çocuklarında yapılan çalışmada çalışmamıza göre oldukça yüksek düzeyde ruhsal uyum puan ortalaması $14,25 \pm 7,77$ olarak belirlenmiştir (Demirtaş

2020). Ezidili mülteci çocuklarla yapılan bir çalışmada çocukların %21,8'inde uyum sorunları görüldüğü belirtilmektedir (Ceri et all 2016). Literatür çalışmalarının sonuçlarına göre, çalışmamızda uyum ortalamaları düşük yani çocukların daha az uyumsuzluk gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Bu sonuçtan yola çıkarak, çocukların olumsuz deneyimlerini geride bıraktıkları çıkarımı yapılabilir.

Çalışmamızda çocukların ruhsal uyum ölçek ortalaması ile durumluk sürekli kaygı ortalamaları arasında pozitif yönde çok zayıf ($r = 0,13$) düzeyde ilişki bulunmaktadır (Çizelge 4.7). Bu sonuç doğrultusunda, anlık ve sürekli kaygı yaşayan çocukların aynı zamanda ruhsal uyumsuzlukta yaşadıkları çıkarımı yapılabilir. Literatürde ruhsal uyum ve durumluk sürekli kaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamış olup, çalışmamızın yapılacak çalışmalara yol göstereceği düşünülmektedir.

5.2. ÇOCUKLARIN DURUMLUK SÜREKLİ KAYGI VE RUHSAL UYUM DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN ETMENLERİN TARTIŞILMASI

5.2.1. Cinsiyet ve Sınıf Seviyelerinin Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi

Çalışmamızda cinsiyet ile durumluk sürekli kaygı puanları ve ruhsal uyum puanları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir (Çizelge 4.8, 4.11). Çalışmamızla benzer sonuçları olan çalışmalara bakıldığında, Ezidi mültecilerinde cinsiyetin duygusal ve davranışsal sorunlar açısından bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Ceri ve Özer 2018). Yurttan yaşayan (Tatlı ve Bengisoy 2019) ve ilköğretim çocuklarında (Çolak vd 2017) cinsiyet ile kaygı puanları arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Cinsiyetin ruh sağlığını, kaygı ve uyum sorunlarını etkilemediğini belirten çalışmalar literatürde mevcuttur (Polat 2007, Cengiz 2018, Lau et all 2018, Eruyar et all 2018, Tozer et all 2018, Yayan and Düken 2019, Giordano et all 2019, Karam et all 2019, Hamis 2019, Tatlıdil 2019, Demirtaş 2020, Samara et all 2020). Suriyeli mülteci çocuklarla yapılan bir çalışmada ise literatür genelinden farklı olarak erkeklerde kaygı puanları kızlara göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur (Yayan et all 2020). Farklı olarak Elâzığ depremini yaşayan kız çocuklarında ise durumluk ve sürekli kaygı

puan ortalamaları erkek çocuklarına göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Sarman vd 2012). Şanlıurfa’da mülteci çocuklarda yapılan bir çalışmada kızların erkeklere göre daha kolay uyum sağladıkları sonucuna varılmıştır (Akdeniz 2018). Ürdün’de farklı kamplarda mülteci çocuklarla yapılan çalışmada kızlarda erkeklere göre kaygı durumunun fazla olduğu görülen kamplar varken fark olmadığı sonucuna ulaşılan kamplarda belirlenmiştir (Jabbar 2014). Kız çocuklarında ruhsal bozukluk ve kaygı görülme durumu erkeklere göre anlamlı derecede yüksek olduğunu ifade eden çalışmalara literatürde fazlasıyla yer verilmektedir (Sarman vd 2012, Fazel et all 2015, Nasıroğlu and Ceri 2016, Eroğlu 2018, Kandemir 2018, Scherer 2020). Bu durum göç esnasında kızların maruz kalacakları risklerin daha fazla olması (Nasıroğlu et all 2018), temel ihtiyaçların karşılanamaması, göçle ilişkili kötü tecrübelerin fazla olması gibi faktörler ile açıklanabilir (Kandemir et all 2018). Çalışmamızda kız ve erkeklerin kaygı ve uyum düzeylerinde anlamlı farklılık görülmemesinin nedeni olarak; bu yaş grubundaki çocuklarda henüz cinsiyete ait roller ve farklılıkların oluşmadığı, kızların daha hassas erkeklerin ise daha dirayetli olduklarını dikte eden toplumsal kurallardan henüz etkilenmedikleri düşünülebilir.

Çalışmamızda sınıf seviyeleri ve yaş gruplarına göre durumluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum ölçeği ortalamalarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Çizelge 4.8, 4.11). Literatürde sonucumuzla benzer şekilde sınıf düzeyi ve yaşın, uyum ve ruhsal sorunlar üzerine etkili olmadığını belirten çalışmalar bulunmaktadır. (Polat 2007, Akdeniz 2018, Tozer et all 2018, Oppedal et all 2018, Jensen et all 2019). Türkiye’de kamplarda yaşayan mülteci çocuklarda, 13 yaş altında cinsiyetin ruhsal sorunlar üzerinde etkisi olmadığı ancak 13 yaş üstünde kızların daha çok ruhsal sorun yaşadığı belirlenmiştir (Oppedal et all 2018). Belçika’da mülteci çocuklarla yapılan çalışmada, benzer şekilde yaş ile ruhsal sorunlar arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Vervliet et all 2014b). Mülteci çocuklarla yapılan başka bir çalışmada da yaş ile kaygı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Yayan ve Düken 2019). Literatürde iki çalışmada küçük yaştaki çocuklarda ruhsal sorunlara daha sık rastlandığı belirlenmiştir (Erüyar et all 2018, Tatlıdil 2019). Literatürde yapılan bir çalışmada ise mülteci çocuklarda sınıf seviyeleri arttıkça uyum sorunları azalmaktadır (Kumcağız vd 2016). Manisa’da mülteci çocuklarla yapılan çalışmada farklı olarak yaşı büyük olan çocuklarda ruhsal sorunların daha fazla olduğu belirlenmiştir (Sapmaz vd 2017). Bu çalışma ile benzer

olarak başka bir çalışmada sınıf seviyeleri ve yaşları arttıkça uyum sorunlarında arttığı sonucuna varılmıştır (Cengiz vd 2018). Çalışmamızda sınıf seviyeleri ve yaş gruplarının kaygı ve uyumu etkilemediği sonucundan yola çıkarak mülteci çocukların yaşlarına göre sınıf seviyelerine homojen dağılmamış olması sonucu etkilemiş olabilir. Çünkü bu çocukların yaştan ziyade eğitim düzeyine göre sınıflara dağılımları sağlanmaktadır (Akdeniz 2018). Bu sebepten dolayı kaygı ve uyum puanları arasında anlamlı bir ayrılık görülmemiş olabilir.

5.2.2. Gelir Durumunun Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi

Literatürde mülteci çocukların gelir durumlarının düşük olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur (Gümüş 2016, Tatlıcıoğlu 2019, Akçalı 2019, Doğan ve Altıok 2020). Çalışmamızda mülteci çocukların %60,3'ü gelir durumlarını düşük olarak ifade etmişlerdir. Gelir durumları ile durumluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Çizelge 4.8, 4.11). Yatılı yurttan kalan (Tatlı ve Bengisoy 2019) ve bir grup ortaokul çocuklarında (Demirhan 2019) çalışmamızı destekler nitelikte ailelerinin gelir durumları ile kaygı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çalışmamızdan farklı olarak gelir durumu kötü olan çocuklarda ruhsal sorunlar görülme sıklığının 2 ile 3 kata kadar arttığı belirtilmektedir (Reiss 2013). İstanbul'da yaşayan mülteci çocuklarda yapılan çalışmada gelir durumu kötü olan ailelerin çocuklarında depresyonun daha sık görüldüğü belirlenmiştir (Scherer 2020). Mülteci çocuklarla yapılan başka çalışmada gelir durumu kötü olan çocukların kaygı puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Yayan and Düken 2019). İlkokul çocuklarında yapılan bir çalışmada ise gelir durumu iyi ve orta olan çocukların kötü olanlara göre durumluk kaygı düzeyleri düşük olarak bulunmuştur (Hatunoğlu 2019). Çalışmamızda gelir durumunun durumluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum puanlarını etkilemediği ancak, literatür genelinde gelir durumu kötü olan çocukların daha fazla kaygı ve ruhsal sorunlar yaşadıkları görülmüştür (Reiss 2013, Yayan and Düken 2019, Hatunoğlu 2019, Scherer 2020). Bu farklılığın sebebi olarak, örnekleminizdeki çocukların gelir düzeylerinin %60,3 oranda benzer olmasıyla ilişkilendirilebilir.

5.2.3. Yeni Bir Yerde Yaşama Süresinin Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi

Mültecilerin göç ettikleri ülkeye uyumları; kaç yaşında göç ettikleri, göç edilen ülkede ne kadar süredir kaldıkları gibi değişkenlerden etkilenebilmektedir (Saygın ve Hasta 2018). Çalışmamızda Türkiye’de kalma süresi ile sürekli kaygı puanları arasında ilişki yok iken, kalma süresi ile durumluk kaygı arasında negatif yönde çok zayıf ($r = 0,18$) düzeyde ilişki vardır (Çizelge 4.9). Kalma süresi ile ruhsal uyum ölçeği arasında ise pozitif yönde çok zayıf ($r = 0,13$) bir ilişki vardır (Çizelge 4.12). Buna göre çalışmamızdaki çocukların Türkiye’de geçirdikleri süre arttıkça durumluk kaygı düzeylerinin ve ruhsal uyum düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir. Çalışmamızın bu sonucu, geçirilen sürenin fazla olmasının kaygı düzeyleri üzerine olumlu etkisi olduğu görülürken aksine çocukların uyum sorunları yaşamalarına daha çok neden olduğunu göstermektedir. Almanya’da mülteci çocuklarda yapılan bir çalışmada, bizim sonucumuza benzer şekilde ülkeye yerleşmeden bir yıl sonra çocukların kaygı düzeylerinin olumlu yönde değiştiği sonucuna ulaşılmıştır (Müller et al 2019b). Literatürde, yaşanan yerde geçen süre ile ruhsal sorunların arttığı yada azaldığını ifade eden farklı yayınlar bulunmaktadır. Çoğunlukla, zaman geçtikçe ruhsal sorunların azaldığı bildirilmiştir (Scharpf et al 2021b). Göç sonrası uzun bir süre geçtiğinde psikolojik uyumun daha kolay ve ruhsal etkilerinin bir o kadar olumlu olduğunu destekler nitelikte çalışmalar bulunmaktadır (Lee et al 2012, Goforth vd 2014, Oppedal and Idsoe, 2015, Khamis 2019, Lincoln et al 2016, Akyıldız 2018, Müller et al 2019). Literatürde, yaşanan süre arttıkça mülteci çocukların ruhsal sorunlarında önemsiz bir azalma olduğunu yada değişiklik olmadığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Vervliet et al 2014a, Jensen et al 2014, Jakobsen et al 2017, Keles et al 2017). Yapılan bir çalışmada ise, göç sonrasında bir yıllık süre geçmiş olmasına rağmen çocukların hala ruhsal sorunlar yaşadığı belirtilmiştir (Çeri ve Özer 2018). Ağır travmatik deneyimler sonrasında yerleşmeden sonra uzun süre geçse dahi ağır ruhsal sorunların teşhis edildiği bildirilmiştir (Nasıroğlu et al 2018). Göçmen kamplarında yapılan çalışmalarda ise kamp ortamında geçirilen süre arttıkça, çocukların ruhsal sorunlarının daha yüksek boyutlara ulaşma eğiliminde olduğu bildirilmiştir (Braun-Lewensohn and Al-Sayed 2018, Nasıroğlu et al 2018). Çalışmamızda öğretmenlerin çocukları değerlendirdiği ruhsal uyum ölçeğinde

çocukların zaman geçtikçe uyumsuzluklarının arttığı sonucuna ulaşılmışken, çocukların kendilerini değerlendirdikleri ölçekte ise tam dersi zaman geçtikçe durumluk kaygı düzeylerinde düşüş görülmüştür. Literatürde ailelerin ve öğretmenlerin çocukların ruhsal sorunlarını değerlendirmeleri ile çocukların kendilerini değerlendirmeleri arasında düşük ilişki olduğu ve ailelerin daha güvenli değerlendirme yaptığı ifade edilmektedir (İnce 2013). Kaygı ve uyum düzeyleri arasındaki çelişkinin nedeni olarak; çocukların aileler tarafından değil öğretmenler tarafından değerlendirilmiş olması düşünülmüştür. Bu çelişkinin öğretmen ve çocuk bakış açısı arasındaki farklılıktan ya da çocuklarla yetersiz iletişim kurmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çocuğun iç doğasında yaşadıklarını bilemeyecek olmalarından kaynaklanabilir. Ayrıca çocukların iç görü eksikliği, yaşadıkları sorunları yok sayması ya da reddetmesinden de çelişkili sonuçla karşılaşmış olabilir.

5.2.4. Yaşanılan Yerden Memnuniyet ve Yabancı Ülkede Yaşamaktan Zorlanmanın Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi

Farklı bir yerde yaşamaktan dolayı çocukların yeni travmalara maruz kalmaya devam ettikleri ve çoklu zorluklarla başa çıkmaya çalıştıkları bilinmektedir (Jensen et all 2019). Mülteci çocukların yeni ülkeye yerleşmeleri sebebiyle maddi zorluklar, dil ve anlama sorunları, dışlanma ve zorlu hayat şartları yaşadıkları bilinmektedir (Börü ve Boyacı 2016). Çalışmamızda yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanan çocukların durumluk ve sürekli kaygı puanları ve Türkiye'deki şartlardan memnun olmayanların durumluk kaygı puanları anlamlı düzeyde yüksek olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.9). Benzer sonuçlarda bir çalışmada, Türkiye'de yaşamaktan memnun olan çocukların kaygı puanlarının düşük olduğu görülmüştür (Ugurlu et all 2016). Belçika'da mülteci çocuklarla yapılan çalışmada, yeni ülkeye yerleştiklerinde günlük yaşadıkları zorluklar giderek artmış ve bu zorlukların ruhsal sorunları tetikleyebileceği ve kaygı düzeyleri ile ilişkili olabileceği belirtilmiştir (Vervliet et all 2014a). Norveç'te yapılan bir çalışmada, mülteci çocukların gün içinde yaşadıkları zorlukların çocuklarda ruhsal sorunlara yol açacağı belirtilmiştir (Keles et all 2018). Çalışmamız da literatürü destekler nitelikte yabancı ülkede yaşamaktan dolayı karşılaştıkları zorlukların kaygı düzeylerini olumsuz yönde etkilediği bulunmuş olup, bunun nedeni olarak sosyal destek eksikliği düşünülmektedir. Çünkü çocukların yerleşilen ülkede görüldükleri

sosyal desteğin ruh sağlığını olumlu etkilediği, ruhsal iyileşmeye katkı sağladığı ve kaygı düzeylerinde olumlu sonuçları olduğu bilinmektedir. Ailelerinden yeterli destek göremeyen birçok mülteci çocuk ruhsal sağlık sorunları yaşarken aynı zamanda kaygı bozukluğuyla da sıklıkla karşılaşmaktadır (Jensen et all 2019).

5.2.5. Arkadaşlık ilişkisinin Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi

Çalışmamızda çocukların arkadaş ilişkisi ile durumluk sürekli kaygı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmakta iken, ruhsal uyum ölçeği ile arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Çalışmamızın bu sonucu, arkadaşı olmayan ya da arkadaşlık ilişkileri orta-kötü olanların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları arkadaşlık ilişkisi iyi olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.10). Literatürde arkadaş desteğinin depresyon seviyelerini düşürdüğünü, mülteci çocukların ruh sağlığını koruduğunu, olumlu yönde desteklediğini ve uyum sürecini hızlandırdığını belirten kanıtlar bulunmaktadır (Fazel et all 2012, Oppedal ve Idsoe 2015, Jensen et all 2019, Gündüz ve Özarslan 2017, Samara et all 2020, Scharpf et all 2021a). Mülteci çocukların arkadaşlarıyla kurdukları olumlu ilişkiler travmatik olaylardan uzaklaşmalarına ve uyumun kolaylaşmasına destek sağlarken olumsuz etkileri de tamponlayıcı rol alır (Sleipjen vd 2016, Yearwood et all 2019). İyi arkadaşlık ilişkileri kendi kültürlerini kaybettikleri korkusunu da azaltabilir (Sleipjen vd 2016). Kamplarda yaşayan Burundili mülteci çocuklarda şiddetli travmatik olaylar karşısında arkadaşlık ilişkileri iyi olan çocukların TSS belirtilerinde azalma ve olumlu sosyal davranışlarında artış görüldüğu belirtilmektedir (Scharpf et all 2021a). Nepalli çocuk askerlerde ise arkadaş desteği az olan çocuklarda TSS belirtilerinin arttığı belirlenmiştir (Morley ve Kohrt 2013). Çalışmamızda öğretmenlerin çocukları değerlendirdiği ruhsal uyum ölçeğinde anlamlı bir fark olmaması öğretmenlerin öğrencileri yeterli gözlemleyememiş olmalarından ya da yeni tanımalarından kaynaklandığı düşünülebilir. İyi arkadaşlık ilişkileri kuran çocuklarda kaygı düzeyinde azalma gözleneceği öngörölmüş olup ulaşılan sonuçlar bu yöndedir. Literatür de sonuçlarımızı destekler niteliktedir.

5.2.6. Ayrımcılığa Maruziyet ve Okulu Sevmenin Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi

Mülteci çocuklarda akran zorbalığı, ırkçılık ve psikolojik şiddetin çocukların okulunda karşılaşılan önemli bir sorun olduğu belirtilmektedir (UNHCR 2015, Demiröz vd 2016, Sakız 2016, Mohamed and Thomas 2017, Mohamed and Thomas 2017, Düzel ve Alış 2018, Bulut vd 2018, , Altıntaş 2018, Tatlıcıoğlu 2019). Mülteci çocukların dışlanmaları sebebiyle yaşadıkları akran zorbalığı okul eğitiminden uzaklaşmalarına, okulu sevmemelerine ve eğitimi yarıda bırakmalarına sebebiyet verebilmektedir (UNHCR 2015). Çalışmamızda okulunu sevmeyen mülteci çocukların %54,5'i okulda ayrımcılığa uğradıklarını belirtmişlerdir. Okulunu sevmediğini belirten çocukların durumluk sürekli kaygı puanları sevenlere göre anlamlı derecede yüksek iken ruhsal uyum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Çizelge 4.10, 4.13). İlköğretim çocuklarında yapılmış bir çalışmada okulda akranları tarafından fiziksel, sözel ve duygusal zorbalığa maruz kalan çocukların depresyon ve durumluk sürekli kaygı düzeylerinde artış görüldüğünü belirtilmiştir (Kapçı 2004). Dışlanma sebebiyle okula düzenli devam etmeyen çocuklar bulunmakta ve bu çocuklarda ruhsal ve davranışsal sorunlar, kaygı seviyelerinde artma görülmektedir (Yılmaz 2013, Beiser and Hou 2016, Karaağaç ve Güvenç 2019, Tatlıcıoğlu 2019). Okulda yaşlılarından kabul gördüğünü hisseden mülteci çocuklar ruhsal sorunlara (Tozer et all 2018), saldırgan davranışlara (Beiser and Hou 2016) ve duygu karmaşalarına (Khamis 2019) daha az maruz kalırlar. Çalışmamızda okulunu sevmeyen çocukların durumluk sürekli kaygı düzeylerinin yüksek bulunması literatürle uyumlu bulunmuştur.

5.2.7. Okul Başarısının Durumluk Sürekli Kaygı ve Ruhsal Uyuma Etkisi

Çalışmamızda okul başarısı ile durumluk sürekli kaygı puanları ve ruhsal uyum puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır. Bu sonuca göre, okul başarısı orta olanların iyi olanlara göre durumluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum puanları anlamlı derecede daha yüksektir. Okul başarısı iyi olanlardan kötü olanlara doğru kaygı ve ruhsal uyum puanlarında düzenli bir artış bulunmaktadır (Çizelge 4.10, 4.13). Ayrıca okul başarısını iyi olarak tanımlayan çocukların ise anlamlı derecede daha uyumlu oldukları görülmüştür (Çizelge 4.16). Literatür

çalışmalarına bakıldığında; göçe maruz kalan çocuklarda sıklıkla okul başarısızlığı (Uluocak Polat 2009), yüksek oranlarda akademik sorunlar (Demirbaş ve Bekaroğlu 2013) görüldüğü ifade edilmektedir. Kayseri’de korunmaya muhtaç çocuklarla yapılan bir çalışmada ruhsal uyum sorunu olmayan çocukların olanlara göre okul başarısının daha iyi olduğu belirlenmiştir (İnce 2013). Yoksul ailelerin çocuklarıyla yapılan bir çalışmada okulda başarısız olan çocuklarda anlamlı düzeyde uyum sorunları görüldüğü belirlenmiştir (Demirtaş 2020). Başka bir çalışmada okul başarısı düşük olan öğrencilerin ruhsal hastalık yönünden riskli grupta olduğu belirlenmiştir (Küçük ve Bayat 2012). Literatürde bazı çalışmalarda ise okul başarısı ile kaygı seviyeleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir (Çakmak ve Hevedanlı 2005, Dereli vd 2012, Ağaferi 2020). Mülteci çocukların akademik başarıları ile uyumları arasındaki ilişkiden bahseden yayınlar oldukça kısıtlıdır (Graham et all 2016, Aghajafari 2020). Çalışmamızda okul başarısı ile kaygı ve ruhsal uyum puanları arasında keskin bir ayırım olmaması nedeniyle çocukların kaygı ve uyumları okul başarısıyla kesin olarak ilişkilendirilemez. Literatürde göç öncesi dönemde alınan eğitimin eksikliği ya da yetersizliği sebebiyle yeni okullarında eğitimde zorluklar yaşandığı (Oliver and Singal 2017, Aghajafari 2020) ve her iki eğitim sistemindeki farkların akademik başarıyı etkilediği belirtilmektedir (Oliver and Singal 2017). Bu sebepten, erken çocukluk çağındaki eğitimle ilgili olumsuz deneyimlerinde akademik başarıyı etkileyebileceği düşünülmektedir. Ancak uyumlu ve uyumsuzluk durumuna bakıldığında okul başarısıyla arasında net bir ayırım söz konusudur. Okul başarıları iyi olan çocukların daha uyumlu oldukları sonucuna ulaşılmamasının sebebi olarak; okul başarısı iyi, orta ve kötü olarak tanımlayan çocukların ruhsal uyum puanlarının ortalamanın altında bulunması (Çizelge 4.13), çocukların %92,6’sının okul başarısını iyi ve orta (Çizelge 4.5) olarak tanımlamış olmasıyla bağdaştırılabilir. Çünkü başarının herkese kendini ruhsal olarak iyi hissettireceği düşünülmektedir. Başarılı hissetmenin çocuğun uyum düzeyini de olumlu etkilediği düşünülebilir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇ

Bu araştırmada 9-12 yaş grubu mülteci çocukların kaygı ve ruhsal uyum düzeyleri araştırılmış olup, araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

- Araştırmaya 229 mülteci çocuk katılmış olup çocukların yaş ortalaması $11,17 \pm 1,07$ 'dir. Araştırmaya katılan çocukların %44,1 i kız, %55,9 u erkeklerden oluşmaktadır. Tüm çocukların %33,2'si 6.sınıfta okumaktadır. (Çizelge 4.1).
- Araştırmaya katılan çocukların ortalama kardeş sayısı $4,06 \pm 2,12$ olarak saptanmıştır annelerinin yaş ortalaması $35,86 \pm 10,67$, babalarının yaş ortalaması $39,77 \pm 12,67$ olarak saptanmıştır. Çocukların %77,7'sinin anne-babasının sağ ve birlikte yaşadığı, %14,5 inin(n=35) anne veya babasından birinin ya da her ikisinin öldüğü, %7,9'unun anne ve babasının boşandığı belirlenmiştir. Çocukların annelerinin %26,2'sinin okur yazar olmadığı, babalarının ise %19,7'sinin sadece okur yazar olduğu belirlenmiştir. Çalışan annelerin %61,9'u serbest meslek, çalışan babaların ise %49,6'sının işçi olarak çalıştığı belirlenmiştir. Ailelerin gelir durumları %60,3 oranla gelir giderden az olarak saptanmıştır (Çizelge 4.2).
- Araştırmaya katılan çocukların ortalama olarak menşe ülkelerinden ayrılma yaşları $8,24 \pm 2,00$ olarak belirlenmiştir. %49,3'ünün daha önceden Afganistan'da yaşadığı saptanmıştır. Çocukların %86,9'u ailelerinin göç etme nedenlerini ülkelerindeki savaş olarak belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan çocukların %88,2'si kendi ülkelerinde birinci dereceden bir yakını

kaybetmemiş olarak belirlenmiştir. Çocuklardan %80,7'si aile üyeleriyle birlikte aynı ülkede yaşamaktadırlar. Menşe ülkelerine geri dönmek isteyen %26,6 çocuk bulunmakta olup çocukların %65,2'sinin ülkelerini özlemeleri nedeniyle dönmek istedikleri belirlenmiştir (Çizelge 4.3).

- Çocukların Türkiye'de yaşama süreleri ortalama olarak $31,47 \pm 18,55$ ay belirlenmiştir. Neden Türkiye'ye göç ettiğini bilen çocuklardan %35,2'si Türkiye'de savaş olmamasından dolayı burayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Türkiye'deki şartlardan %18,8 çocuk memnun olmadığını belirtmiş olup memnun olmayan çocukların %39,2'sinin ekonomik sorunlar sebebiyle memnuniyetsiz oldukları belirlenmiştir. Yabancı bir ülkede yaşamaktan dolayı %49,3 çocuk zorlandığını belirtmiş olup zorlanan çocuklardan %28,4'ü ekonomik sebeplerle zorlandıkları belirlenmiştir. Çocukların %92,6'sının yaşadıkları il merkezinden memnun olduğu belirlenmiş olup, memnun olmayan çocukların %58,8'inin yapacak bir şey olmaması sebebiyle memnun olmadıkları saptanmıştır. Bu çocukların %89,1'inin yaşadıkları il merkezinde kendilerini güvende hissettikleri belirlenmiştir. Güvende hissetmediğini ifade eden çocukların %44'ünün korkuları nedeniyle güvende hissetmedikleri belirlenmiştir (Çizelge 4.4).
- Çocukların %96,1'inin okulunu sevdiği belirlenmiştir. Okulunu sevmeyen çocukların %54,5'inin ayrımcılığa uğradıklarını düşündükleri saptanmıştır. Çocuklardan %49,8'i okul başarısını iyi olarak tanımlamıştır. Çocukların %82,1'i okuldaki faaliyetlere katılmakta iken bu faaliyetlerin %59,1'i spor ve %31,4'ü resimdir (Çizelge 4.5). Çocukların %59,8'inin arkadaş edinmekte zorlanmadığı, %91,7'sinin arkadaşlarının olduğu ve %74,3'ünün arkadaşlarıyla aralarının iyi olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.6).
- Çocukların Sürekli Kaygı Ölçeğinden aldıkları puanlar 20 ile 57 arasında değişmekte olup ortalaması $34,52 \pm 7,10$ 'dur. Durumluk Kaygı Ölçeğinden aldıkları puanlar 20 ile 50 arasında değişmekte olup ortalaması $32,93 \pm 6,54$ 'tür. Kaygı ölçeğinden alınabilecek minimum ve maksimum puanların (20-60)

ortalaması 40'tır. Bu değerler doğrultusunda kaygı puanları ortalamasının altında bulunmuştur (Çizelge 4.7).

- Çocukların Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeğinden aldıkları puanlar ,00 ile 44 arasında değişmekte olup ortalaması $6,65 \pm 6,80$ 'dir. Kesme noktası 13 olan ölçekte, 13 ve üzerinde puan alan çocuklar uyumsuz iken 13 altında alanlar uyumlu olarak kabul edilmektedir. Bu değerler doğrultusunda ruhsal uyum ölçeği puan ortalamaları kesme noktasının altında bulunmuştur. Ölçeğe göre araştırmaya katılan çocukların %82,5'i uyumlu iken %17,5'u uyumsuz bulunmuştur (Çizelge 4.7).
- Uygulanan pearson korelasyon analizi sonucunda, ruhsal uyum ölçek ve durumluk sürekli kaygı puan ortalaması arasında pozitif yönde çok zayıf ($r = 0,13$) düzeyde ilişki bulunmakta iken sürekli kaygı ortalaması ile durumluk kaygı ortalaması arasında pozitif yönde zayıf ($r = 0,29$) düzeyde ilişki bulunmaktadır (Çizelge 4.7).
- Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, Türkiye'deki şartlardan memnun olma durumları arasında sürekli kaygı ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamakta iken durumluk kaygı ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye'deki şartlardan memnun olmayanların durumluk kaygı ortalaması memnun olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.9).
- Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanma durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre, yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlananların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları zorlanmayanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.9).
- Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, yaşanan il merkezinde

güvende hissetme durumları arasında sürekli kaygı ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmamakta iken durumluk kaygı ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre, kendini güvende hissetmeyenlerin durumluk kaygı ortalaması kendini güvende hissedenlere göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.9).

- Uygulanan pearson korelasyon analizi sonucunda, Türkiye’de ay olarak kalma sürelerinin ortalaması ile durumluk kaygı ortalaması arasında negatif yönde çok zayıf ($r = 0,18$) düzeyde ilişki bulunmakta iken ruhsal uyum ölçeği ortalaması arasında pozitif yönde çok zayıf ($r = 0,13$) düzeyde ilişki bulunmaktadır. Buna göre Türkiye’de ne kadar uzun süre kalırlarsa durumluk kaygı ve uyum düzeylerinde azalma görülmektedir. Çalışmamızın bu sonucu, Türkiye’de geçirilen sürenin artması çocukların durumluk kaygı düzeylerini olumlu etkilerken aksine uyum sorunları yaşamalarına daha çok neden olmaktadır (Çizelge 4.9, 4.12).
- Uygulanan One-way ANOVA testi sonucunda, okul başarısı ile durumluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum ölçeği ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre, okul başarısı orta olanların durumluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum ölçeği ortalamaları iyi olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.10, 4.13). Uygulanan ki kare testi sonucunda ruhsal uyum durumları okul başarısı arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre ruhsal durumu uyumlu olan çocukların okul başarılarını iyi olarak tanımlama oranı ruhsal durumu uyumsuz olanlara göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur (Çizelge 4.16).
- Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, çocukların okullarını sevmeye durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre, okulunu sevmeyenlerin durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları sevenlere göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.10).

- Uygulanan One-way ANOVA testi sonucunda, çocukların arkadaş ilişkisi durumları arasında durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları bakımından istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre, arkadaşı olmayan ya da arkadaşları ile ilişkisi orta ya da kötü olanların durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları arkadaşları ile ilişkisi iyi olanlara göre anlamlı derecede daha yüksektir (Çizelge 4.10).

6.2. ÖNERİLER

Bu araştırmada 9-12 yaş grubu mülteci çocukların kaygı ve ruhsal uyum düzeyleri araştırılmış olup, araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- Çalışmamızdan ulaşılan sonuca göre, Türkiye’de yaşama süresi arttıkça durumluk kaygı düzeyi düşerken uyumsuzluk düzeyinin yükseldiği görülmüştür. Bu sonuç doğrultusunda, öğretmenler ile çocuklar arasındaki iletişimin güçlendirilmesinin iki ölçek arasında ulaşılan farklılığı değiştireceği düşünülmektedir. Öğretmenlerin, çocuklar hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olmaları adına birlikte farklı etkinlikler yapmaya teşvik edilebilirler. Ayrıca kaygı ve uyum arasında ulaşılan çelişki sebebiyle bu konu üzerinde yeni bir değerlendirilme yapılması önerilmektedir.
- Çalışmamızdan ulaşılan sonuca göre, yabancı ülkede yaşamaktan dolayı zorlanan çocuklarda durumluk ve sürekli kaygı ortalamaları ve Türkiye’deki şartlardan memnun olmayanların durumluk kaygı ortalamaları yüksek bulunmuştur. Bu sonuç doğrultusunda mülteci çocukların yaşadıkları şehire ve okula adapte olmalarını sağlamak adına okul gezileri düzenlenmesine olanak tanınması böylece çocukların yaşadıkları şehiri tanımaları, kendilerini ait hissetmeleri ve yerli çocuklarla kaynaşmalarının sağlanması, bu amaçla okul yönetimi, öğretmenler ve hemşireler işbirliğinde planlamalar yapılması, planlanan gezilerin yalnızca kırsal alanlara değil aynı zamanda çocukların tanınması adına hastaneler, müdürlükler, üniversiteler gibi farklı mekanlara da olacak şekilde ayarlanması sağlanabilir.

- Çalışmamızda okul başarısı orta olanların iyi olanlara göre durumluk sürekli kaygı ve ruhsal uyum puanları anlamlı derecede daha yüksek iken okul başarısını iyi olarak tanımlayan çocukların ise anlamlı derecede daha uyumlu oldukları görülmüştür. Bu sonuç doğrultusunda, çalışmamızda okul başarısı ile kaygı ve ruhsal uyum puanları arasında keskin bir ayırım olmaması nedeniyle okul başarısının kaygı ve uyum düzeylerine etkisinin detaylı olarak belirlenmesi için yeniden bir değerlendirme yapılması ve bu değerlendirme doğrultusunda başarısızlığa yol açan faktörler üzerinden mülteci çocuklara eğitim planlanması sağlanabilir.
- Çalışmamızda okulunu sevmeyen mülteci çocukların %54,5'i okulda ayrımcılığa uğradıklarını belirtmiş olup okulunu sevmeyen çocukların durumluk sürekli kaygı düzeyleri yüksek olarak bulunmuştur. Bu sonuç doğrultusunda, mülteci çocukların yaşadıkları travmatik deneyimleri anlamaya yönelik okul yönetimi ve öğretmenler eşliğinde yerli çocuklar ve ailelerine gereken bilgilendirilme yapılmalı, eğitimler planlanmalı ve empati yapmalarına imkan tanınmalıdır. Okul yönetimi ve yerli çocukların, mülteci çocukların yaşadıkları zorlukları anlamalarının onlara olan yaklaşımlarını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Olumlu yaklaşım çocukların kendilerini okula ait hissetmelerini sağlayacak olup, böylece okuldan uzaklaşmalarının ve hatta okulu bırakmalarının önüne geçilebilir. Okulunu sevmeyen çocukların kaygı düzeyleri araştırmamızda yüksek çıkmasına dayanarak okula severek giden çocukların kendilerini daha iyi hissedeceği ve bunun akademik başarılarına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Çalışmamızda orta ve kötü arkadaşlık ilişkisi kuran çocukların durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin anlamlı derecede daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda mülteci çocukların arkadaşlık ilişkilerini güçlendirmenin kaygı düzeylerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, sınıf içi etkinliklerde yerli öğrencilerle ortak gruplarda etkinliklere ve ilgi alanları doğrultusunda okul faaliyetlerine katılmalarının sağlanması önerilmektedir. Bu doğrultuda, yaşlılarıyla birbirlerini daha iyi tanıyarak iyi arkadaşlık ilişkileri kurmalarının yararlı sonuçları olacağı düşünülmektedir.

- Literatürde mülteci çocukların ruhsal uyum ve kaygı düzeylerinin belirlenmesi adına daha fazla güncel araştırmaya ihtiyaç duyulduğu düşünülerek çalışmamızın yapılacak olan çalışmalara yol göstereceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Adana F ve Arslantaş H, ‘‘Ergenlikte öfke ve öfkenin yönetiminde okul hemşiresinin rolü’’, ADÜ *Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(1): 57 – 62, (2011).
2. AFAD, ‘‘Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması’’, Ankara, 5-126, (2017).
3. Aghajafari, F., Pianorosa, E., Premji, Z., Souri, S., & Dewey, D, ‘‘Academic achievement and psychosocial adjustment in child refugees: a systematic review’’, *Journal of Traumatic Stress*, 33(6), 908-916, (2020).
4. Akçalı H, ‘‘Balıkesir’de ilk ve ortaokula devam eden mülteci ve sığınmacı çocukların eğitim problemleri’’, Yüksek Lisans Tezi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Balıkesir,1-86, (2019).
5. Akdeniz, Y, ‘‘Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci öğrencilerin uyum sorunları: Şanlıurfa ili örneği’’, Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Sakarya, 1-119, (2018).
6. Akgül A, Kaptı A ve Demir O. Ö, ‘‘Göç ve kamu politikaları: Suriye krizi üzerine bir analiz’’, *A Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 1-22, (2015).
7. Akıncı B, Nergiz A ve Gedik E, ‘‘Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul’’, *Göç araştırmaları dergisi*, (2), 58-83, (2015).
8. Aksoy Z, ‘‘Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim’’, *Journal of International Social Research*, 5(20).292-303, (2012).
9. Akşit G, Bozok, M. ve Bozok, N, ‘‘ Zorunlu göç, sorunlu karşılaşmalar: hisar köyü, Nevşehir’deki Suriyeli göçmenler örneği’’ *Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 92-116, (2015).
10. Akyıldız M.B, ‘‘Mülteci çocuklarda travma sonrası stres, depresyon ve anksiyete düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması’’, Yüksek lisans tezi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 1-73, (2018).
11. Alivernini F, Cavicchiolo E, Manganelli S, Chirico A, Lucidi F, ‘‘Students’ psychological well-being and its multilevel relationship with immigrant background, gender, socioeconomic status, achievement, and class size’’, *School Effectiveness and School Improvement An International Journal of Research, Policy and Practice*,31(2), 1-20, (2019).

12. Altıntaş M.E, ‘‘DKAB öğretmenlerine göre Suriyeli çocukların devlet okullarında karşılaştıkları sorunlar (nitel bir araştırma)’’, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 18(2), 469-499, (2018).
13. Anagnostopoulos, D.C., Heberbrand, J., Eliez, S., Doyle, M. B., Klasen, H., Crommen, S., ... ve Raynaud, J. P,’’ European Society of Child and Adolescent Psychiatry: position statement on mental health of child and adolescent refugees’’, *European child & adolescent psychiatry*, 25(7), 673-676, (2016).
14. Anthony EK, King B ve Austin MJ, ‘‘Reducing child poverty by promoting child well-being: Identifying best practices in a time of great need’’, *Children and Youth Services Review*, 33, 1999–2009, (2011).
15. Ar E ve Bayındır N, ‘‘İlkokula giden mülteci çocuklara yönelik sınıf öğretmenlerinin pedagojik yaklaşımları’’, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 175-185, (2015).
16. Arnetz, J., Rofa, Y., Arnetz, B., Ventimiglia, M., & Jamil, H, ‘‘Resilience as a protective factor against the development of psychopathology among refugees’’, *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 201(3), 167-172, (2013).
17. Atasü-Topçuoğlu R, ‘‘Göç ve sermaye ilişkisi ve Türkiye’de göçmen çocuk emeği’’, *DİSKAR, İşçi Sınıfı ve Göç*, sayı:4,3-164, (2015).
18. Atasü-Topçuoğlu, R.A. (2012) ‘‘Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması’’ IOM (Uluslararası Göç Örgütü), İsveç Uluslararası Kalkınma ve İş birliği Ajansı işbirliğinde, 7-81, (2012).
19. Aydın D (ed.) (2006), ‘‘Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi’’, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, *Ankara*, 8-9, (2006).
20. Aydın D, Şahin N ve Akay B, ‘‘Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri’’, *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7(1), 8-14, (2017).
21. Aydın, C, ‘‘Göçmenlerin Karşılaştıkları ve Neden Oldukları Bazı Psikolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Analiz’’, *Proceedings Book of 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences (IBAD)*, 305-316, (2017).
22. Aydoğan S ve Metintaş S, ‘‘Türkiye’ye Gelen Dış Göç ve Sağlığa Etkileri’’, *Eskişehir Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 2(2), 37-45, (2017).
23. Bakioğlu, A, Artar, F. ve İzmir, H, ‘‘Ankara’daki Suriyelilerin mültecilik deneyimleri: Göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma’’, *Ankara: Sosyoloji Derneği*, 4-65, (2018).

24. Barkın, E, ‘‘1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi’’, *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 331-360, (2004).
25. Başar M, Akan D ve Çiftçi M, ‘‘Mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenme sürecinde karşılaşılan sorunlar’’, *Kastamonu Education Journal*, 26 (5), 1571-1578, (2018).
26. Başar M, Durdağı A.K.A.N ve Çiftçi, M, ‘‘Mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenme sürecinde karşılaşılan sorunlar’’, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(5), 1571-1578, (2020).
27. Beauregard, C, ‘‘Effects of classroom-based creative expression programmes on children's well-being’’, *The Arts in Psychotherapy*, 41(3), 269-277, (2014).
28. Beiser, M and Hou, F, Mental health effects of premigration trauma and postmigration discrimination on refugee youth in Canada’’, *The Journal of nervous and mental disease*, 204(6), 464-470, (2016).
29. Beşer, A ve Tekkaş Kerman, K, ‘‘Göç eden bireylerin öncelikli sağlık sorunları ve sağlık hizmetine ulaşımındaki engeller’’, *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*, 3(3), 143-148, (2017).
30. Betancourt TS, Newnham EA, Layne CM et all, ‘‘Trauma History and Psychopathology in War-Affected Refugee Children Referred for Trauma-Related Mental Health Services in the United States’’ *J Trauma Stress*, 25: 682-690, (2012).
31. Borlu A, Ener D, ‘‘Göçlerin Toplum Beslenmesine Etkileri’’, *Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı Özel Dergisi*, 3(1), 22-26, (2017).
32. Bozdağ, F, ‘‘Mülteci çocukların psikolojik sağlamlıkları ve kültürlenme stratejileri’’, Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, 1-286, (2020).
33. Börü, N., Boyacı, A, ‘‘Göçmen öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlar: Eskişehir ili örneği’’, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume, 11/14, 123-158, (2016).
34. Braun-Lewensohn, O and Al-Sayed, K, ‘‘Syrian adolescent refugees: How do they cope during their stay in refugee camps?’’, *Frontiers in psychology*, 9, 1258, (2018).
35. Brent DA and Silverstein M, ‘Shedding light on the long shadow of childhood adversity’’ *JAMA*, 309(17), 1777-1778, (2013).
36. Brown CS, The educational, psychological, and social impact of discrimination on the immigrant child. Washington, DC: *Migration Policy Institute*, 1-23, (2015).

37. Bulut Y, "Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü", *Umuttepe Yayınları*, Kocaeli,13-151, (2015).
38. Bulut, S, Soysal, ÖK ve Gülçiçek, D," Suriyeli Öğrencilerin Türkçe Öğretmeni Olmak:Suriyeli Öğrencilerin Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(2), 1210-1238, (2018).
39. Celik, R., Altay, N., Yurttutan, S., & Toruner, E. K, "Emotional indicators and anxiety levels of immigrant children who have been exposed to warfare", *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 32(2), 51-60, (2019).
40. Cengiz, E, "Suriyeli Ortaokul Öğrencilerinin Psikososyal Uyum Sorunları ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin ,1-108, (2018).
41. Ceri, V., Özlü-Erkilic, Z., Özer, Ü., Yalcin, M., Popow, C and Akkaya-Kalayci, T,"Psychiatric symptoms and disorders among Yazidi children and adolescents immediately after forced migration following ISIS attacks", *neuropsychiatrie*, 30(3), 145-150, (2016).
42. Chau K, Kabuth B, Chau N,"Association between Suicide Ideation and Attempts and Being an Immigrant among Adolescents, and the Role of Socioeconomic Factors and School, Behavior, and Health-Related Difficulties", *Int J Environ Res Public Health* , 13(1070):1-15, (2016).
43. Coşansu G, "Verilerin Analizi ve Yorumlanması", In S. Erdoğan, N. Nahcivan and N. Esin (Eds.), Hemşirelikte Araştırma (Süreç, uygulama ve kritik), Nobel Tıp KitapEvlri, İstanbul, 271, (2020).
44. Çakır S, "Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 24, 129-142, (2011).
45. Çakmak Ö ve Hevedanlı M, "Eğitim ve Fen-Edebiyat fakülteleri biyoloji bölümü öğrencilerinin kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 115-127, (2005).
46. Çalım S, Kavlak O, Sevil Ü, "Evrensel bir sorun: Göç eden kadınların sağlığı ve sağlık hizmetlerinde yaşanan dil engeli", *Sağlık ve Toplum*; 2:11-19, (2012).
47. Çeri, V., & Özer, Ü, "Türkiye'deki bir sığınmacı kampında yaşayan bir grup çocuk ve ergende gözlenen duygusal ve davranışsal sorunlar", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(4), 419-426, (2018).
48. Çeri, V., Beşer, C., Fiş, N. P., & Arman, A, "İstanbul'daki mülteci çocuklara bakım vermek üzere özelleşmiş bir çocuk psikiyatri ünitesinden bulgular", *Klinik Psikiyatri*, 21, 113-121, (2018).

49. Çolak TS, Eren G ve Doğan U, ‘‘İlkokul Öğrencilerinin Sürekli Kaygı, Yetkinlik ve Üzüntü Yönetimine İlişkin Araştırma’’, *Elementary Education Online*, 16(1),152-160, (2017).
50. Çolak, T. S., Eren, G., & Doğan, U, ‘‘İlkokul öğrencilerinin sürekli kaygı, yetkinlik ve üzüntü yönetimine ilişkin araştırma’’, *İlkogretim Online*, 16(1), 152-160, (2017).
51. Demir G, ‘‘Göç nedenleri ve göç edenlerin beklentilerindeki gerçekleşme durumu’’, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Kitabı, *Devlet İstatistik Enstitüsü*, Ankara, 85-93, (1996).
52. Demirbaş H ve Bekaroğlu E, ‘‘Evden uzakta olmak: sığınmacıların/mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemler’’, *Kriz dergisi*, 21(1), 11-24, (2013).
53. Demirhan, S, ‘‘Ortaokul öğrencilerinin kaygı ve otomatik düşünceleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ‘‘Yüksek Lisans Tezi, *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, 1-67, (2019).
54. Demiröz, F., & Erdoğan, M. M, ‘‘Suriye Acil Durum Müdahalesi Kapsamında Çocuk Koruma: Çocuk Dostu Alanlar’’, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 654-673, (2016).
55. Demirtaş E, ‘‘Yoksul Ailelerde Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Ruhsal Uyum Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, 1-177, (2020).
56. Deniz T, ‘‘Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye’’, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 175-204, (2014).
57. Dereli E, Angın E ve Karakuş Ö, ‘‘Okul öncesi öğretmen adaylarının akademik başarı ve kaygı türlerinin problem çözme becerilerine etkisi’’, *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 731-742, (2012).
58. Derince, D, ‘‘Suriyeli Mülteci Çocuklar Özelinde: Savaş Mağduru Çocuklar ve Çocuk Sağlığı Sorunları’’, *Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 57-70, (2019).
59. Dinler, C., ve Hacıfazlıoğlu, Ö, ‘‘Mülteci Çocukların İlköğretime Uyum Süreçleri: Tekirdağ İlinin Bir Okulundaki Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Deneyimleri’’, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1717-1728 (2020).
60. Doğan, H., & Altıok, B, ‘‘Mülteci Çocukların Karşılaştıkları Ekonomik Sorunlar: Sosyal Hizmetler Çerçevesinde Bir İnceleme’’, *Toplumsal Politika Dergisi*, 1(1), 1-11, (2020).

61. Duman GK, ‘‘İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin durumluk sürekli kaygı düzeyleri ile sınav kaygısı düzeyleri ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi’’, Doktora tezi, *DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü*,10-17, (2008).
62. Durgun Ö, ‘Türkiye’de yoksulluk ve çocuk yoksulluğu üzerine bir inceleme’’, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(1), 143–154, (2011).
63. Düzel B ve Alış S, ‘‘Düzensiz göçle gelen Suriyeli mülteci çocuklar bağlamında Türkiye’de refakatsiz göçmen çocukların durumu ve başlıca risklerin değerlendirilmesi’’ *S.AGP Özel sayısı*.6, 259-271, (2018).
64. Emin, M. N, ‘‘Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi temel eğitim politikaları’’, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Turkuvaz Yayıncılık*, İstanbul, 7-25, (2016).
65. Erdem C, ‘‘Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri’’, *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 26-42, (2017).
66. Erdoğan M.M, ‘‘Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması’’ Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO), Ankara, 1-38, (2014).
67. Eroğlu K, ‘‘Ortaokul 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Kaygıları ile Benlik Saygıları, Anne-Baba Tutumları, Mükemmeliyetçilik Özellikleri Arasındaki İlişki’’, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, *Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi*, (2018).
68. Eruyar, S., Maltby, J., & Vostanis, P, ‘‘Mental health problems of Syrian refugee-background children: The role of parental factors’’, *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27(4), 401–409, (2018).
69. Eslek D ve Irmak T.Y, ‘‘Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde göçmen çocuklar ve oyunları üzerine bir derleme’’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 347-362, (2018).
70. Farinde-Wu A, Glover JP and Williams NN, ‘‘It’s not hard work; it’s heart work: Strategies of effective, award-winning culturally responsive teachers’’, *Urban Review: Issues and Ideas in Public Education*, 49, 279-299, (2019).
71. Fazel M, Reed R, Stein A, ‘‘Refugee, asylum- seeking and internally displaced children and adolescents’’, A Thapar, DS Pine, JF Leckman, S Scott, MJ Snowling, E Taylor (Eds.), Rutter’s Child and Adolescent Psychiatry, *John Wiley & Sons*, 573-585, (2015).
72. Fazel M, Reed RV, Panter-Brick C, Stein A, ‘‘Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors’’, *Lancet* 379(9812):266–282, (2012).

73. Gelekçi, C., "Belçika'daki Türk çocuklarının eğitim-öğretim yaşantılarında karşılaştıkları sorunlar ve ayrımcılığa yönelik görüşleri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (12), 163- 194, (2010).
74. Giordano, F., Cipolla, A., Ragnoli, F and Brajda Bruno, F, "Transit migration and trauma: The detrimental effect of interpersonal trauma on Syrian children in transit in Italy", *Psychological Injury and Law*, 12(1), 76-87, (2019).
75. Goforth A.N, Oka E.R, Leong F.T. and Denis D.J, "Acculturation, acculturative stress, religiosity and psychological adjustment among Muslim Arab American adolescents", *Journal of Muslim Mental Health*, 8(2), 3-19, (2014).
76. Gormez, V., Kılıç, H. N., Oregul, A. C., Demir, M. N., Demirlikan, Ş., Demirbaş, S., ... & Semerci, B, "Psychopathology and associated risk factors among forcibly displaced Syrian children and adolescents", *Journal of immigrant and minority health*, 20(3), 529-535, (2018).
77. Göker G ve Keskin S, "Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 41 ,230-254, (2015).
78. Gökler B ve Öktem F, "Bir gecekondu ilkokulu öğrencilerinde ruhsal uyum taraması", *Toplum ve hekim*, 36, 24-27, (1985).
79. Gönültaş, M.B. ve Kelebek, G, "Metropollerde Önemli Bir Realite: Göç, Çocuk Suçluluğu ve Sosyal Hizmet Odağında Öneriler", *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 142-155, (2017).
80. Gözübüyük AA, Duras E, Dağ V ve Arıca V, "Olağanüstü durumlarda çocuk sağlığı", *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6 (3): 324-330, (2015).
81. Gözübüyük Tamer M, "Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Çocukların Trabzon Devlet Okullarındaki Durumu", *Göç Dergisi* ,4(1), 119-52, (2017).
82. Graham, H. R., Minhas, R. S., & Paxton, G, "Learning problems in children of refugee background: A systematic review", *Pediatrics*, 137(6), (2016).
83. Gültaş AY ve Balçık PY, "Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara yönelik sağlık politikaları", *Sakarya Tıp Dergisi*, 8 (2):193-204, (2018).
84. Gümüş Y ve Bilgili N, "Göçün sağlık üzerindeki etkileri", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*; 18:63-67, (2015).
85. Gümüş, A, "Kayıp Kuşaklar: Adana'daki Sığınmacı Çocukların Durumu", *Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu: Suriye'den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri*, 35-42, (2016).

86. Gümüştan, D, ‘Mülteci çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme’, *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 5(10), 247-264, (2017).
87. Gündüz, H. B ve Özarslan, N, ‘Farklı yaş kategorilerinde ilkokula başlayan öğrencilerin okul olgunluğu ve öğretmen görüşlerine göre okula uyum problemleri’, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 213-230, (2017).
88. Güneri E, ‘Psikolojide kullanılan ölçekler. *İstanbul gelişim üniversitesi yayınları*, İstanbul, 53, 200, (2017).
89. Güngör H ve Buluş M, ‘Ebeveyn Mükemmeliyetçiliğinin 5-6 Yaş Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Algılanan Kaygı Düzeyini Öngörmedeki Rolü’, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 147-159, (2016).
90. Gürsoy F, Aydoğdu F, Aysu B ve Aral N, ‘Göçmen Çocukların Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılmalı İncelenmesi’, *Eğitim Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 113-127, (2017).
91. Hacıhasanoğlu Aşlar, R ve Yıldırım, A, ‘Göçün sosyal ve ruhsal etkileri ve hemşirelik’, Aydın Avcı İ, editör, *Göç ve Göçmen Sağlığı*, Ankara, 10-20, (2018).
92. Hameed, S., Sadiq, A., & Din, A. U, ‘The increased vulnerability of refugee population to mental health disorders’, *Kansas journal of medicine*, 11(1), 20, (2018).
93. Harunoğulları, M, ‘Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği’, *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63, (2016).
94. Hasanovic M, ‘Posttraumatic stress disorder in Bosnian internally displaced and refugee adolescents from three different regions after the 1992-1995 war in Bosnia and Herzegovina’, *Paediatrics today*, 8(1), 22-31, (2012).
95. Hatunoğlu A, ‘Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Düzeyinin Çocuğun Kaygı Düzeyine Etkisi’, 7(95), 215-223, (2019).
96. Hodes M, Anagnostopoulos D and Skokauskas, N, ‘Challenges and opportunities in refugee mental health: clinical, service, and research considerations’, *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27, 385-388, (2018).
97. Howitt D and Cramer D, ‘Introduction to SPSS statistics in psychology: For version 19 and earlier (Fifth edition)’, *London: Pearson Education Limited*, (2011).
98. IOM, ‘Göç Terimleri Sözlüğü’, *Uluslararası Göç Örgütü*, (18), 1-70, (2009).

99. İçduygu A ve Sirkeci İ, ‘‘Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Kentlere’’, *İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları*, 247-269, (1999).
100. İlhan, E. L., Gencer, E., & Ulucan, H, ‘‘Okul Sporlarına Katılan ve Katılmayan İlköğretim Öğrencilerinin Ruhsal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi’’, *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 12(4), 265-276, (2011).
101. İnal H.C ve Günay S, ‘‘Olasılık ve Matematiksel İstatistik’’, *Hacettepe Üniversitesi Yayınları*, Ankara, (2002).
102. İnce, E, ‘‘ Kayseri İlinde kurum bakımında olan 6-14 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların ruhsal uyum durumları, Yüksek lisans tezi, *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, 1-60, (2013).
103. İnternet, ‘‘Hemşirelik Yönetmeliği Resmî Gazete’’, Tarihi: 08.03.2010 Resmî Gazete Sayısı: 27515 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100308-4.htm> erişim tarihi: 4.08.2021
104. İnternet, ‘‘Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu’’, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, erişim tarihi 24.02.2020, 53, (2013).
105. İnternet, Demirli Yıldız, A, ‘‘Göç ve Okul; Kültürel Farklılıklara Saygı ve Psikososyal Destek’’, <https://www.academia.edu/33989241/K%C3%BCİt%C3%BC> erişim tarihi 3.12.21, (2016).
106. İnternet, ILO, <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm> erişim: 26.03.2021
107. İnternet, TDK, www.tdk.gov.tr, erişim tarihi 04.02.2021
108. İnternet, UNHCR, https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf, erişim tarihi 20.11.2021, (2016).
109. İnternet, UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/20016-unhcr-sounds-alarm-as-mediterranean-sea-deaths-pass-1500-mark.html>, erişim tarihi 29.09.2019, (2018, a),
110. İnternet, UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/20155-millions-of-refugee-children-going-without-schooling-unhcr-report-shows.html>, erişim tarihi 29.09.2019, (2018b).
111. İnternet, UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, erişim tarihi 10.02.2020, (2019a),

112. İnternet, UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/ilk-bakista-rakamlar-2>, erişim tarihi 6.01.2022, (2020, a).
113. İnternet, UNHCR, <https://www.unhcr.org/tr/egitim>, erişim tarihi: 05.08.2021
114. İnternet, UNİCEF, ‘‘ Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’’, <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, erişim tarihi 4.05.2021, (2004).
115. İnternet, UNİCEF, ‘‘Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’’, <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, erişim tarihi 4.03.2020, (1989).
116. Jabbar SA, Zaza HI, ‘‘Impact of conflict in Syria on Syrian children at the Zaatari refugee camp in Jordan’’, *Early Child Dev Care*, 184(9–10):1507–1530, (2014).
117. Jakobsen M, Meyer DeMott MA, Wentzel-Larsen T, Heir T, ‘‘The impact of the asylum process on mental health: a longitudinal study of unaccompanied refugee minors in Norway’’, *BMJ Open*, 7(6), (2017).
118. Jensen TK, Skårdalsmo EMB, Fjermestad KW, ‘‘Development of mental health problems - a follow-up study of unaccompanied refugee minors’’, *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*. 8:29, (2014).
119. Jensen, T. K., Skar, A. M. S., Andersson, E. S and Birkeland, M. S, ‘‘Long-term mental health in unaccompanied refugee minors: pre-and post-flight predictors’’, *European child & adolescent psychiatry*, 28(12), 1671-1682, (2019).
120. Kandemir, H., Karataş, H., Çeri, V., Solmaz, F., Kandemir, S. B and Solmaz, A, ‘‘Prevalence of war-related adverse events, depression and anxiety among Syrian refugee children settled in Turkey’’, *European child and adolescent psychiatry*, 27(11), 1513-1517, (2018).
121. Kapçı E.G, ‘‘İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi’’, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 37/1, 1-13, (2004).
122. Karaağaç, F. C ve Güvenç, H, ‘‘Resmi ilkokullara devam eden Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim sorunları’’, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 530-568, (2019).
123. Karadağ Ö ve Altıntaş KH, ‘‘Mülteciler ve Sağlık’’, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(1), 55-62, (2010).

124. Karakaya E ve Öztöp DB, ‘‘Kaygı Bozukluğu Olan Çocuk ve Ergenlerde Bilişsel Davranışçı Terapi’’, *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 2, 10-24, (2013).
125. Karam, E. G., Fayyad, J. A., Farhat, C., Pluess, M., Haddad, Y. C., Tabet, C. C., ... and Kessler, R. C, ‘‘Role of childhood adversities and environmental sensitivity in the development of post-traumatic stress disorder in war-exposed Syrian refugee children and adolescents’’, *The British Journal of Psychiatry*, 214(6), 354-360, (2019).
126. Karasu MA, ‘‘Göç ve Uyum Sorunu’’, *11. Kaysem Sempozyum Bildiri Kitabı (Ed. Ahmet Yatkin)*, Elâzığ, 631- 649, (2017).
127. Karasu MA, ‘‘Türkiye’ye Yönelik Diş Göçler, Suriyeli Sığınmaci Göçü ve Etkileri’’, *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 14(1), 21-41, (2018).
128. Karoly LA and Gonzalez, GC, ‘‘Early care and education for children in immigrant families’’, *The Future of Children*, 21(1), 71-101, (2011).
129. Kaştan, Y, ‘‘Türkiye’de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler’’, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (4), 216-229, (2015).
130. Kaya H, Baykuzu Gündüz G ve Erden G, ‘‘Mülteci ve Sığınması Çocuklarda Yüksek Yararın Değerlendirilmesi’’, *Journal of Society & Social Work*, 31(2), 764-790, (2020).
131. Kekevi, S ve Kılıçoğlu, G, ‘‘Uluslararası Hukuk Açısından Çocuk Askerler ve Pkk’nın Çocuk Askerleri/Militanları’’, *Ankara Barosu Dergisi*, (3), 483-510, (2016).
132. Keles S, Friberg O, Idsøe T, Sirin S, Oppedal B, ‘‘Resilience and acculturation among unaccompanied refugee minors’’, *Int J Behav Dev*, 42(1):52–63, (2018).
133. Keles S, Idsøe T, Friberg O, Sirin S, Oppedal B, ‘‘The longitudinal relation between daily hassles and depressive symptoms among unaccompanied refugees in Norway’’, *J Abnorm Child Psychol*, 45(7):1413–27, (2017).
134. Khamis, V, ‘‘Posttraumatic stress disorder and emotion dysregulation among Syrian refugee children and adolescents resettled in Lebanon and Jordan’’, *Child abuse & neglect*, 89, 29-39, (2019).
135. Kızmaz Z. ve Bilgin R, ‘‘Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklar Ve Suç:Diyarbakır Örneği’’, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 269-311, (2010).
136. Kiremit R.F, Akpınar Ü, Tüfekçi Akcan A, ‘‘Suriyeli öğrencilerin okula uyumları hakkında öğretmen görüşleri’’, *Kastamonu Eğitim Dergisi* (26), 2139-2149, (2018).

137. Kirisci K, "Reconciling Refugee Protection with Efforts to Combat Irregular Migration: the Case of Turkey and the European Union", *Global Migration Perspectives*, 11, 5-20, (2004).
138. Korkmaz AÇ, "Sığınmacıların sağlık ve hemşirelik hizmetlerine yarattığı sorunlar", *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 1(1), 37-42, (2014).
139. Korkmaz M ve Erden G, "Çocukları suç davranışına yönelten olası risk faktörleri", *Türk Psikoloji Yazıları*, 25:76-87, (2010).
140. Kozak M, İlhan EL ve Yarayan YE, "Zihinsel yetersizlik, spor ve ruhsal uyum ilişkisi", *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(1), 51-65, (2019).
141. Kumcağız, H, Dadashzadeh, R., ve Alakuş, K, "Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ndeki Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Yaşadıkları Sorunlar", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 37-50, (2016).
142. Küçük S ve Bayat M, "Ortaöğretim öğrencilerinin ruhsal durumlarının değerlendirilmesi", *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(2), 103-111, (2012).
143. Lau, W., Silove, D., Edwards, B., Forbes, D., Bryant, R., McFarlane, A., ... and O'Donnell, M, "Adjustment of refugee children and adolescents in Australia: outcomes from wave three of the Building a New Life in Australia study", *BMC medicine*, 16(1), 1-17, (2018).
144. Lee YM, Shin OJ, Lim MH, "The Psychological Problems of North Korean Adolescent Refugees Living in South Korea", *Psychiatr Invest*, 9: 217-222, (2012).
145. Lincoln, A. K., Lazarevic, V., White, M. T., & Ellis, B. H, "The impact of acculturation style and acculturative hassles on the mental health of Somali adolescent refugees", *Journal of Immigrant and Minority Health*, 18(4), 771-778, (2016).
146. Lind D.A, Marchal WG ve Wathen SA, "Basic statistics for business and economics", (Fifth edition). United States: McGraw-Hill Companies, (2006).
147. Manap Kırmızıgül, Ç, "Türkiye'deki Mültecilerin Dezavantajlılığı", *Toplum ve Demokrasi*, 11 (24), 167-184, (2017).
148. McKillup S, "Statistics explained: An introductory guide for life scientists (Second edition)", United States: Cambridge University Press, (2012).
149. MEB, "Uyumsuz Çocuklar", Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ankara, 1-46, (2014).
150. Mercan Uzun, E. ve Bütün, E, "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri", *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-81, (2016).

151. Mert İS ve ıplak B, ‘‘Suriyeli ve Diğer Yabancı Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Adaptasyonu ve Okul içi İletişimlerine Yönelik Bir İnceleme’’, *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 68-79, (2017).
152. Mohamed, S and Thomas, M, ‘‘The mental health and psychological well-being of refugee children and young people: An exploration of risk, resilience and protective factors’’, *Educational Psychology in Practice*, 33(3), 249-263, (2017).
153. Mood C, Jonsson JO, Laftman SB, ‘‘Immigrant Integration and Youth Mental Health in Four European Countries’’, *European Sociological Review*; 32(6):716-29, (2016).
154. Morley CA, Kohrt BA, Impact of peer support on PTSD, hope, and functional impairment: a mixed-methods study of child soldiers in Nepal. *J Aggress Maltreat Trauma* 22:714–734, (2013).
155. Musliu E, Vasic S, Clausson EK and Garmy P, ‘‘School Nurses' Experiences Working With Unaccompanied Refugee Children and Adolescents: A Qualitative Study’’, *SAGE Open Nursing*, 5,1-8, (2019).
156. Mutlu, B., & Çağlayan, Ö, ‘‘ Gelişim Alanlarına Uygunluğu Açısından Bilgin Adalı'nın Çocuk Romanları’’, *Folklor/Edebiyat*, 24(96), 77-96, (2018).
157. Müller, L. R. F., Büter, K. P., Rosner, R and Unterhitzberger, J, ‘‘Mental health and associated stress factors in accompanied and unaccompanied refugee minors resettled in Germany: a cross-sectional study’’, *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 13(1), 1-13, (2019a).
158. Müller, L. R. F., Gossmann, K., Hartmann, F., Büter, K. P., Rosner, R and Unterhitzberger, J, ‘‘1-year follow-up of the mental health and stress factors in asylum-seeking children and adolescents resettled in Germany’’, *BMC Public Health*, 19(1), 1-11, (2019b).
159. Nasıroğlu S, Ceri V, ‘‘Posttraumatic stres and depression in Yazidi refugees’’, *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 12, 2941-2948, (2016).
160. Nasıroğlu, S., Ceri, V., Erkorkmaz, Ü and Semerci, B, ‘‘Determinants of psychiatric disorders in children refugees in Turkey's Yazidi refugee camp’’, *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 28(3), 291-299, (2018).
161. Nazlıoğlu, A. G, ‘‘Çocuğun ayrılık kaygısı ile annelerinin kaygı düzeyleri ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişki’’, Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ankara, 1-88, (2019).
162. Neto F, Moreno RP and Chuang S.S, ‘‘Psychological aspects of immigration among youth living in Portugal’’, In S. S. Chuang & R. P. Moreno (Eds.), *Immigrant children: Change, adaptation, and cultural transformation*, 192-211. *United Kingdom: Lexington Books*, (2010).

163. Nunnally J.C, "Psychometric Theory (2nd Ed.)", New York: McGrawHill, (1978).
164. Nurdoğan, A. K., DUR, A. İ. B. ve ÖZTÜRK, M, "Türkiye'nin mülteci sorunu ve Suriye krizinin mülteci sorununa etkileri", *İş ve Hayat*, 2(4), 217-238, (2016).
165. Oğuzöncül, A.F, "Savaş çocuk hastalık", *Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER)*, 2,24-26, (2014).
166. Oliver, C., and N. Singal, "Migration, Disability and Education: Reflections from a Special School in the East of England", *British Journal of Sociology of Education*, 38: 1217–1229, (2017).
167. Oppedal B and Idsoe T, "The role of social support in the acculturation and mental health of unaccompanied minor asylum seekers", *Scand J Psychol*, 56:203–211, (2015).
168. Oppedal, B., Özer, S., & Şirin, S. R, "Traumatic events, social support and depression: Syrian refugee children in Turkish camps", *Vulnerable children and youth studies*, 13(1), 46-59, (2018).
169. Orhan O ve Gündoğar SS (Ed.), "Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri", *Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)*, Ankara, 195, 5-40, (2015).
170. Öner N ve Le Compte A, "Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı", *Boğaziçi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul, s.1, (1983).
171. Özdemir T, "Mülteciler", Dezavantajlı gruplar ve sosyal bilgiler eğitimi, Adem Öcal (Edt.), *Pegem Akademi*, Ankara, 72-91, (2015).
172. Özdemir Arslan Ş, "Çocuk Polikliniğine Başvuru Sırasında Çocukların ve Annelerin Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, 1-87, (2020).
173. Özdemir E, "The perceptions of Syrian refugee in Turkey", *The Journal of Defense Sciences*, 16(1), s.115-136, (2017).
174. Özdemir E, "Kaynaştırma uygulamalarına devam eden işitme kayıplı öğrencilerin sosyal uyumlarının incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Eskişehir, 1-100, (2016).
175. Özer S ve Şirin SR, "Suriyeli Mülteci Çocuklar-Saha Araştırması Sonuç Raporu", *Bahçeşehir Üniversitesi Yayını*, İstanbul, 15, sayfa belirtilmemiş, (2013).
176. Öztürk K, "İstanbul'daki Suriyeli çocukların öfke ve sosyal uyum düzeyleri", Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 7-96, (2017).

177. Özusta Ş, “Çocuklar için durumluk-sürekli kaygı envanterinin uyarılma, geçerlik ve güvenilirlik çalışması”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 32-44, (1995).
178. Parker, S., Naper, A., & Goodman, S, “How a photograph of a drowned refugee child turned a migrant crisis into a refugee crisis: A comparative discourse analysis”, *For (e) dialogue*, 2(1), 12-28, (2018).
179. Peterson, A., Meehan, C., Ali, Z. ve Durrant, I, “What are the educational needs and experiences of asylum-seeking and refugee children, including those who are unaccompanied, with a particular focus on inclusion? A literature review”, Faculty of Education, *Canterbury Christ Church University*, 4-16, (2017).
180. Polat E, “Kaygı düzeyi ve akademik özyeterlik inancının akademik başarı ile ilişkisi”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 1-22, (2017).
181. Polat G, “İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi ve Sosyal Hizmet Müdahalesi”. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(1), 89-106, (2007).
182. Reiss F, “Socioeconomic inequalities and mental health problems in children and adolescents: a systematic review”, *Soc Sci Med*, 90:24–31, (2013).
183. Rousseau, C., Beaugard, C., Daignault, K., Petrakos, H., Thombs, B. D., Steele, R., ... Hetcham, L, “A cluster randomized-controlled trial of a classroom-based drama workshop program to improve mental health outcomes among immigrant and refugee youth in special classes”, *PloS One*, 9(8), 1-9, (2014).
184. Rowe, C., Watson-Ormond, R., English, L., Rubesin, H., Marshall, A., Linton, K. ve arkadaşları, “Evaluating Art Therapy to heal the effects of trauma among refugee youth: The Burma Art Therapy Program evaluation”, *Health Promotion Practice*, 18(1), 26-33, (2016).
185. Sağlam Hİ ve İlksen Kanbur N, “Sınıf Öğretmenlerinin Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 310-323, (2017).
186. Sakız, H, “Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme çalışması”, *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81, (2016).
187. Samara, M., El Asam, A., Khadaroo, A and Hammuda, S, “Examining the psychological well-being of refugee children and the role of friendship and bullying”, *British journal of educational psychology*, 90(2), 301-329, (2020).
188. Sangalang, C. C., Jager, J., & Harachi, T. W, “Effects of maternal traumatic distress on family functioning and child mental health: An examination of Southeast Asian refugee families in the US”, *Social Science & Medicine*, 184, 78-186, (2017).

189. Sapmaz, Ş. Y., Tanrıverdi, B. U., Öztürk, M., Gözaçanlar, Ö., Ülker, G. Y., & Özkan, Y, "Immigration-related mental health disorders in refugees 5–18 years old living in Turkey", *Neuropsychiatric disease and treatment*, 13, 2813, (2017).
190. Sarman A, "Elâzığ ili Karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan İlköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler", 1-137, (2012).
191. Sarvan S ve EFE E, "Mülteci Çocuklar ve Sorunları", *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(1), 55-62, (2020).
192. Saygın S ve Hasta D, "Göç, kültürleşme ve uyum", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 302-323, (2018).
193. Sayın Y, Usanmaz A ve Aslangiri F, "Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13, (2016).
194. Scharpf F, Mkinga G, Masath F.B and Hecker T, "A socio-ecological analysis of risk, protective and promotive factors for the mental health of Burundian refugee children living in refugee camps", *European Child & Adolescent Psychiatry*, 30(10), 1651-1662, (2021a).
195. Scharpf, F., Kaltenbach, E., Nickerson, A., & Hecker, T, "A systematic review of socio-ecological factors contributing to risk and protection of the mental health of refugee children and adolescents", *Clinical Psychology Review*, 83, 101930, (2021b).
196. Scherer, N., Hameed, S., Acarturk, C., Deniz, G., Sheikhani, A., Volkan, S., ... & Polack, S, "İstanbul'un Sultanbeyli ilçesinde Suriyeli mülteci çocuklar ve ergenler arasında sık görülen ruhsal bozuklukların yaygınlığı: nüfus bazlı bir araştırmanın sonuçları", *Epidemioloji ve psikiyatrik bilimler*, 29, (2020).
197. Sever M, "Okul kültürünün toplumsal kökenleri", *Türkiye Özel Okullar Birliği Dergisi*, 8(32), 65-68, (2015).
198. Sezgin, H, "Avrupada Kayıp Refakatsiz Mülteci Çocuklar", İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER), 1-12, (2019).
199. Shoshani A, Nakash O, Zubida H and Harper R. A, "School engagement, acculturation, and mental health among migrant adolescents in Israel", *School Psychology Quarterly*, 31(2), 181, (2016).
200. Sierau S, Schneider E, Nesterko Y, Glaesmer H, "Alone, but protected? Effects of social support on mental health of unaccompanied refugee minors", *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 769-780, (2018).

201. Sirin SR and Rogers-Sirin, L, ‘‘The educational and mental health needs of Syrian refugee children’’, *DC: Migration Policy Institute*, Washington, 1-32, (2015).
202. Soykoek, S., Mall, V., Nehring, I., Henningsen, P., & Aberl, S (2017), ‘‘Post-traumatic stress disorder in Syrian children of a German refugee camp’’, *The Lancet*, 389(10072), 903-904, (2017).
203. Soylu A, Kaysılı A ve Sever M, ‘‘Mülteci Çocuklar ve Okula Uyum: Öğretmenlerin Kültüre Duyarlılıkları Üzerinden Bir Çözümleme’’, *Eğitim ve Bilim*, 45(201), 313-334, (2020).
204. Spielberger C. D, ‘‘State-trait anxiety inventory for children’’, *Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press*, (1973).
205. Spielberger, C. D, ‘‘Anxiety and Behaviour: Theory and Research Anxiety’’, New York: *Academic Press*, (1966).
206. Suç Araştırmaları ve Kriminoloji Araştırma Merkezi (SAMER), ‘‘Kentsel Güvenlik ve Çocuk Suçluluğu’’, *7. Uluslararası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu*, Antalya, (2015).
207. Sümengen AA, Haylı ÇM ve Ocağcı AF, ‘‘Göçün Etkilediği Çocukların Yaşadığı Sağlık Sorunlarına Yönelik Uygulamalar ve Hemşirenin Rolü’’, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 35(1), 21-27, (2019).
208. Syed Q and Mobayed T, ‘‘Who is responsible for the health care of refugees’’, *Lancet*, 389(10081), 1793-1794, (2017).
209. Şahin M, ‘‘Korku, Kaygı ve Kaygı (Anksiyete) Bozuklukları’’, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, 6(10), 117-135, (2019).
210. Şeker BD ve Akman E, ‘‘Uluslararası öğrencilerin psikolojik ve sosyokültürel süreçleri’’, *Cukurova Medical Journal*, 41(3), s.504-514, (2016).
211. Şeker BD ve Aslan Z, ‘‘Eğitim sürecinde mülteci çocuklar: sosyal psikolojik bir değerlendirme’’, *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 8 (1), 86-105, (2015).
212. Şeker BD, Sirkeci I ve Yüceşahin MM. (Eds.), ‘‘Göç ve uyum’’, *Transnational Press London*, 16, (2015).
213. Şener DK ve Ocağcı AF, ‘‘Yoksulluğun çocuk sağlığı üzerine çok boyutlu etkileri’’, *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 13(1), 57-68, (2014).
214. Tabachnick B.G ve Fidell, L.S, ‘‘Using multivariate statistics (Sixth edition)’’, *United States: Pearson Education*, (2013).

215. Tan, M. E., Aksu, G. G., & Toros, F, ‘‘Tik bozukluğu olan çocukların sosyal fobi, benlik saygısı, anksiyete ve depresyon düzeylerinin değerlendirilmesi’’, *Turk J Child Adolesc Ment Health*, 27(3), 140-146, (2020).
216. Tanrıverdi G, ‘‘Hemşirelerin Kültürel Yeterli Bakım İçin Uygulama Standartlarına Yaklaşımları’’, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 31(3), 37-52, (2015).
217. Tatlı M.O ve Bengisoy A, Yatılı Yurtta ve Ailesinin Yanında Kalan Ortaöğretim 12. Sınıf Öğrencilerinin Durumluk ve Süreklik Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırması. *Folklor/Edebiyat*, 25(97), 658-675, (2019).
218. Tatlıcıoğlu, O, ‘‘Suriyeli çocukların iyi olma hallerinin incelenmesi: Altındağ örneği’’, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Ankara, 17-278, (2019).
219. Tatlıdil, E, ‘‘Sığınma kamplarında yaşayan çocukların depresyon, travma sonrası stres belirtileri ve davranış problemlerinin incelenmesi ‘’, Master's thesis, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*.1,59, (2019).
220. TBMM, ‘‘İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç ve Uyum Raporu’’,6-296, (2018).
221. Tozer M, Khawaja NG, Schweitzer R, ‘‘Protective factors contributing to wellbeing among refugee youth in Australia’’, *J Psychol Counsell Sch*, 28(1):66–83, (2018).
222. Tozer, M., Khawaja, N. G and Schweitzer, R, ‘‘Protective factors contributing to wellbeing among refugee youth in Australia’’, *Journal of psychologists and counsellors in schools*, 28(1), 66-83, (2018).
223. Törüner E.K ve Büyükgönenç L, ‘‘Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları’’, *Göktuğ yayıncılık*, Ankara, 42-70, (2012).
224. Trani JF and Cannings TI, ‘‘Child poverty in an emergency and conflict context: A multidimensional profile and an identification of the poorest children in Western Darfur’’, *World Development*, 48–70, (2013).
225. TTB, ‘‘Savaş, Göç ve Sağlık’’, *Türk Tabipler Birliği Yayınları*, Ankara, 7-103, (2016).
226. TTB, ‘‘Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu’’, *Türk Tabipler Birliği Yayınları*, Ankara, 1-129, (2014).
227. TTB, <https://www.ttb.org.tr/585yf6b>, erişim tarihi 08.09.2020, (2013).
228. Tunç AŞ, ‘‘Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme’’, *Tesam Akademisi Dergisi*, 2(2), 29-63, (2015).

229. Tunga, Y., Engin, G ve Çağıltay, K, ‘‘Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitiminde karşılaşılan sorunlar üzerine bir alanyazın taraması’’, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 317-333, (2020).
230. Turan S ve Özyurt G, ‘‘Mülteci Çocuk ve Ergenlerin Ruhsal Sağlığı ve Tedavi Yaklaşımları’’, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4(8), 209-218, (2019).
231. Tuzcu, A. ve Bademli, K, ‘‘Göçün psikososyal boyutu’’, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 56-66, (2014).
232. Türkay M, ‘‘Çocukların Sorunları. Savaş, Göç ve Sağlık’’, *Türk Tabipleri Birliği Yayınları*, Ankara, 71-75, (2016).
233. Türkoğlu D, ‘‘Savaş ve Terörün Hemşirelik Hizmetlerine Etkisi’’, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 22(3), 205-210, (2019).
234. Türkoğlu, O, ‘‘Mülteciler ve ulusal/uluslararası güvenlik’’, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2), 101-118, (2011).
235. Tüzün I, ‘‘Türkiye’de Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını ve Karşılıklı Uyumu Destekleyen Yaklaşımlar, Politikalar ve Uygulamalar’’, *In Byy.: European Liberal Forum*, 6-30, (2017).
236. Ugurlu N, Akca L ve Acarturk C, ‘‘An art therapy intervention for symptoms of post-traumatic stress, depression and anxiety among Syrian refugee children’’, *Vulnerable children and youth studies*, 11(2), 89-102, (2016).
237. Uluocak Polat G, ‘‘İç Göç Yaşamış ve Yaşamamış Çocukların Okulda Uyumu’’, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe *Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 35-44, (2009).
238. UNHCR, ‘‘Protecting and supporting the displaced in Syria UNHCR: Syria End of Year Report 2015’’, 3-81, (2015).
239. UNHCR, ‘‘Turkey: Key Facts and Figures November 2019’’, 1, (2019c).
240. UNHCR, ‘‘UNİCEF Türkiye 2019 Yıllık Raporu, 5-43, erişim tarihi: 06.01.2020, (2019b).
241. UNHCR, ‘‘Age, Gender And Diversity- Turkey 2015 Report’’, 8, (2015).
242. UNİCEF, ‘‘Köklerinden Koparılanlar, Mülteci ve Göçmen Çocukların Maruz Kaldığı Giderek Büyüyen Kriz’’, *New York, NT 10017*, (2016).
243. UNİCEF, ‘‘Syria Crisis 2018 Humanitarian Results’’, UNICEF MENA Regional Office, 24-25, (2018a).

244. UNİCEF, ‘‘Türkiye’de Çocukların Durumu Raporu: Yoksul Çocuklar’’, 15–28, Türkiye, (2011).
245. UNİCEF, ‘‘Türkiye’de geçici koruma altındaki çocukların eğitimine ilişkin istatistik raporu’’, Türkiye, 4-69, (2019).
246. UNİCEF, ‘UNICEF Turkey 2018 Humanitarian Results; December 2018’’, Türkiye, 1-9, (2018b).
247. Uzman N ve Kösten R, ‘‘Suriyeli akademisyenlerin bakış açısından Türkiye-Suriye ilişkileri ve sığınmacılar meselesi’’, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (24), 251-272, (2016).
248. Uzun E.M ve Bütün E, ‘‘Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri’’, *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83, (2016).
249. Vatansever K, ‘‘Sığınmacılarda Sağlığın Belirleyicileri: Sığınmacıların Kamplardaki Sorunları Determinants of Health on Refugees: Refugees' Problems in Camps’’, Savaş, Göç, Sağlık, Ankara, *Türk Tabipler Birliği Yayınları*, 20-31, (2016).
250. Vatansever, M ve Erden, G, ‘‘Mülteci Çocuklar ve Ergenler ile Yapılan Psikolojik Görüşme Üzerine Bir Derleme’’, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 25(2), 175-186, (2018).
251. Vervliet M, Lammertyn J, Broekaert E, Derluyn IJEC, Psychiatry A, ‘‘Longitudinal follow-up of the mental health of unaccompanied refugee minors’’, *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 23(5):337–346, (2014a).
252. Vervliet, M., Meyer Demott, M. A., Jakobsen, M., Broekaert, E., Heir, T., & Derluyn, I, ‘‘The mental health of unaccompanied refugee minors on arrival in the host country’’, *Scandinavian journal of psychology*, 55(1), 33-37, (2014b).
253. Wilcox R.R, ‘‘Modern statistics for the social and behavioral sciences: A practical introduction’’, United States: Chapman & Hall/CRC Press, (2012).
254. Williams B, Cassar C, Siggers G and Taylor S, ‘‘Medical and social issues of child refugees in Europe’’, *Archives of disease in childhood*, 101(9), 839-842, (2016).
255. Yanbastı G, ‘‘Kişilik Kuramları: ders kitabı’’, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, İzmir, No 53, 1-283, (1996).
256. Yayan, E. H., & Düken, M. E, ‘‘Determination of psychosocial conditions of refugee children living in society’’, *Perspectives in psychiatric care*, 55(4), 644-651, (2019).

257. Yayan, E. H., Düken, M. E., Özdemir, A. A., & Çelebioğlu, A, ‘‘Mental health problems of Syrian refugee children: post-traumatic stress, depression and anxiety’’, *Journal of pediatric nursing*, 51, e27-e32, (2020).
258. Yearwood, K., Vliegen, N., Chau, C., Corveleyn, J., & Luyten, P, ‘‘When do peers matter? The moderating role of peer support in the relationship between environmental adversity, complex trauma, and adolescent psychopathology in socially disadvantaged adolescents’’, *Journal of Adolescence*, 72, 14-22, (2019).
259. Yıldız F, ‘‘Suriyeli Sığınmacı Çocukların Eğitim Sorunları ve Entegrasyon Süreçleri: Mersin Örneği’’, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi-Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü*.1-116, (2018).
260. Yohani, S, ‘‘Nurturing hope in refugee children during early years of post-war adjustment’’, *Children and Youth Services Review*, 32(6), 865-873, (2010).
261. Yörükoğlu A, ‘‘Çocuk Ruh Sağlığı’’, *Özgür Yayınları*, İstanbul, 285-288, (2011).
262. Yuan T. ve Jiang H, ‘‘Culturally responsive teaching for children from low-income immigrant families’’, *Young Exceptional Children*, 20(10),1-12, (2018).

EK AÇIKLAMALAR A.

KATILIMCI ANKET FORMU

Ek II.

KATILIMCI ANKET FORMU

Ek-5

Değerli Katılımcı, bu formda "İlkokul Yaş Grubu Mülteci Çocuklarda Kaygı ve Ruhsal Uyum Düzeyinin Belirlenmesi" başlıklı planladığımız çalışmamın aculan yer alınmaktadır. Formu doldururken ad soyad yazılmayacaktır. Formu doldururken samimi cevap vermeniz araştırmanın bilimselliği açısından çok önemlidir. İlginiz ve yardımlarınız için teşekkür ederiz.

1. Doğum tarihin (yılı)?

2. Cinsiyetin? 1) Kız 2) Erkek

3. Aile özellikleri?

- 1) Anne Baba birlikte yaşıyor
- 2) Anne Baba boşandı / ayrı yaşıyor
- 3) Anne sağ değil
- 4) Baba sağ değil
- 5) Her ikisinde sağ değil

4. Kaç kardeşin var?.....)

5. Annenin yaşı nedir?

6. Babanın yaşı nedir?

7. Anne-babanın eğitim durumu nedir? (tablo üzerinde işaretleme yapınız)

	Okur-yazar değil	Sadece okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezununu	Lise mezunu	Üniversite ve üstü
Anne						
Baba						

8. Annen çalışıyor mu?

- 1) Evet (Cevabınız evet ise mesleği.....)
- 2) Hayır



9. Baban çalışıyor mu?

1) Evet (Cevabınız evet ise mesleği.....)

2) Hayır

10. Ailenin şu anki gelir durumu nedir?

1) Gelir giderden az

2) Gelir gideri karşılıyor

3) Gelir giderden fazla

11. Kaçınıcı sınıfta okuyorsun?

.....

12. Kaç yaşında ülkenizden ayrıldınız ?

13. Türkiyede ne kadar süredir bulunuyorsun(yıl veya ay)?

14. Türkiyeye gelmeden önce hangi ülkede yaşıyordun?

1. Afganistan

2. Suriye

3. Irak

4. İran

5. Diğer.....

15. Ailenizin ülkenizi terk etme sebepleri nelerdir?

1) Ekonomik Sorunlar

2) Anne , Babanın veya her ikisinin vefatı

3) Savaş

4) Diğer.....

16. Ülkende birinci dereceden (anne, baba ve kardeş) bir yakınını kaybettin mi?

1. Evet (Cevabınız evet ise hangi yakınınızı kaybettiniz?)

2. Hayır



17. Ailenin göç etmek için Türkiye'yi seçme nedenleri nedir? Biliyor musun?

1. Evet (Cevabın evet ise nedir)
2. Hayır

18. Göç etmiş olduğun bu şehirden memnun musun?

1. Evet
2. Hayır (Cevabınız hayır ise neden)

19. Ailenden hepsi yanında mı?

1. Evet ailemin hepsiyle birlikte yaşıyorum
2. Hayır ailemin bir kısmı ülkemizde kaldı. Cevabınız bu seçenek ise ülkede kalan kişilerin yakınlık derecesi

20. Yabancı bir ülkede yaşamaktan dolayı zorluklar yaşıyor musun ?

1. Evet
2. Hayır

21. Bir listedeki soruya cevabınız evet ise yaşadığınız zorluklar nelerdir?

1. Kendimi ifade etmekte zorlanıyorum
2. Konuşma dilim farklı olmasından dolayı zorlanıyorum
3. Ekonomik olarak zorluklar yaşıyorum
4. İnsanların bana karşı tutumlarından hoşlanmıyorum.
5. Kültür farklılığı sebebiyle zorlanıyorum
6. Diğer ise (Açıklayınız.....)

22. Okula seversen mi gidiyorsun?

- 1) Evet (Cevabın Evet ise neden.....)
- 2) Hayır (Cevabın Hayır ise neden.....)

23. Okulda arkadaşın var mı ?

- 1) Evet
- 2) Hayır (Cevabın Hayır ise neden.....)



24. Sence okuldaki arkadaşlarında arın nasıl?

- 1) İyi
- 2) Orta
- 3) Kötü

25. Arkadaşlık edinmekte güçlükler yaşadığını düşünüyor musun?

- 1) Evet
- 2) Hayır

26. Kendini yaşadığın yerde güvende hissediyor musun?

- 1) Evet
- 2) Hayır (Cevabın Hayır ise nedenini açıklar mısınız?

27. Türkiye'deki şartlardan memnun musun?

- 1) Evet
- 2) Hayır

28. Cevabın Hayır ise nedenini açıklar mısın?

- 1) Yalnızlık duygusu
- 2) Beklentilerinin gerçekleşmemesi
- 3) Ekonomik sorunlar
- 4) Diğer.....

29. Ölkene geri dönmek istiyor musun?

- 1) Evet (Cevabın evet ise neden
- 2) Hayır (Cevabın hayır ise neden

30. Sence Okul derslerinde başarın nasıl ?

- 1) İyi
- 2) Orta
- 3) Kötü

31. Okuldaki etkinliklere katılıyor musun?

- 1) Evet
- 2) Hayır

32. Okuldaki etkinliklere katılıyorsan eğer hangi etkinliklere katılıyorsun?

- 1) Resim
- 2) Spor



1/1

- 3) Yerli Malı
 - 4) Yıl Sonu Balosu
 - 5) Diğer.....
33. Okulda yapılan etkinliklere katılmaktan mutlu musun? (Spor, Resim , Yerli Malı, Yıl Sonu Balosu gibi...)
- 1) Evet
 - 2) Hayır (Cevabın Hayır ise nedenini açıklar mısınız
34. İleride yapmak istediğin bir meslek var mı?
- 1) Evet (Cevabın evet ise hangi meslek olduğunu açıklar mısın.....)
 - 2) Hayır



EK AÇIKLAMALAR B.

HACETTEPE RUHSAL UYUM ÖLÇEĞİ



RUHSAL UYUM ÖLÇEĞİ

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ HASTANELERİ

Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

Tarih:/...../.....

HASTANIN

Soyadı, Adı :				Okulu :			
Dosya No :				Sınıfı :			
Yaş :			K <input type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/>	Bölümü :			
Doğum Tarihi: Gün : Ay : Yıl:				Adres :			
Baba Adı :							
Yaşı :							
Eğitimi :							
İşi :				Kardeşler (Yaşları ve Cinsiyetleri)			
Anne Adı :				1. Yaş : Cinsiyet	K <input type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/>		
Yaşı :				2. Yaş : Cinsiyet	K <input type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/>		
Eğitimi :				3. Yaş : Cinsiyet	K <input type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/>		
İşi :				4. Yaş : Cinsiyet	K <input type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/>		
Anne - Baba				5. Yaş : Cinsiyet	K <input type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/>		
Ayrıldığı : Boşanma <input type="checkbox"/> Ölüm <input type="checkbox"/> Üvey <input type="checkbox"/>				6. Yaş : Cinsiyet	K <input type="checkbox"/> E <input type="checkbox"/>		
	YOK	BİRAZ	ÇOK		YOK	BİRAZ	ÇOK
1. Sıkılgan, çekingen ve güvensizdir	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	17. Okula isteksiz gider	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. Hareketlidir yerinde duramaz	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	18. Kavgacı ve saldırgandır	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. Korkaktır, ürkektir	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	19. Durgun ve içine kapanıktır	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. Sinirlidir, çabuk kızar	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	20. Kıncı ve zararlıdır	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. Bencildir, paylaşmaz	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	21. Neşesiz ve mutsuzdur	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. Kıskançtır	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	22. Sorumsuzdur, kendi işini yapamaz	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7. Herşeye ağlar	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	23. Dikkatsizdir.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. İnatçıdır söz dinlemez	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	24. Gereksiz titizliği vardır	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. Kendi başına birşey yapamaz, yardım bekler	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	25. Kekemelik	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. Yalan söyler	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	26. Tık	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
11. Gece korkar, yalnız yatamaz	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	27. Tirmak yeme	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
12. Kendine ait olmayan şeyleri izinsiz alır	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	28. Parmak emme	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
13. Kaygılı ve kuruntuludur	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	29. Kaka kaçırma	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
14. Yaşlılarıyla geçinemez	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	30. Yataga işeme	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
15. Arkadaşsızdır yalnız oynar	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	31. Okul başarısızlığı	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
16. Cezadan etkilenmez, uslanmaz	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	32. Diğer sorunlar (Açıklayınız)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

- Sizi en çok kaygılandıran sorunu
- Size göre çocuğun olumlu özellikleri

EK AÇIKLAMALAR C.

DURUMLUK SÜREKLİ KAYGI ENVANTERİ

Nasıl Hissediyorum Anketi

Kızların ve erkeklerin kendilerini anlattıkları bazı cümleler aşağıda verilmiştir. Her cümleyi dikkatle okuyun ve **şu anda** nasıl hissettiğinize karar verin. Daha sonra **sizi en doğru anlatan ifadenin önündeki kutucuğa (x)** işareti koyun. Yanlış ya da doğru cevap diye bir şey yok. Herhangi bir cümle üzerinde fazla zaman geçirmeyin. **Tam bu anda , bu dakikada** nasıl hissettiğinizi en iyi anlatan ifadeyi seçmeyi unutmayın.

1. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok sakin hissediyorum	<input type="checkbox"/> sakin hissediyorum	<input type="checkbox"/> sakin hissetmiyorum
2. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok öfkeli hissediyorum	<input type="checkbox"/> öfkeli hissediyorum	<input type="checkbox"/> öfkeli hissetmiyorum
3. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok huzurlu hissediyorum	<input type="checkbox"/> huzurlu hissediyorum	<input type="checkbox"/> huzurlu hissetmiyorum
4. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok sinirli hissediyorum	<input type="checkbox"/> sinirli hissediyorum	<input type="checkbox"/> sinirli hissetmiyorum
5. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok huzursuz hissediyorum	<input type="checkbox"/> huzursuz hissediyorum	<input type="checkbox"/> huzursuz hissetmiyorum
6. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok dinlenmiş hissediyorum	<input type="checkbox"/> dinlenmiş hissediyorum	<input type="checkbox"/> dinlenmiş hissetmiyorum
7. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok ürkmüş hissediyorum	<input type="checkbox"/> ürkmüş hissediyorum	<input type="checkbox"/> ürkmüş hissetmiyorum
8. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok rahatlamış hissediyorum	<input type="checkbox"/> rahatlamış hissediyorum	<input type="checkbox"/> rahatlamış hissetmiyorum
9. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok endişeli hissediyorum	<input type="checkbox"/> endişeli hissediyorum	<input type="checkbox"/> endişeli hissetmiyorum
10. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok hoşnut hissediyorum	<input type="checkbox"/> Hoşnut hissediyorum	<input type="checkbox"/> hoşnut hissetmiyorum
11. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok korkmuş hissediyorum	<input type="checkbox"/> Korkmuş hissediyorum	<input type="checkbox"/> koekmuş hissetmiyorum
12. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok mutlu hissediyorum	<input type="checkbox"/> mutlu hissediyorum	<input type="checkbox"/> mutlu hissetmiyorum
13. Kendimden	<input type="checkbox"/> çok eminim	<input type="checkbox"/> eminim	<input type="checkbox"/> emin değilim
14. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok iyi hissediyorum	<input type="checkbox"/> iyi hissediyorum	<input type="checkbox"/> iyi hissetmiyorum
15. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok başım dertte hissediyorum	<input type="checkbox"/> başım dertte hissediyorum	<input type="checkbox"/> başım dertte hissetmiyorum
16. Birşeylerin beni	<input type="checkbox"/> çok rahatsız ettiğini hissediyorum	<input type="checkbox"/> rahatsız ettiğini hissediyorum	<input type="checkbox"/> rahatsız ettiğini hissetmiyorum
17. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok keyifli hissediyorum	<input type="checkbox"/> keyifli hissediyorum	<input type="checkbox"/> keyifli hissetmiyorum
18. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok dehşete kapılmış hissediyorum	<input type="checkbox"/> dehşete kapılmış hissediyorum	<input type="checkbox"/> dehşete kapılmış hissetmiyorum
19. Kafamda	<input type="checkbox"/> herşeyi çok karmakarışık hissediyorum	<input type="checkbox"/> herşeyi karmakarışık hissediyorum	<input type="checkbox"/> herşeyi karmakarışık hissetmiyorum
20. Kendimi	<input type="checkbox"/> çok neşeli hissediyorum	<input type="checkbox"/> neşeli hissediyorum	<input type="checkbox"/> neşeli hissetmiyorum

Nasıl Hissediyorum Anketi

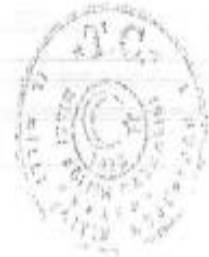
Kızların ve erkeklerin kendilerini anlattıkları bazı cümleler aşağıda verilmiştir. Her cümleyi okuyun ve hangisinin sizin için en doğru olduğuna karar verin. 'Hemen hemen hiç' mi, 'bazen' mi yoksa 'sık sık' mı. Daha sonra sizi en doğru anlatan ifadenin önündeki kutucuğa (x) işareti koyun. Yanlış ya da doğru cevap diye bir şey yok. Herhangi bir cümle üzerinde fazla zaman geçirmeyin. **Genellikle** nasıl hissettiğinizi en iyi anlatan ifadeyi seçmeyi unutmayın.

Yanlış yapacağım diye endişelenirim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Ağlayacak gibi olurum	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Kendimi mutsuz hissedirim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Karar vermekte güçlük çekerim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Sorunlarımı yüz yüze gelmek bana zor gelir	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Çok fazla endişelenirim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Evde sınırlarım bozular	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Utangacım	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Sıkıntılıyım	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Aklımdan engelleyemediğim önemsiz düşünceler geçer ve beni rahatsız eder	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Okul beni endişelendirir	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Ne yapacağıma karar vermekte zorluk çekerim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Kalbimin hızlı hızlı çarptığını farkedirim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Nedenini bilmediğim korkularım var	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Annem ve babam için endişelenirim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Ellerim terler	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Kötü birşeyler olacak diye endişelenirim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Geceleri uykuya dalmakta güçlük çekerim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Karşımda bir rahatsızlık hissedirim	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık
Başkalarının benim hakkımda ne düşündükleri beni endişelendirir	<input type="checkbox"/> hemen hemen hiç	<input type="checkbox"/> bazen	<input type="checkbox"/> sık sık

EK AÇIKLAMALAR D.

ETİK KURUL ONAYI

BAŞURU BİLGİLERİ	ARAŞTIRMANIN ACIK ADI	"İlkokul Yaş Grubu Mülteci Çocukların Kaygı ve Ruhsal Uyum Düzeylerinin Belirlenmesi: Karabük İli Örneği"			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Dr. Öğr. Ü. Özlem ÖZTÖRK ŞAHİN			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Çocuk Sağlığı ve Hastalığı Hemşireliği			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ BULUNDUĞU MERKEZ	Karabük Üniversitesi			
	DESTEKLEYİCİ				
	ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ <input type="checkbox"/>	ÇOK MERKEZLİ <input checked="" type="checkbox"/>	ULUSAL <input checked="" type="checkbox"/>	ULUSLARARASI <input type="checkbox"/>



KARABÜK ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

Değerlendirilen Belgeler	Belge Adı	Tarhi	Versiyon Numarası	Dili
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ/PLANI			Türkçe <input checked="" type="checkbox"/> İngilizce <input type="checkbox"/> Diğer <input type="checkbox"/>
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe <input checked="" type="checkbox"/> İngilizce <input type="checkbox"/> Diğer <input type="checkbox"/>
Karar Bilgileri	Karar No: 5/14	Tarih: 02.05.2018		
	Yukarıda bilgileri verilen Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekeçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş olup etik ve bilimsel yönden uygun olduğuna "oybirliği" ile karar verilmiştir.			

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU	
BAŞKAN / ADI / SOYADI	Prof. Dr. İbrahim KÖRTÜL

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile ilgili		Katılım *		İmza
			E <input checked="" type="checkbox"/>	K <input type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	E <input checked="" type="checkbox"/>	H <input type="checkbox"/>	
Prof. Dr. İbrahim KÖRTÜL	Anatomi	Karabük Üniversitesi	E <input checked="" type="checkbox"/>	K <input type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	E <input checked="" type="checkbox"/>	H <input type="checkbox"/>	
Prof. Dr. Didem ADAHAN	Aile Hekimi	Karabük Üniversitesi	E <input type="checkbox"/>	K <input checked="" type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	Raporlu
Prof. Dr. Seyit Ali KAYIŞ	Tıp Bilgisi ve Biyoistatistik	Karabük Üniversitesi	E <input checked="" type="checkbox"/>	K <input type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	E <input checked="" type="checkbox"/>	H <input type="checkbox"/>	
Dr. Öğr. Ü. Mehmet KARA	Tıbbi Biyokimya	Karabük Üniversitesi	E <input checked="" type="checkbox"/>	K <input type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	E <input checked="" type="checkbox"/>	H <input type="checkbox"/>	
Dr. Öğr. Ü. Yusuf ERSAN	Histoloji ve Embriyoloji	Karabük Üniversitesi	E <input checked="" type="checkbox"/>	K <input type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	E <input checked="" type="checkbox"/>	H <input type="checkbox"/>	
Dr. Öğr. Ü. Gülhan ÖNAL KOCAMAN	Periodontoloji	Karabük Üniversitesi	E <input type="checkbox"/>	K <input checked="" type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	Raporlu
Dr. Öğr. Ü. Nazan KARAHAN	Ebelik	Karabük Üniversitesi	E <input type="checkbox"/>	K <input checked="" type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	E <input checked="" type="checkbox"/>	H <input type="checkbox"/>	
Avukat Hüseyin ŞAHİN	Avukat	Karabük Üniversitesi	E <input checked="" type="checkbox"/>	K <input type="checkbox"/>	E <input type="checkbox"/>	H <input checked="" type="checkbox"/>	E <input checked="" type="checkbox"/>	H <input type="checkbox"/>	

* :Toplantıda Bulunmadı



EK AÇIKLAMALAR E.

KURUM İZİNİ



T.C.
KARABÜK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 44653020-20-E.15662308
Konu :Tuğba TİRAKİ'nin
Araştırma Çalışması

06/09/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi :a)Karabük Üniversitesi Rektörlüğü'nün 09.08.2018 tarihli ve 3861 -sayılı yazısı.
b)Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nün 29/08/2018 tarihli ve 15096253 sayılı komisyon kararı.

Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tuğba TİRAKİ'nin "İlkokul Yaş Grubu Mülteci Çocukların Kaygı ve Ruhsal Uyum Düzeylerinin Belirlenmesi:Karabük İli Örneği" konulu tez çalışmasını İlimiz Merkezde bulunan ilkokullarda uygulama yapmak istediği ilgi (a) yazı ile bildirilmiştir. Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nün ilgi (b) komisyon kararı ile uygun görülen araştırma çalışmasının, okul müdürlüklerinin sorumluluğunda, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamak kaydıyla gönüllülük esasına göre uygulanması, uygulamalarda sadece mühürlü anket sorularının kullanılması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ali KÖSE
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: Yazı ve ekleri (33 sayfa)

OLUR
06/09/2018

Abdulhalim CAN
Vali n.
Vali Yardımcısı

Adres: Ergenekon sok. Atatürk Blv.No:50A, Kat:3-4-5-KARABÜK
Telefon No: (0 370) 412 22 80 Fax No: (0 370) 424 23 33
E-Posta: karabuk79@meb.gov.tr İnternet Adresi: _____

Bilgi İçin: Narene BUDUR
Ünvan :Memur
Telefon No: (0 370) 412 22 80-5132

Bu e-tilim hizmeti ücretsiz olarak sunulmaktadır. https://www.ozgocuk.gov.tr/ e-tilim adresinde. 73b7-e7eca-3fct1-R31K-96-9



T.C.
KARABÜK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 44653020-20-E.15662308
Konu :Tuğba TİRAKİ'nin
Araştırma Çalışması

06/09/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi :a)Karabük Üniversitesi Rektörlüğü'nün 09.08.2018 tarihli ve 3861 sayılı yazısı.
b)Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nün 29/08/2018 tarihli ve 15096253 sayılı komisyon kararı.

Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tuğba TİRAKİ'nin "İlkokul Yaş Grubu Mülteci Çocukların Kaygı ve Ruhsal Uyum Düzeylerinin Belirlenmesi:Karabük İli Örneği" konulu tez çalışmasını İlimiz Merkezde bulunan İlkokullarda uygulama yapmak istediği ilgi (a) yazı ile bildirilmiştir. Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nün ilgi (b) komisyon kararı ile uygun görülen araştırma çalışmasının, okul müdürlüklerinin sorumluluğunda, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamak kaydıyla gönüllülük esasında göre uygulanması, uygulamalarda sadece mühürle anket sorularının kullanılması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde ohurlarınıza arz ederim.

Ali KÖSE
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: Yazı ve ekleri (33 sayfa)

OLUR
06/09/2018

Abdulhalim CAN
Vali n.
Vali Yardımcısı

Adres: Ergenekon sok. Atatürk Bv.No:6/A, Kat:3.4.5-KARABÜK
Telefon No: (0 370) 412 22 80 Fax No: (0 370) 424 23 33
e-Posta:ilasmistik78@meb.gov.tr İnternet Adresi:

Bilgi için: Nuriye BUDUR
Uzman Memur
Telefon No: (0 370) 412 22 80-51 52

Bu belge güvenli elektronik imzalar ile imzalanmıştır. <https://resmiyazilim.gov.tr> adresindeki 7387-e799-307b-R370K-A 6-8

EK AÇIKLAMALAR F.

KATILIMCI(VELİ) ONAM FORMU

VELİ ONAY FORMU

Sizi Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü öğretim üyesi Yard. Doç.Dr. Özlem ÖZTÜRK ÇETİN danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Tuğba TIRAKI tarafından yürütülecek olan “İlkokul Yaş Grubu Mülteci Çocukların Kaygı ve Ruhsal Uyum Düzeylerinin Belirlenmesi: Karabük İli Örneği.” adlı çalışmaya davet ediyoruz.

Bu nedenle bu çalışmada çeşitli sebeplerle ülkesini terketmiş 9-12 yaş grubu çocukların okul ve çevreye uyum süreci ve kaygı durumları çocuğunuza yöneltilecek olan sorular ile incelenecektir. Çocuğunuzun yaşadıkları olaylar sonucunda kaygı ve çevreye uyumları değerlendirilecektir. Uygulama yaklaşık 60 dakika sürecektir.

Araştırma sonucunda çalışmadan elde edilen bulgular ve literatür bilgileri ışığında konu ile yapılacak eğitsel ve akademik çalışmalara rehberlik ederek önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada çocuğunuzun psikolojisi olumsuz yönde etkilenecek hiçbir uygulama bulunmamakta ve kendisine gönüllü olmak kaydı ile çalışmaya katılacağı söylenerek açıklama yapılacaktır.

ONAM FORMU

Araştırmanın Adı: İlkokul Yaş Grubu Mülteci Çocukların Kaygı ve Ruhsal Uyum Düzeylerinin Belirlenmesi: Karabük İli Örneği

	Evet	Hayır
Bilgilendirme Formunu okudunuz mu?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Araştırma projesi size sözlü olarak da anlatıldı mı?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Size araştırmayla ilgili soru sorma, tartışma fırsatı tanındı mı?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Sorduğumuz tüm sorulara tatmin edici yanıtlar alabildiniz mi?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Araştırma hakkında yeterli bilgi aldınız mı?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Herhangi bir zamanda herhangi bir nedenle ya da neden göstermeksizin araştırmadan çekilme hakkına sahip olduğunuzu anladınız mı?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Araştırma sonuçlarının uygun bir yolla yayınlanacağına katılıyor musunuz?	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Yukarıdaki soruların yanıtları size kim tarafından açıklandı? Lütfen İsim yazınız...		

Bu Koşullarda;

- Söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın çocuğumun bu çalışmaya katılmasını kabul ediyorum.

İmza:
Adı / Soyadı:
Tarih:

Açıklamayı yapan kişinin
Adı / Soyadı:
İmzası:
Tarih:

EK AÇIKLAMALAR G.

HACETTEPE RUHSAL UYUM ÖLÇEĞİ KULLANIM İZİNİ

Tuğba tiraki Karabük Üniversitesi > Gelen Kutusu x



tgb trk

Hocam size mailim ulaştımı olumlu yada olumsuz bir dönüş alabilir miyim haber bekliyorum iPhone'umdan gönderildi



ferhunde oktem <foktem@gmail.com>

Alıcı: ben ▾

Sayın Tuğba Tiraki,
Çalışmanızda Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği'ni kullanabilirsiniz.
Başarılar dilerim.
Prof..Dr. Ferhunde Öktem

31 Mayıs 2018 14:26 tarihinde tgb trk <tgbtrkii@gmail.com> yazdı:



EK AÇIKLAMALAR H.

**ÇOCUKLAR İÇİN DURUMLUK SÜREKLİ KAYGI ENVANTERİ
KULLANIM İZİNİ**

İlt: ölçek kullanım izni Gelen Kutusu x



tuğba tiraki <tuğbatiraki@hotmail.com>

Alıcı: ben

22 Ağu 2019 Per 20:39 ★ ↶ ⋮

Gönderen: Seniz OZUSTA <sozust@hacettepe.edu.tr>

Gönderildi: 21 Mart 2018 Çarşamba 08:38:02

Kime: tuğba tiraki <tuğbatiraki@hotmail.com>

Konu: ölçek kullanım izni

Sayın Tuğba Tiryaki

Yapmakta olduğunuz çalışmanızda 9-12 yaş grubunda uyarlamasını yapmış olduğum "Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Envanterini" kullanabilirsiniz. İlişikte ölçeği bulabilirsiniz. Ayrıca Durumluk ölçekteki döndürmeli maddeleri puanlamanıza yardımcı olabilir diye "puanlama" uzantılı 2. bir dosya gönderiyorum.Referansları aşağıda yazılıdır. İyi çalışmalar. Kolay gelsin

Şeniz Özusta

Özusta, Ş. (1993). Çocuklar için Durumluk Sürekli Kaygı Envanterinin uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Yüksek Lisans Tezi (internet ortamında ulaşılabilir)

ÖZGEÇMİŞ

Tuğba ERGENEKON ilk ve ortaokulunu Karabük'te tamamladı. Safranbolu Lisesi'nden mezun olduktan sonra 2011 yılında Karabük Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu'na girdi. 2016'da lisans eğitimini tamamladı. Mezun olduktan sonra 2016 senesinde Karabük Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesinde hemşire olarak göreve başladı. Aynı sene içerisinde Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Bilimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans programına başladı. Evli ve bir çocuk annesidir. Halen Karabük Üniversitesi Eğitim Araştırma Hastanesinde hemşire olarak görevini sürdürmektedir.